

**T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**ERCAN DENİZ
114201001012**

**YÂRAN BAĞLAMINDA YAPISAL VE İŞLEVSEL
AÇIDAN GELENEKSEL ODA OYUNLARINDA CEZA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
Doç. Dr. AKTAN MÜGE YILMAZ**

KIRIKKALE-2013

KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA

Yüksek Lisans tezi olarak “Yâran Bağlamında Yapısal ve İşlevsel Açıdan Geleneksel Oda Oyunlarında Ceza” adlı çalışmamı, ilmî, ahlakî ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyadan gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

Tarih : 14 / 06 / 2013

Ad Soyadı : Ercan DENİZ

İmza :

ÖZET

Bu çalışmanın amacı geleneksel sohbet toplantılarından olan yâran örneğinden hareketle oda oyunlarında verilen cezaların yapısını ve işlevini tespit etmek ve kültürün korunması, gelecek kuşaklara aktarılmasındaki öneminden yola çıkarak cezaların işlevlerini ortaya çıkarmaktır. Yârandaki oyunlar ve bu oyunlarda verilen cezalar sadece eğlenme amaçlı olmayıp, bunun dışında birçok işlevi bulunmaktadır. Bu işlevler, halk olayının bağlamına göre ortaya çıkmakta olup, oda oyunlarında verilen cezaların toplumdaki ideal insan tipini yetiştirmeye yönelik olduğu görülmüştür. Oda oyunlarında verilen cezaların eğlence işlevinin yanında, toplumda birlik ve beraberlik ruhunu sağlama, ekonomik, siyasi, kültürel ve psiko-sosyal işlevleri bulunmaktadır.

Anahtar kelime: Yâran, oda oyunları, ceza, bağlam, işlev, folklor, kültür,

ABSTRACT

Starting from the point of yâran which is a good example of traditional chatting meetings, the aim of this study is to determine the structures and functions of penalties given in the indoor games. Besides that the study also gives emphasis to reveal the functions of penalties due to their importance in preserving the culture and to convey it to the next generations.

Games in yâran and the penalties given in these games have lots of functions besides their entertainment purposes. Although these functions arise in accordance with folklore, penalties given in indoor games intend to raise ideal human beings in community. Therefore, these penalties have functions of providing the spirit of unity and solidarity in community and have economic, political, cultural and psycho-social functions besides their entertainment purposes.

Key words: Yâran, indoor game, penalty, function, folklore, culture

ÖNSÖZ

Sosyal bir varlık olan insan, dünyada var olduğu günden itibaren toplu halde yaşamaktadır. Birlikte yaşam varlığını ancak kurallar ve cezalarla devam ettirmektedir.

Sosyal bilimler cezaya geniş yer ayırarak ceza kavramını kendi perspektifleri açısından ele almışlardır. Beşeri olsun ilâhi olsun insanların yaşamıyla ilgili bütün sistemlerde kurallara ve cezalara yer verilmiştir. Tarihte en ilkel kabileler, asırlarca mevcudiyetini devam ettiren imparatorluklar ve devletler, beşeri ve ilâhi kaynaklı dinler kural ve ceza sistemleriyle toplumsal bir yaşam oluşturulma çalışmıştır. Cezanın tarihi insanlığın başlangıcına dek uzanmaktadır.

Bu çalışmada toplumlar açısından bu kadar önemli olup varlığını her yerde hissettiren ceza konusunun kültürümüzde ele alınış şekli ve işlevleri incelendi. Hemen hemen her alanda bulunan cezalar yâran bağlamında oda oyunları örneğinde ele alınmıştır. Kültürümüzde -isimleri farklı olsa da- önemli bir yer tutan geleneksel sohbet toplantılarındaki oyunlarda verilen cezaların işlev ve yapıları tespit edilerek toplumumuzdaki cezanın hangi durumlarda ne şekilde verilip hangi işlevlere sahip olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yâran toplantılarında cezalar sadece oyunlarla sınırlı değildir, toplantının genel işleyişinde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu yüzden gerektiğinde oyunlardaki cezaların dışında bu toplantıda verilen cezalara da yer verilmiştir.

Tezde cezanın ilk olarak bireylerde meydana getirdiği değişikliklerin ne olduğu sorusundan yola çıkılıp kendini ifade etme imkânı oluşturduğu, özgürlük alanı oluşturup bireysel çatışmaları azalttığı, keyfi davranışları engelleyerek güç ve yetkilerin istismar edilmesini engellediği değerlendirilmiştir. İkinci olarak toplum bazında hangi etkileri oluşturduğuna cevap aranıp cezalarla toplumda güvenin tesis edildiği, korunduğu ve devamının sağlandığı sonucuna ulaşılarak işlevleri ortaya konmuştur.

Bu çalışmanın malzemesi sözlü ve yazılı kaynaklardan oluşmaktadır. Sözlü kaynaklar halk bilim derleme ve inceleme yöntemleri doğrultusunda Çankırı merkez yâran katılımcılarıyla yapılan mülakatlar, yâran teşkilatının görsel arşivi ve izlenimlerden oluşmaktadır. Bunun yanında Kültür Bakanlığı Araştırma Eğitim Genel

Müdürlüğü Halk Kültürü Bilgi ve Belge merkezinde yararlandığım Karakaçaş köyü yâran toplantı kayıtları, Akşehir yâran toplantı görüntüleri ve internette bulunan yâran toplantısı görüntülerinden de yararlanılmıştır.

Yazılı kaynaklar ise konumuzla ilgili yerli ve yabancı düşünürler, akademisyenler ve folklor araştırmacılarının kitap, makale, dergi, bildiri, sempozyum ve yüksek lisans, doktora tezlerinden oluşan literatür taramasıyla elde edilmiştir.

Bu tez, bir giriş ve iki bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde oyun, oda oyunları, değişik disiplinlerin ceza konusuna yaklaşımları ve tezde kullanılan kuramsal yaklaşımlar ele alınmıştır. Tezin I. Bölümü oda oyunlarındaki cezaların bağlamı olan yârana ve buradaki oyunlara ayrılmıştır. II. Bölümde ise tez konumuz olan yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalar ele alınarak öncelikle cezaların yapısı sonrasında işlevleri üzerinde durulmuştur. Sonuç kısmında genel bir değerlendirmeye birlikte, düşünce ve teklifler ifade edilmiştir. Sözlü kaynak künyelerinden sonra tezde yararlanan yazılı kaynaklar verilmiştir. Yâran toplantıları ve bu toplantıda oynanan oyunlarla ilgili resimler ek olarak konulmuştur.

Bu çalışmada beni teşvik edip gerekli yönlendirme ve değerlendirmeleriyle her zaman desteğini gösteren danışman hocam Doç. Dr. Aktan Müge YILMAZ'a; Kültür Bakanlığı arşivinden yararlanmamı sağlayan Oktay YILMAZ'a; yâran toplantısının kapılarını açan, Çankırı Merkez Yâran büyük başağası İsmail KARCI'ya ve özellikle söyleşi ve mülakatlarda desteklerini esirgemeyen Çankırı merkez yâran küçük başağası Kürşat COŞAR'a ve kaynak kişilerime; bu güne kadar düşünce yapımın oluşmasında emeği olan fikir mimarım öğretmenlerime ve fedakârlıklarından dolayı değerli eşim Elif DENİZ'e ve kızlarım Nurcangül ve Betülsena'ya teşekkürü borç bilirim.

Ercan DENİZ

Temmuz 2013- Kırıkkale

KISALTMALAR

b.y.y	: basım yeri yok
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ÇOKAUM	: Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi
s.	: Sayfa
S	: Sayı
TDK	: Türkiye Dil Kurumu
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
t.y.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Ve saire
yy.	: Yüz yıl
yay. haz	: Yayına hazırlayan
y.y.y.	: Yayım yeri yok

İÇİNDEKİLER

KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
A.1. OYUN KAVRAMI	2
A.1.1. Oyunların Tasnifi	6
A.1.2. Oyunların Yapısı.....	10
A.2. ODA OYUNLARI.....	13
B.1. CEZA KAVRAMI.....	18
B.1.2. Psikolojik Açıdan Ceza	18
B.1.3. Sosyolojik Açıdan Ceza	20
B.1.4. Felsefi Açıdan Ceza	23
B.1.5. Yazılı Hukukta Ceza	25
B.1.6. Din ve Ceza	27
B.1.6.1. Cezanın Mahiyeti.....	28
B.1.6.2. Cezaların Tasnifi	28
B.1.6.2.1. Aslî Olup Olmaması Bakımından Cezalar.....	29
B.1.6.2.1.1. Aslî Cezalar	29
B.1.6.2.1.2. Bedelî Cezalar	29
B.1.6.2.1.3. Ek Cezalar	29
B.1.6.2.1.4. Tamamlayıcı Cezalar	29
B.1.6.2.2. Uygulandığı Yer Açısından Cezalar	30

B.1.6.2.2.1. Bedene Uygulanan Cezalar	30
B.1.6.2.2.2. Maddi Cezalar	30
B.1.6.2.2.3. Manevî Cezalar	30
B.1.6.2.3. Hâkimin Takdir Hakkının Bulunup Bulunmaması Açısından Cezalar	31
B.1.6.3 Cezaların Gayeleri	31
C. İNCELEMEDE KULLANILACAK KURAMSAL YAKLAŞIM.....	32
C.1. Yapısal Kuram	33
C.2. İşlevsel Kuram	34

BÖLÜM 1

YARAN VE YARANDA OYNANAN OYUNLAR.....	37
1.1. YARAN TOPLANTISI.....	37
1.1.1. Adlandırma	43
1.1.2. Zaman	44
1.1.3. Mekân	45
1.1.4. Teşekkür.....	47
1.1.5. Katılımcılar	48
1.1.6. Görev Dağılımı	49
1.1.6.1. Büyük Başağa	49
1.1.6.2. Küçük Başağa	50
1.1.6.3. Yâran Reisi.....	50
1.1.6.4 Yârenler.....	50
1.1.6.5. Yâran Çavuşu.....	51
1.1.6.6. Sazendeler	52
1.1.7. Giyim	52
1.1.8. İkramlar.....	52
1.1.9. İtaat	54
1.1.10. Müzik.....	54

1.1.11. Muhakeme	55
1.1.12. Ocak Verme	56
1.1.13. Oyunlar	57
1.2. YARAN TOPLANTISINDA OYNANAN OYUNLAR	58
1.2.1. Yüzük Oyunu	60
1.2.2. Yattı-Kalktı Oyunu	67
1.2.3. Tüccar-Gemici Oyunu	69
1.2.4. Ödev Yapma Oyunu	70
1.2.5. Vız Vız Oyunu	71
1.2.6. Hırsız Oyunu	73
1.2.7. Nefes Açma	74
1.2.8. Kuş Uçtu	75
1.2.9. Mani Satma-Tura Oyunu	76
1.2.10. Tekerleme Oyunu	99
1.2.11. Oyunların Başı Giriş	101
1.2.12. Uçtu Uçtu Kus Uçtu	101
1.2.13. Harf Oyunu	102
1.2.14. Selamlaşma Oyunu	103
1.2.15. Samıt oyunu	104
1.2.16. Deve Tepmesi Katır Çiftesi Oyunu	105

II. BÖLÜM

YÂRANDA VE BURADAKİ OYUNLARDA VERİLEN CEZALARIN YAPISI VE İŞLEVİ.....	106
2.1. YÂRANDA VERİLEN CEZALAR	109
2.2. YÂRANDA OYNANAN OYUNLARDA VERİLEN CEZALAR	112
2.2.1. Yüzük Oyununda Verilen Cezalar	112
2.2.2. Yattı Kaltı Oyununda Verilen Cezalar	114
2.2.3. Tüccar-Gemici Oyununda Verilen Cezalar	115

2.2.4. Ödev Yapma Oyununda Verilen Cezalar	115
2.2.5. Vız Vız Oyununda Verilen Cezalar	116
2.2.6. Hırsız Oyununda Verilen Cezalar	116
2.2.7. Nefes Açma Oyununda Verilen Cezalar	117
2.2.8. Kuş Uçtu Oyununda verilen Cezalar	117
2.2.9. Oyunların Başlı Giriş Oyununda Verilen Cezalar	118
2.2.10. Deve Tepmesi Katır Çiftesi Oyununda Verilen Cezalar	118
2.2.11. Topçu Atışı Ateş Oyununda Verilen Cezalar	118
2.2.12. Mum Dibi Oyununda Verilen Cezalar	119
2.2.13. Baldır Kızırtma Oyununda Verilen Cezalar	119
2.2.14. Mani Satma Oyunu Oyununda Verilen Cezalar	119
2.2.15. Pamuk Sarma Oyununda Verilen Cezalar	119
2.2.16. Tekerleme Oyununda Verilen Cezalar	120
2.2.17. Samıt Oyununda Verilen Cezalar	120
2.2.18. Harf Oyununda Verilen Cezalar	120
2.3. CEZALARIN ÇEŞİTLERİ	121
2.3.1. Sabit ve Değişken Cezalar	121
2.3.1.1. Sabit Cezalar	121
2.3.1.2. Değişken Cezalar	122
2.3.2. Uygulandığı Yer Açısından Cezalar	123
2.3.2.1. Bedene Uygulanan Cezalar	123
2.3.2.2. Mala Uygulanan Maddi Cezalar	127
2.3.2.3. Hem Maddi Hem Bedeni Cezalar	127
2.3.2.4. Manevi Cezalar	128
2.3.3. İdarecinin Takdir Hakkının Bulunup Bulunmaması Açısından Cezalar	129
2.4. CEZALARIN YAPISI	130
2.4.1. Ceza Mekânı	130
2.4.1.1. Aynı Mekânda Verilen Cezalar	131
2.4.1.2. Aynı Coğrafyada Verilen Cezalar	131

2.4.1.3. Tüm Ülke Sınırları İçerisinde Verilen Cezalar	132
2.4.2. Ceza Zamanı	132
2.4.2.1. Toplantı Esnasında Verilen ve Tahsil Edilen Cezalar	133
2.4.2.2. Toplantı Esnasında Verilip Toplantı Sonrasında Tahsil Edilen Cezalar	134
2.4.3. Cezayı Verenler ve Uygulayanlar	135
2.4.4. Cezayı Alanlar ve Çekenler	135
2.5. YÂRANDA VE DİĞER DİSİPLİNLERDEKİ CEZALAR	137
2.6. CEZALARIN İŞLEVİ	141
2.6.1. Kültürel İşlev	142
2.6.2. Eğlence İşlevi	144
2.6.3. Ekonomik İşlevi	146
2.6.4. Siyasi İşlev	147
2.6.5. Psikolojik ve Sosyal İşlev	149
SONUÇ	152
SÖZLÜ KAYNAKLAR	156
KAYNAKÇA	161
ÖZGEÇMİŞ	169
FOTOGRAFLAR	170

GİRİŞ

İnsanın olduğu her yerde oyundan söz etmek mümkündür. İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden itibaren oyunun varlığı söz konusudur. Huizinga (2010: 14), insanların yaptıkları derinlemesine incelendiğinde bu fiillerin, oyunlarda yapılanların yapısıyla benzerlik gösterdiği, bu yönüyle de insanların bütün yapıp-etmelerinin oyundan ibaret olduğunu ifade etmektedir. Bu yaklaşımı, Boratav'da da görmek mümkündür. Boratav (1984: 248), oyunların eski dönemlerdeki dini törenlerin zaman içerisinde değişerek, ciddiyetini yitirmesiyle eğlenceye dönüştüğünü ve oyunların varlıklarının dinlerin varlığı kadar eski olduğunu ifade etmektedir.

İnsanlık tarihi kadar eski olan oyunlar, halkın ortak duyuş, düşünüş ve inançlarının yansıması olan halk edebiyatı ürünleri gibi kültürün yaratılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında taşıyıcılık işlevi görmektedir. Bu yönüyle oyunlar halk edebiyatı ürünlerin önem ve değerine sahiptir. Kültürün önemli bir kısmını oluşturan oyunların, insanların hayatlarının bir evresinde, zevk alıp eğlenmek amacıyla oyun oynayıp, eğlenirken oyunların zamana ve mekâna göre yeniden üretilmesiyle toplumdaki sosyo-kültürel değişimi, yapılarında ve içeriklerinde bulunan müzik, dans, söz ve seyirlik gösteri öğeleriyle yansıttığı tespitinde bulunan Boratav (1984: 232-248), farklı kültürlerdeki oyunlar incelendiğinde, oyunlar arasında benzerliklerle birlikte farklılıkların da görüldüğünü ifade etmiştir.

Oyunların ortaya çıkması ve işlevleriyle ilgili genel kanaat, oyunun kültürden meydana geldiği ve kültürün taşıyıcısı olduğu şeklinde olsa da bazı araştırmacılar bu görüşe katılmamaktadır. Huizinga (2010), oyunun kültürel bir olgu olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak, uygarlıkların oyun içinde ortaya çıktığını hatta oyunun kültürden değil de kültürün oyundan meydana geldiğini ifade etmiştir.

A.1. OYUN KAVRAMI

Oyun kavramı hakkında bilgi vermeden önce oyunla ilgili yapılan çalışmalara kısaca değinmek istiyoruz. Huizinga (2010), batıda çocuk oyunlarından söz eden en eski kaynağın on üçüncü yüzyıla, doğuda ise on birinci yüzyıla kadar gittiğini ifade etmektedir. Buna karşılık dünyada, oyunla ilgili yapılan bilimsel araştırmaların bir asır kadar geçmişi olduğunu söyleyen Onur (2004: 7), oyunla ilgili araştırmaların önce felsefe, pedagoji ve antropolojide başladığını, daha sonra ortaya çıkan kuramlar doğrultusunda psikolojide ve sosyolojide oyun araştırmalarının artarak sürdüğünü, en yeni çalışmaların ise çocuk oyunları alanında yapıldığı tespitinde bulunmuştur. Ayrıca oyun araştırmalarında en önemli sorunun yöntembilim sorunu olduğunu yapılan çalışmalarda doğru olduğu varsayılan görüşlerin de mutlaka irdelenmesi gerektiğini söylemektedir.

Türkiye'de de sokaklarda ve bahçelerde daha az oyun oynanmasını kültürel tehdit olarak görülmesi nedeniyle kurulan ÇOKAUM, 1994'te kurulduğundan bu yana özellikle oyun kültürü konusunda birçok araştırma yapmış ve yaptığı bu araştırmaları da kitaplaştırmıştır. Bu araştırmalarda oyunların azalması kültürel bir tehdit olarak görülmüştür. Oyunların azalma nedenleri olarak ülkemizde belirli bir oyun politikası olmadığı, kurumlarda serbest oyuna pek olanak tanınmadığı, öğretmenlerin çocukların oyun oynamaktan çok ders çalışması gerektiği düşüncesinde olduğu, alt sosyo-ekonomik düzeyden üste doğru gittikçe ve anne, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuğun oyun hakkın daha fazlaştığı aksi takdirde çocukların oyun hakkının olmadığı ifade edilmiştir. ÇOKAUM'daki çalışmalar da daha çok çocuk oyunları üzerinde olup oyunlar genel olarak ele alınmamıştır.

Çocuk oyunlarının, sadece pedagoji ve çocuk gelişimi açısından incelenirken, kültürel değerlerin korunması ve aktarılması bakımından incelenmemesini bir eksiklik olarak değerlendiren Özdemir (2006: 57-85), oyunları çocuk oyunları örneklemeden hareketle derleyip kayıt altına alarak, yapısal ve işlevsel açıdan incelemiştir. Çocuk oyunları ile ilgili bu çalışmasında oyunlarla ilgili yapılan çalışmalara da geniş yer ayırarak, sözlü ve yazılı kaynaklarda oyun kavramına geniş bir yer ayırmıştır. Bunun

yanında oyunla ilgili yayımlanan makale, kılavuz kitapları derleme ve inceleme çalışmaları ve bu alanda yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerine geniş yer vermiştir.

Özelde çocuk oyunları, genelde ise oyunlarla ilgili kapsamlı bir monografi hazırlayan Nebi Özdemir (2006: 29), Türkiye’de oyunla ilgili çalışmalarda pedagoğ ve psikologların bakış açısının hâkim olduğunu, bu çalışmaların birbirine benzeyip nitelikli analizden yoksun olduklarını, oyunların batıdaki gibi antropolojinin bir alt dalı olarak değerlendirilmesi gerektiğini oyunun sadece eğitim fonksiyonunun olmadığını, eğitim işlevinin yanında bireyin fiziksel, bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişimini sağlama gibi birçok işlevinin bulunduğunu ifade etmiştir.

İlk yazılı kaynaklarımızdan günümüze kadar birçok metinde oyun kelimesine rastlanmakta ve günümüzde de oyun kelimesi kullanılmaktadır.

Türk kültüründe oyun, hem İslam öncesi hem de İslam sonrası, düşünürlerin üzerinde durduğu konulardan birisi olmuştur. İslam düşünürleri oyun kavramına günümüz pedagoğlarına benzer bir yaklaşımla çocukların eğitilmesi ve kültürlenmesindeki işlevi noktasından bakmışlardır. Büyük İslam düşünürü Gazali (1974: 168), sürekli olarak ders çalışan çocuğun basiretinin bağlanıp zekâsının öleceğini bu yüzden çocuğa dersten sonra bir miktar oyun oynamasına müsaade edilmesi gerektiğini vurgulayarak oyunun işlevsel yönüne dikkat çekmiştir. Türk-İslam medeniyetinin büyük bir düşünürü olan İbn-i Sina da oyunla ilgili olarak; oyunun yaş ve eğitimle ilgisine dikkat çekerek 6 yaşında oyuna başlayan çocuğun eğitim ve öğretimdeki tedriciliği içselleştirebilmesi için birden kitaplara gömülmeyip oyun oynamasının gerekliliği ifade ederek eğitimde oyunun işlevi üzerinde durmuştur. Yukarıdaki yaklaşımlardan anlaşılacağı üzere Türk-İslam medeniyetinde “oyun” daha çok çocukların eğitimsel gelişimine katkı sağlama amacıyla teşvik edilmiş ve bu yönüyle ele alınmıştır.

Şemsettin Sami (1317: 231), Kamus-u Türkî adlı eserinde oyunun, yetişkin çocuk oyunu, kumar, dans, hile ve cambazlık gösterileri ve tiyatro oyunu anlamında kullanıldığını ifade etmiştir.

Cumhuriyet sonrası oyunla ilgili çalışmalarda bulunan Boratav (1984: 232), oyunları insanların temel ihtiyaçlara ayrılan vaktin dışında, genellikle çocukların arasında

büyüklerin eğlenerek dinlenmelerini sağlayan fiiller olarak değerlendirmektedir. Öngen (1991: 1-2), sadece eğlenmek amacıyla belirli kurallara göre yapılan oyuncuların güç, beceri ve şansına bağlı olarak şekillen etkinlik şeklinde tanımlamaktadır.

Hüseyin Namık Orkun (1987: 272), Eski Türk Yazıtları kitabında oyunun kumar anlamında kullanıldığını ifade etmektedir. Özdemir (2006: 21), Oğuz Kağan Destanı'nda, Manas Destanı'nda, Divan-ü Lügat-it Türk'te, Kutadgu Bilig'de, Volga-Bulgar Kitabeleri'nde, Dede Korkut Kitabı'nda, Evliya Çelebi Seyehatnamesi'nde oyun kelimesinin kullanıldığını ifade etmektedir.

Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü'nde (1995: 520), oyun kelimesi, çukur anlamına gelen oy-, kökünden türetilerek çukur açma anlamına gelmektedir.

Oyun kelimesiyle ilgili Türkçe sözlüklerin pek çoğunda benzer anlamlar verilmekle birlikte, bu anlamları en geniş biçimde ifade eden TDK Türkçe Sözlüğünde (2009:1526) oyun kelimesi Şu şekilde tanımlanmıştır:

“Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence, tiyatro veya sinemada sanatçının rolünü yorumlama biçimi, müzik eşliğinde yapılan hareketlerin bütünü, seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser, temsil, piyes, bedence ve kafaca yetenekleri geliştirmek amacıyla yapılan, çevikliğe dayanan her türlü yarışma, şaşkınlık uyandırıcı hüner.”

Yukarıdaki yaklaşımlardan anlaşılacağı üzere “oyun” eğlenmek ve dinlenmek amacıyla daha çok çocukların ama az ölçüde de büyüklerin icra ettiği belirli kurallar içerisinde akıl ve beden becerileriyle şans unsuruna bağlı eylemler olarak tanımlanmıştır.

Oyun kelimesinin el ve ayak gibi tek kelimeyle tanımının yapılamayacağını dile getiren Huizinga (2010: 50), oyunu belirli bir zaman ve mekânda gerçekleşen, başlarken gönüllülük esasına bağlı olsa da dâhil olduktan sonra katı kurallarıyla alışılmış hayattan sıyrılarak sevinç ve gerilimlerin yaşandığı, iradî bir faaliyet olarak yapısal ve işlevsel açıdan, değerlendirir.

Ülkemizde oyunla ilgili çalışmalarda bulunan And (1974: 13-17), Çelen (1992: 13-14) ve Özdemir'in (2006: 35), Huizinga'dan aynen aldıkları oyun kavramının birkaç kelimeyle tarif edilemeyen niteliklerini maddeler halinde şu şekilde vermektedir:

1. Oyun isteğe bağlı, gönüllü bir eylemdir. Ismarlama ya da zorlama oyun, oyun değildir. Olsa olsa onun zoraki benzeridir. Oyun özgür bir davranıştır.
2. Oyun, gerçek yaşamdan geçici olarak çıkarak kendi düzeninin dünyası içine girer. Çocuk oynarken gerçeğin dışında olduğunun bilincindedir. Bu nedenle de oyun çıkarıcı değildir. Karşılığında günlük yaşamdan değişik olarak bir takım isteklerin, maddi kazançların giderilmesi söz konusu değildir. Oyun günlük yaşamda bir ara verme, bir dinlenme, günlük yaşamın süsü gibidir.
3. Oyun günlük yaşamdan yer ve süre bakımından ayrılır. Bu bakımdan kendine özgü yer ve süreyle sınırlanmıştır. Oyun başlar ve belli bir noktada biter. Bir sonuca yöneliktir. Bir gelenek gibi süreklidir, tekrarlanır.
4. Oyunun büyüleyici etkisi vardır. Bu büyüde tartım ve uyum vardır. Özellikle gerilim önemlidir. Gerilim belirsizlikten rastlantıya dayanmaktan çıkar; bu belli bir sonuca ulaşmak ve onu elde etmek için bir çabalama, bir uğraşmadır. Başarı için gereken çabada gerilim vardır. Oyunağına uzanan bebek, topla oynayan küçük kız hepsi zoru başarmak ve gerilimi sona erdirmek için uğraşmaktadır.
5. Her oyunun kuralları vardır. Kurallar bozulunca bütün oyun çöker, biter. Oyun kuralları bağlayıcıdır. Kuşkuyla yer bırakmaz. Oyunbozanla oyunda hile yapan farklıdır. Birincisi kurallara saygısızdır. Öteki kurallara uygun gibi davranır. Sözde saygılıdır, yakalanmadıkça oyunun büyüü içindedir.
6. Oyunun ayrılığı ve gizliliğı giyim kuşamda görülür. Bu kılık değiştirme, oyun oynayanları gizli bağlarla birleştirir, toplumsal öbekleşmeyi kolaylaştırır Huizinga (2010: 50).”

Ülkemizde oyunla ilgili yapılan çalışmaların genellikle pedagoğ ve eğitim psikologları tarafından ele alındığı, halk bilimi/kültür bilimi araştırmacılarının da daha çok çocuk oyunlarıyla ilgili çalışmalarının olduğu görülmektedir.

A.1.1. Oyunların Tasnifi

Oyunlar eğitim ve sosyal bilimlerin birçok alanıyla kesişim noktasında olduğundan, bu disiplinler tarafından incelenmiştir. Her bilim dalı kendi yaklaşımlarına göre oyunla ilgili tasniflerde bulunmuştur. Nebi Özdemir (2006: 86), Türkiye’de oyun üzerine yapılan çalışmaları değerlendirirken, 1930’lu yıllara kadar bilim adamlarının, oyun tasniflerinde oyunların yapıları, içerikleri, anlam ve işlevleriyle ilgilenmediklerini bu yıllardan itibaren oyunlarla ilgili yaklaşımlarda değişim olsa da kapsamlı bir çalışmanın bulunmadığını ifade etmiştir.

Cumhuriyet sonrası birçok araştırmacı, oyunları genel perspektiften ele almayı sadece belirli yönlerini öne çıkararak oyunları tasnif etmiştir.

Vehbi Cem Aşkun (1943: 84-143), oyunları oyun yeri ölçütüne göre; sokak oyunları, kır oyunları, ev oyunları ve diğer oyunlar şeklinde tasnif ederken; Sıtkı Can (1945: 23-57), oyun düzenine göre; toplu oynanan oyunlar, iki taraflı oyunlar, ikili oyunlar ve oyuncaklar şeklinde tasnif etmiştir.

Bilge Türkiçin (1974: 95-112), oyun düzenine göre; daire düzeninde oyunlar, sıra düzeninde oyunlar ve dağınık düzende oyunlar, Naci Eren oyunun işlevi ölçütüne göre tamamen zekaya dayalı oyunlar, eğlendirici oyunlar, kuvvet gösterisi şeklinde spor sayılabilecek ve beceri isteyen oyunlar ve avla ilgili oyunlar (Eren 1984: 17-29), Mevlüt Özhan oyun aracı, oyun eylemi ve ezgi ölçütlerine göre; aşık oyunları, atlama, sıçrama, sekme oyunları, değnek oyunları, dilsiz, şaşırtma, şaka oyunları, dramatik oyunlar, ezgili oyunlar, koşma, kovalama, kapma oyunları, saklama ve saklanma oyunları, taş oyunları ve top oyunları (Özhan 1990: 25-39) şeklinde tasnifte bulunmuşlardır.

Özdemir (2006: 89), oyunların tasnifiyle ilgili çalışmaların Aşkun ve Cem’in çalışmaları gibi bir noktadan ve bölgesel olduğunu, oyunlarla ilgili yapısal ve işlevsel açıdan kapsamlı bir çalışmanın yapılmadığını Türkiye’de oyunlarla ilgili en kapsamlı sınıflandırma denemesini 2131 oyun ve 8403 oyun tekerlemesini inceleyerek Boratav’ın yaptığını belirtmiştir.

Boratav (1984: 233), bu çalışmasında oyunların çok geniş bir yelpazesinin olduğunu, bunun için halk biliminde oyun incelemelerinde bir sınırlama yapılması

gerektiğini, oyunları incelerken yapılan sınırlandırmanın da geleneklerin oluşumu ve dönüşümü şeklinde olması gerektiğini belirlemiştir.

Oyunların tasnifiyle ilgili sınırlama yapılmasına özellikle vurgu yapan Boratav oyunlarla ilgili yapılan çalışmalar içerisinde Fransız sosyolog Roger Caillois'ın çalışmalarını benimsemiştir. Caillois, oyunları toplum bilim açısından tanımlama ve kümelemesini oyuncuların tatmak istedikleri başarı ve coşku duygularını sağlamak için seçtikleri davranışları yani oynamayı şartlandıran ilkeleri dört başlıkta toplayarak bu ilkeleri *agon*, *alea*, *ilinx*, *mimicry* olarak adlandırmıştır (Boratav 1984: 233-234).

“*Agon*, yarışma ve savaşma gerektiren oyunları kapsar; vücut gücüne dayanan sporlar, zekâ gücüne dayanan dama, satranç vb. *Alea*, talihe, kadere, rastlantıya dayanan bölümdür; kumar oyunları, fal vb. *Mimicry*, taklit gösteri gibi öğeleri kapsayan bölümdür; tiyatro, kukla vb. *Ilinx*, İnsanın başını döndüren ve bu yönden onu eğlendiren zevk tattıran eğlenceleri kapsamaktadır; salıncak, karnaval vb.” Boratav (1984), Caillois'ın bu tasnifinin geneline katılmakla birlikte bazı noktaları yönüyle eksik bulmuş, oynama tarzları başlığı altında “*padia* ve *ludus*” terimlerini niteleyici unsurlar olarak bu tasnife eklemiştir. Oyunların halk biliminin amaçlarına göre oyun süresince oyuncunun davranışları ve başarılan işler içinde en belirgin ve baskın olan unsura tasnif edilmesi gerektiğini vurgulayan Boratav, oyunları anlatım biçimleri, oyunun amaçları ve işlevleri, oyunun yararlandığı maddeler, oyunun yeri, zamanı ve oyunun kişilerine göre kümelendirmiştir. Oyunların kümelendirilmesinde, yapısal ve işlevsel unsurlara göre bir tasnifi daha uygun bularak oyunların bu kriterlere göre yapısal unsurlarını şu şekilde açıklamıştır:

a) Anlatım biçimleri: Oyunlara koşulan kalıplaşmış tekerlemesi veya uyaklı sözler; önceden belirlenmiş hareketler (jimnastik vb.); ezgiler; dramatik sahneler; geometrik çizgiler veya biçimler; beceri isteyen jestler, davranışlar; güç gösterileri; törelik anlatımlı hareketler, sözler...

b) Oyunun amaçları ve işlevleri: bunlar oyunu aşan amaçlar ve işlevlerde olabilir: “geçiş- giriş sınamaları” veya eğitim gibi. Doğrudan doğruya “oyun ’un ”bir kesimi de olabilir: sayısmalarda oyundaki rollerin bölüşümünde belli bir görevi alacak kişinin seçilmesi, ya da belli rolleri alamayacakların çıkarılması; bilinmeyeni gizli olanı keşfetme(fal niyet niteliğindeki oyunlarda);

sözde büyüklük güçlere başvurma; sanat zevkinin tadılması; yergi; yarışma; başarıları üstün olanın seçilmesi gibi

c) Oyunun yararlandığı maddeler, oyunun yeri ve zamanı: Oyun araçları; oyuncaklar; oyunun dayanağı olan tabiat öğeleri: toprak, su, kar, buz, hava: oyunun yeri: açık hava, kapalı yer; oyunun zamanı: mevsimi, yılı, ayı, haftasının içinde belli günleri, günün belirli vakitleri.

d) Oyunun kişileri: Oyuncuların yaşı, cinsiyeti, sayısı; oyunda yer alışları ve sayıların bölüşülmesi, tek başına oynanan oyunlar, iki kişiyle oynanan oyunlar, toplu oynanan oyunlar, karşılıklı kümelerle oynananlar.

Yapısal ve işlevsel açıdan oyunları bu şekilde kümelendiren Boratav (1984: 235) ayrıca oyunları “büyü, töre, kader olguları ile şartlanan davranışlar, taklitler, sanat yaratmaları olan oyunlar, vücut gücüne ve beceresine bağlanan oyunlar, zihin gücüne ve becerisine bağlanan davranışlar ve katışımla oyunlar başlığı altında oyunları katılımcılarına ve işlevlerine göre şu şekilde tasnif etmiştir:

I. Sadece çocuklara özgü oyunlar

- A. Büyüklerin küçükler için çıkardığı oyunlar
- B. Çocukların söz oyunları
- C. Takım halinde, danslı, türkölü oyunlar, basit taklit oyunları.

II. Talih, kumar, fal, niyet oyunları; büyüklük ve törelik oyunlar

- D. Talih oyunları
- E. Kumar oyunları
- F. Niyet ve fal oyunları
- G. Törelik ve büyüklük oyunları

III. Beceri ve güç oyunları

- H. Asıl beceri oyunları
- İ. Utmalı beceri oyunları
- J. Jimnastikli ve ritmik oyunlar
- K. Asıl güç oyunları

L. Güç ve beceri karmaşıkli oyunlar

IV. Zekâ oyunları

M. Aldatmaca, yutturmaca oyunları

N. Bellek gücü, düşünme çevikliği, sezinleme oyunları.

O. Saklamaca ve saklambaç oyunları.

P. Çizgili oyunlar

Q. Taşlı oyunlar

R. Başkaca zekâ oyunları.- Bu bölüme giren oyuncaklar.

V. Katışimli oyunlar

S. Katışimli oyunlar

T. Oyuncaklar (Boratav (1984: 235).

Oyunların tasnifini yaptıktan sonra oyunların kültürel değişimdeki yeriyle ilgili bir değerlendirme yapan Boratav (1984), oyunların padialı oyunlardan luduslu oyunlara, düzensizden kurallıya, bireylikten toplumluga ve yarışmalıga doğru bir gelişme gösterdiğini ifade etmiştir.

Türkiye’de oyunların tasnifi üzerine yapılan çalışmaların genelde tek yönlü olduğunu ya oyunların yapısı ve ya da oyunların belirli işlevlerinin ele alınarak oyunların tasnif edildiğini hemen hemen tüm tasniflerin birbirine benzediğini belirten Özdemir (2006: 98), yapılan bu çalışmaları inceleyip bu tasniflerde tespit ettiği eksiklikleri gidererek oyunların tasnifinde dikkat edilmesi gereken unsurları on iki madde de şu şekilde toplamıştır:

1. Oyunun İşlevi
2. Oyundaki Hareket
3. Oyunun Niteliği
4. Oyun Aracı
5. Oyuncular
6. Oyun Tekerlemesi

7. Oyun Yeri
8. Cemiyet Seviyeleri ve Yerleşim Birimleri
9. Ezgi
10. Oyun Zamanı
11. Oyun Çizimi
12. Oyuncuların Düzeni (Özdemir 2006: 98).

Oyunların halk bilimi kuramları doğrultusunda incelenmesinin kendisinin belirttiği tasnife göre yapılabileceğini belirten Özdemir (2006), oyunların tasnifini bu yaklaşıma göre çocuk oyunları örneğinde uygulamalı olarak ortaya koymuştur.

A.1.2. Oyunların Yapısı

Bir bütünü oluşturan paçaları o bütünün yapı unsurları olarak değerlendirecek olursak oyunların da belli bir yapısı bulunmaktadır. İleride daha geniş yer vereceğimiz yapısal folklor kuramının oyunlara uygulanması 1960'lı yıllarda Redl tarafından gerçekleştirilmiştir. Redl, oyunlarla ilgili yaptığı çalışmada, oyunların yapısını otuz ana başlıkta şu şekilde çıkarmıştır:

1. Bedensel Temas
2. Bedensel Canlılık
3. Beceri Gereksinimi
4. Başarının Şans Tarafından Belirlenmesi
5. Yarışma Faktörleri
6. Yer Kullanımı
7. Zamanın Değerlendirilmesi
8. Araç Kullanımı
9. Rol Alma Etkenleri
10. Kural Karmaşıklığı

11. Oyuncuların Birbirlerine Bağlılıkları
12. Katılanların Dağılıımı
13. Rahat Hareket Alanı
14. Dinlenme Zamanı İmkânları
15. Belirsizliğin Önemsenmesi
16. Karşıtlar Arasındaki Değişmeler
17. Kazanma Ve Kaybetmekten Duyulan Üzüntü
18. Kazanma Dağılıımı
19. Oyundaki Ödül Ve Cezaların Ölçüsü
20. Yasal Hile Ve Aldatmalar
21. Oyundaki Engellerin Niteliği
22. Güvenen Sadakat
23. Birleşmenin Sürekliliği
24. Günlük Yaşamanın Direkt Olarak Yansıtılması
25. Oyun Araç Ve Gereçlerine Şahsilik Kazandırılması
26. Oyundaki Ritüel Öğeler
27. Oyunların Gizli Cinselliği
28. Oyunların Güldürücü Olabilme Gücü
29. Sonucun Açıklığı
30. Karşılaşmalar (Redl 1959: 33-80).

Redl'in (1959) bu çalışmasından sonra oyunların yapısal olarak incelenmesinde yapısal folklor kuramını Amerikan oyunlarında ilk uygulayanlar arasında yer alan Alan Dundes'in çalışmalarının da önemli bir yeri bulunmaktadır. Dundes (1964: 276-288), oyunları sözsüz folklor ürünü olarak benimseyip, tıpkı masallarda olduğu gibi oyunlarda da yapısal olarak analiz yapılabileceğini ifade etmiştir. Oyunlarda tek farkın, oyunların genellikle masallardaki gibi tahmin edilemeyen bir sonuca sahip olması

olduğunu belirterek oyunlarında halk edebiyatı ürünleri gibi incelenmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Dundes'in halk bilimi çalışmalarında farklı bir çıkış açan bu yaklaşımı bu sahada çalışan bilim adamları tarafından kabul görerek Amerika Birleşik Devletleri'nde oyunun yapısı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan en önemlilerinden birisi Elliot ve Smith'in yaptığı çalışmadır. Bu çalışmada oyunların yapısal öğeleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Oyunun Amacı
2. Eylem İçin Yöntem
3. Eylemi Düzenleyen Kurallar.
4. Oyuncu Sayısı
5. Katılanların Görevleri
6. Katılanların Birbirlerini Etkileme Biçimleri
7. Sonuçlar ve Hesaplaşma
8. Katılmak İçin Yeterli Yetenek ve Beceriler
9. Çevresel Gereksinimler ve Araç Gereç Gereksinmesi (Elliot, Smith 1971: 419-426).

Türkiye'de oyunla ilgili And (2012), Oyun ve Bugü eserinde oyunları sosyolojik açıdan ele almıştır. Özdemir'in (2006: 105) tespitlerine göre bu eserde çeviri yanlışlarının yanında bazı eksikliklerle birlikte, And (2012), Redl ve Avedon'un çalışmalarını inceleyerek Anadolu oyun kültürüne uyarlamıştır.

Oyunun yapısıyla ilgili çalışmaları eksiz ve yetersiz bulan Özdemir(2006), bu eksikleri gidermeye yönelik olarak, çocuk oyunları özelinde oyunların yapısal unsurlarını şu şekilde ifade etmiştir:

1. Oyunun Adı
2. Oyuncu
3. Oyun Aracı

4. Oyun Sahası
5. Oyun Zamanı Ve Süresi
6. Oyun Rolünün Dağıtım Ve Atış Sırasının Belirlenmesi
7. Sözlü Oyun Formülü
8. Oyun Kuralı
9. Oyun Hareketi
10. Oyun Cezası Veya Ödülü (Özdemir 2006: 106-272)

Yukarıda ifade ettiğimiz oyunların yapı çalışmaları incelendiğinde oyunlarda ceza unsurunun gerek Redl, Dundes, Elliot M. Avedon ve Sutton Smith'in gerekse Özdemir'in oyunlarla ilgili yapı unsurlarında temel unsur olarak ele alındığı görülmektedir. Hatta Özdemir'e göre (2006: 105), ödül ve ceza, oyunun itici gücü olup, oyunun amacıdır. Oyunlar rakibi yenmek, cezaya kalmamak ve ödülü almak amacıyla oynanır. Oyunlarda başarı ödüllendirilirken başarısızlık cezalandırılır. Cezalar, oyunun başında oyuncular, oyunun adı, oyun sahası ve oyunun kuralları belirlenirken belirlenir.

Toplumun ve bireyin yaşamında amacı olmayan bir eylem varlığını devam ettiremez. Yapılan eylemler, değerini amacına göre kazanırlar. Oyunların amacı da Özdemir'in (2006), ifade ettiği gibi ceza almamak ve ödüle ulaşmaktır. Bu yönüyle ceza, oyunun lokomotifini olup ödül ve cezası olmayan oyun bulunmamaktadır.

Yâran bağlamında sınırlandırarak ele alınan geleneksel oda oyunlarında cezanın eğlence işlevinin yanında kültürel, ekonomik, siyasi ve psiko-soyal işlevleri bulunmaktadır.

A.2. ODA OYUNLARI

Halk biliminde bir olayı anlamlandırabilmek sosyal hayatın gerçekleri yani bağlamı içerisinde o olay ya da üretimi ele almakla mümkündür. Oda oyunlarında verilen cezaların yapı ve işlev unsurlarını tahlil edebilmek için cezaların verildiği ve uygulandığı yer olan odanın kültürümüzdeki yeri üzerinde durmak gerekir.

Bağlamından koparılan halk anlatıları yanlış anlamlandırılabilceği gibi anlam ve mahiyetleri de tam olarak anlaşılabilir.

Burke (1996: 127-128), kültürel bir üretimin fiziki ve toplumsal ortamda anlaşılıp yapılandırılabilceğini ifade etmektedir. Başgöz (1999), Cemiloğlu (2001), Çobanoğlu (2000), Görkem (1998), Nutku (1997), Oğuz (2000) gibi halk bilimi araştırmacıları Türk halk anlatıları/icraları geleneğini anlatıcı, dinleyici ve metin bağlamında üretilen ve icra edilen bir gelenek olduğuna dikkatleri çekerek, anlatım ortamının/mekânının metni/icrayı, şekillendirdiğini üzerinde durmuşlardır.

Kültürümüzde yüz yüze iletişimin yapıldığı sözlü kültür mekânları sürekli olarak bulunmuştur. Sözlü kültür ortamını, insanların teknolojiyi kullanmaksızın yüz yüze ve sese dayanarak iletişim kurduğu ortam olarak tanımlayan Çobanoğlu (2000: 129), 16. yüzyılın sonuna kadar tekkeleri, ibadetin yanı sıra topluca eğlenme ve diğer sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunma imkânı sağlayan, sosyal bir kurum ve kültürel mekân olarak değerlendirir.

Tekkelerin/odaların varlığı, Anadolu kültüründe çok eskilere dayanmaktadır. Parmaksızoğlu (2000: 5-7), 1300'lü yıllarda yaşayan meşhur seyyah İbn-i Batuta'nın, Anadolu'da ahilerin önderi olan kişinin bir tekke yaptırarak burayı donattığını, tekkenin ihtiyaçlarının ahilerin kazandıklarıyla karşılandığını belirtmiştir. Buralara gelen yolcuların ihtiyaçlarının kaldıkları süre boyunca tekkede giderildiğini, ahilerin misafir olmadığı zamanlarda, bu mekânlarda bir araya gelerek, yemek yiyip, raks edip, türkü çağırdıklarını ifade etmektedir. İbn-i Batuta, Antalya'da bulunduğu bir sırada davet edildiği tekkede yemek yenildikten sonra türkülere ve oyunlara geçildiğini anlatır. Varlığı çok eskilere dayanan bu odalar birçok işlevde kullanılarak sözlü kültür ortamının oluştuğu bir mekân olmuştur. And (1986: 18), İbn-i Batuta'nın ahi zaviyelerini anlatırken kullandığı ifadelerin benzerini, 1893'te Ankara ve Çankırı civarında kırkı aşkın köyü dolaşan Konnenberg adlı bir Alman gezginin odalar için kullandığını ifade eder.

Cumbur (1989: 7), ahi zaviyelerinin yalnızca gelip geçen yolcuların kimsesizlerin doyurulup barındıkları yerler olmadığına, gençlerin eğitiminde kültür merkezi görevini üstlendiğine dikkat çeker. Ekici (1990, 744-745), odaların varlığının sadece esnaf teşkilatlarıyla ilgili olmadığını, Türk kültür yapısında mevcut olan birlik,

dayanışma ve idare sisteminin en küçük yerleşim birimlerinde bile hâkim olmasının en temel unsuru olduğu tespitinde bulunur.

Kültürümüzde oda denince akla ilk olarak tekkeler gelse de halk anlatısının sözlü kültür ortamını oluşturan bir mekân olarak odalar da bulunmaktadır (Küçükbasmacı 2012: 771). Bu odaların ortaya çıkış nedeni olarak Çağatay (1981: 101), ulaşımın zor, konaklama yerlerinin nadir bulunduğu bir devirde, odaların ulaşım ve konaklama ihtiyacı olanların ihtiyaçları karşıladığından her yerde yaygınlaşmasının Türk sosyal yapısıyla ilgili olduğunu ifade etmektedir.

Oyunnardaki cezaların bağlamı olan bu odaların sohbet, konaklama ve eğlence mekânı olmanın yanında kültürümüzde birçok işlevi bulunmaktadır. Odaların kullanım şekillerini ve işlevlerini Küçükbasmacı (2012: 772-778), odalar herkesin kullanımına açık, kamusal bir mekân olma özelliğine sahip olup, eril mekânlardır. Nadiren de olsa kadınların da erkeklerle birlikte sohbeta katıldığı dar ve çevreyle iletişimi sınırlı olan köy gibi yerleşim birimlerinde sözlü kültürün önemli birliktelik ortamı olarak değerlendirmektedir.

Sözlü kültür ortamının bağlamı olan bu odalarda günlük sohbetler, geçim derdi ve oyun çıkarma dışında hikâye, masal, fıkra anlatımları, cin-peri hikâyeleri, av hikâyeleri askerlik anıları, Çanakkale, Kore savaşlarının hatıraları, eşkiya hikâyeleri anlatılır. Eski günlerden konuşulup dinî konulardan bahsedilir. İmamlar dinî kitaplar okurken bunun yanında cenknameler de okunur. Müzik, sohbet içindeki yerini alır. Anlatılanlar can kulağıyla dinlenir (Küçükbasmacı: 2012).

Sosyo-kültürel hayatımız adına önemli işlevleri olan odalar, günümüzde yazılı ve elektronik kültür ortamlarının gelişmesiyle varlığını devam ettirememiştir. Küçükbasmacı'nın (2012: 782) ifadeleriyle ya odadan köy konağına dönüşmüş ya da bir müze olarak anlatının mekânı olmaktan uzaklaşmıştır.

Tezde ele alınan yapısal ve işlevsel açıdan cezaların bağlamı olan yâran toplantıları, yârenlerin (sürekli katılımcılar) ekonomik durumlarına göre odalarda ve konaklarda yapılmaktadır. Yâran toplantısı için sohbet, müzik, halk oyunları, yemek ve diğer oyunların oynandığı bir salon, kahve ve çayın pişirilip yemeğin hazırlandığı bir mutfak, misafirlerin salona alınmadan beklemeleri için bir oda şarttır. Ekonomik

nedenler yüzünden bu toplantılar bazen sadece köy odalarında bazen de köy okullarında yapılmaktadır. Yâran toplantılarının da oyunlar salonda oynanmakta verilen cezaların birçoğu burada verilmekte ve çekilmektedir.

Yapılan saha araştırması, mülakatlar ve yazılı kaynak taramasında yâran toplantıları, haftanın belirli günlerinde köylerde köy odalarında, şehirlerde restore edilen konaklarda, düğün salonlarında, kapalı spor salonu ve tiyatro salonlarında icra edilmektedir. Bu oyunlar için özel olarak tutulan konak gibi mekânlar toplantı zamanının dışında kullanılmamaktadır. Bu odalar günümüzde kültürün devam ettirilmesi için özel bir gayretle sembolik olarak tefriş edilmektedir.

“Kültürümüz kaybolmasın gençler kültürümüzü öğrensinler diye haftada bir bazen de iki haftada bir bu tarihi konakta yâran düzenliyoruz”(KK9).

“Bu konağı yâren ağalarla birlikte tuttuk. Hizmetiyle küçük başağa ilgilenir. Masrafı tüm yârenler beraber karşılar. Sadece yâranlarda kullanırız. Bunun dışında kullanılmaz” (KK1).

Sohbetin, oyunların ve cezaların mekânı olan oda/salon, Selçuklu ve Osmanlı motiflerini ihtiva eden halı ve kilimlerle süslenmiştir. Yârenler ve misafirler, sedir üzerinde süngere oturup Selçuklu ve Osmanlı motifleriyle dokunan yastıklara yaslanırlar. Büyük başağa ve küçük başağa özel süslemeli bir bölümde oturur. Müzisyenler için şahnişin adı verilen bir bölüm ayrılmıştır. Gece oynanan orta oyunları, halk oyunları ve diğer oyunlar ve yemek için salonun orta kısmı boş bırakılmıştır.

Yukarıda üzerinde durduğumuz toplantıda ve oyunlarda cezaların bağlamı olan odalar ibadetin yanı sıra topluca eğlenme ve diğer sosyo-kültürel faaliyetlerin icra edildiği, gelen yolcuların ihtiyaçlarının kaldıkları süre boyunca giderildiği, misafir olmadığı zamanlarda da bir araya gelerek yemek yiyip, raks edip, türkü çağırıp eğlendiği, gençlerin eğitiminde kültür merkezi görevini üstlenip, Türk-islam kültür yapısında mevcut olan birlik, dayanışma ve idare sisteminin en küçük yerleşim birimlerinde bile hâkim olmasının sağlama görevini yerine getiren, görünürde küçük sosyal hayatta büyük öneme sahip mekânlardır.

Türk sosyo-kültürel hayatında birçok işlevi bulunan odaların tezde ele alınan konunun kapsamı dışında kalan kısımlarını başka çalışmalara bırakarak, ele alınan konu

gereği bu odalarda yapılan toplantılarda ve bu toplantılar esnasında oynanan oyunlarda verilen cezalar üzerinde duracağız.

Sohbet ve misafir ağırlamanın mekânı olduğu gibi aynı zamanda eğlencenin de mekânı olan odalarda bir kısmı taklide, kılık değiştirmeye, yüz boyamaya, abartmaya dayanan birçok oyun oynanmaktadır. Şükrü Elçin (1991: 81), kadınlar ve erkekler arasında oynanan oyunları, Anadolu köy orta oyunları, köylülerin uzun kış aylarında ve hususiyetle düğünlerde, bayramlarda vakit geçirmek ve eğlenmek için düzenleyip oynadıkları dram karakterli temsiller olarak belirtmektedir.

Başoğlu (1982: 21-22) ve Ataman (2004: 51-52) köy odalarında lüks ışığında dram karakterli olmayan oyunların oynandığı, köyler arası müsabakaları yapıldığı ve her gece bir köyde oynanan genellikle bir tekerlemeyle başlayıp karşılıklı atışmalarla son bulan yüzük oyunundan bahsetmektedir. Küçükbasmacı (2012:776), odalarda tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylülerin işlerin azaldığı kış mevsiminde bir araya gelerek, vakit geçirdiği sohbet mekânı olmanın yanında yüzük, tura oyunu, hoca oyunu, Hicaz'a gitme oyunu, mahkeme kurma oyunu, tezgâh dokuma oyunu, patates yeme talimi, sınır taşı oyunu, kız satma oyunu, semer dikme oyunu, deve oyunu, koyun çıkarma oyunu, ölü taklidi, kaptı kaçtı, duvar örme, değirmen kapama, ok atma, domuz boğdurma, kâğıt oyunları gibi oyunların oynandığını ifade eder.

Yâran toplantıları odaya belirli bir düzene göre yâren ve misafirlerin alınarak çay ve kahve ikramıyla başlar. İzleyicileri eğlendirmek ve onlara yaran adabını öğretmek için oynanan halk oyunları ve orta oyunları ile devam eder. Oyunların en eğlenceli bölümünü verilen cezalar ve bu cezalara düşmemek için oyuncuların gösterdiği gayretler oluşturur.

“Sayısını bilmiyorum ama çok oyun biliriz. Misafirağalarla 7-8 tane, gece yarısından sonra da yârenağalarla 4-5 oyun oynarız” (KK.3).

Kaynak kişinin ifade ettiği gibi bu oyunların sayısı çok olmakla birlikte bu oyunlarda verilen cezaların yapısal ve işlevsel yönleri birbiriyle benzerlik göstermektedir. Bu oyunların en çok oynananları şunlardır: Yüzük oyunu, yattı-kalktı oyunu, tüccar-gemici oyunu, ödev yapma oyunu, vız vız oyunu, hırsız oyunu, nefes açma oyunu, kuş uçuşu oyunu, mani satma- tura oyunu, tekerleme oyunu, uçtu uçtu ...

uçu oyunu, baldır kızartma oyunu, samit oyunu, oyunların başı giriş oyunu ve harf oyunu şeklindedir (KK3).

Yâran toplantısının zamanın yarısından çoğu oyunlardan oluşmaktadır. Bu oyunların gece içerisindeki önemini ortaya koymaktadır. Yâranda oynanan oyunların motivasyonunu ödül ve cezalar sağlamaktadır. Oyunlarda verilen cezaların yapı ve işlevine geçmeden önce ceza kavramını üzerinde durulacaktır.

B.1. CEZA KAVRAMI

Birkaç kişinin birlikte yaşadığı her yerde kurallar, kurallarında bulunduğu yerlerde cezalar bulunmaktadır. Kale (1995: 38), ceza olgusuyla ilgili olarak, suçlunun kayba uğratılması ve ona bir şekilde acı çektirilmesiyle yasa ya da emirlere karşı gelerek suç işleyen kişinin bir daha suç işlememesi, suçların azalması haksızlığa düşenin de hakkının teslim edilmesi için ortaya konan bir uygulama ve yaptırım demektedir. Ana Britanica'da (1994), ceza kavramı şu şekilde verilmiştir:

“Topluma, zararlı eylemlerde bulunanları bazı yoksunluklara bağlı kılarak toplumun bu eylemi onaylamadığını belirten bir yargı kararı ve sorumluluk derecesiyle orantılı olarak uygulanan ve korkutucu olan yaptırımdır.”

İşlenen suça göre nitelik kazanan ceza, suçun karşılığı olarak verildiğinden suçla birlikte değerlendirilir. Kale (1995), ceza yollarını işlenen suçun niteliğine göre yaşama son verme, özgürlüğü kısıtlama, hakları sınırlama ve parasal kayba uğratma şeklinde verildiğini belirtir.

B.1.2. Psikolojik Açıdan Ceza

Psikoloji, genel kabule göre insan davranışlarını ve bu davranışlarla ilintili psikolojik, sosyal ve biyolojik süreçleri inceleyen bir alandır.

Toplum halinde yaşayan bireylerin uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Bilge (2004:1), toplum hayatında yaşayan bireyin toplumda oluşan birçok olayın aynı biçimde tekrarlandığını izleyerek yaşam kurallarını oluşturduğunu, yaşam kurallarını

oluşturmak için de soyutlama yapma ve genel kavramlara varma eğilimiyle yaşamı belli bir düzen içerisinde devam ettirdiğini ifade etmektedir.

Kurallar insanların uyma zorunda olduğu emir ve yasaklardan meydana gelmekte olup yapılması gerekler ve yapılmaması gerekenler olarak bireyden beklenmektedir. Hatipoğlu (2007: 1), kurallar ile insanın arasındaki kesişim noktasının kurallara uyma ve uymama durumunda meydana gelen yaptırımlara anlam yükleme ve onları algılama işinin büyük önem arz ettiğini söylemektedir.

Toplumdaki yaşam kurallarının oluşumu olan ceza kurallarının oluşmasında psikolojik unsurlar da dikkate alınmaktadır. Psikoloji bilgilerine dayanarak ceza hukukunun ana hatlarını oluşturduğunu ifade eden Erem (1998:8), emir ve yasakların doğru kabul edilen psikoloji bilgisine dayanarak bireyin “irade ve şuur” ekseninde değerlendirilmesi gerektiğini, bundan yoksun bir değerlendirmenin emir ve yasaklardan beklenen neticeyi vermeyeceğini ifade etmektedir.

Bu yaklaşımlardan hareketle suç ve ceza durumunu insan psikolojisini anlamadan değerlendirmek sağlıklı olmayacaktır. Ceza ve suç arasındaki ilişkiyi anlamak için insan psikolojini bilmek gerekmektedir.

Suç, toplumun istediklerini yapmama, istemediklerini yapma durumudur. Toplumsal ve toplumda yaşayan bireylerin yaşam haklarını korumak için bireyin davranışlarını kontrol altında tutularak sınırları aşanlara cezalar verilmektedir.

Psikolojik olarak cezanın amacına uygun olarak bireylere verilmesinde, cezanın uygulanabilirliği ve etkinliği açısından teoriler ortaya konmuştur.

Mutlak Adalet Teorisinde Hatipoğlu (2007:6), Demirbaş'tan (1994:468) naklen cezanın uygulanmasının nedeni dışından başka bir işlevi olmadığını, cezanın kendisinin bir amaç olup suç nedeniyle topluma karşı verilen zararın ödetilmesi ve kusurun kefareti olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Bu yaklaşım, suçun kefareti ödeyebilecek kişilere suç yapma hakkı tanıyıp suçlunun cezalandırılmadığı ve bireyde davranış değişikliği meydana getirmediği için eleştirilmektedir.

Önleme Teorisinde bireyi suçtan döndürmek esastır. Cezalar ve suçlar kanunda belirlenmeli ve birey suç işlemekten korkmalıdır. Sadece suçun tazmini değil suçlunun

da cezalandırılması gerekmektedir. Bu durumun suç işleyecek kişilere de ibret olarak otoritenin emirlerine riayet, suçun getireceği zararlı neticeler bakımından kişiliğin oluşmasına hizmet etmesi gerekmektedir. Cezanın temel mantığı suçun tekrar işlenmesini önlemek olmalıdır. Ceza olarak bireyin ıslahı için hürriyeti bağlayıcı ve para cezaları verilmelidir (Hatipoğlu 2007:7).

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalar, psikoloji-ceza ilişkisi açısından ele alındığında önleyici teori mantığı içerisinde verildiği görülmektedir. Verilen cezalara bakıldığında bireyin yaptığı yanlış bir daha yapmaması cezadan ibret alınarak diğer katılımcılarda da istenmeyen davranışın sönmesi, istenen davranışın da pekişmesi hedeflenmektedir. Cezalarda birey psikolojisinin iyi tetkik edildiği oyuncunun ıslah edilmeye yönelik olduğu görülmektedir. Verilen cezalar bireyden istenen davranışların pekişmesine istenmeyenlerinde terk edilmesine yöneliktir. Verilen cezalarla yâranda istenen rol model insanın yetişmesi hedeflenmektedir. Cezaların neticesinde bu toplantılara katılan yâren ve misafirlerin dil becerisi gelişmiş, sabırlı, çevresinde olup bitene karşı duyarlı, hızlı düşünebilme yeteneğine sahip, sinesi geniş, her türlü fiziksel olumsuzluklara karşı dayanıklı, atletik yapılı bir insan tipinin yetiştirilmek istendiği anlaşılmaktadır.

B.1.3. Sosyolojik Açıdan Ceza

Sosyoloji bilimi, daha çok toplumda var olan suç eğilimi üzerinde durarak bu eğilimin varlığının temeline inmeye ve sebeplerini ortaya çıkarmaya çalışır. Toplumlarda suç kavramına bağlı olarak cezanın değiştiği hatta suç ve cezanın aynı toplumlarda farklı zamanlarda nitelik değiştirdiği görülmektedir.

Tarihi seyri içerisinde toplumlarda suç ve ceza kavramı şu şekilde gelişmiştir: Modern öncesi ilkel toplumlarda suç ve ceza Sarı'nın (2010: 3) ifadelerine göre; bireysellik gelişmediği için işlenen suç tüm kabileye karşı işlenmiş sayılarak bireye yönelik ceza sistemi gelişmemiştir. İşlenen suçun cezası tüm kabileye kesilerek bir kabileden birinin diğer kabileden birine karşı işlediği suçun cezasını tüm kabile çekmektedir. Kendi kabilelerinden bir bireye karşı işlenen suçun cezasını kabile

mensupları öç alma pahasına suçu işleyen tarafa çektirmeye çalışırlar. Burada tüm topluluğa karşı bir öç alma mekanizması devreye girer.

Modern öncesi ilkel toplumlarda cezaların verilmesinde ve belirlenmesinde kabile içinde deneyimi ve tecrübesi herkes tarafından kabul edilen bilge kişi devreye girer. Cezanın verilmesinde ve belirlenmesinde devrede olan bu kişi yönetim ve cezalandırma erkini elinde bulundurmaz hakem görevini yerine getirir. Cezalandırma kabile reisinde aittir. Kabilelerde verilen en ağır suçta kişinin kableden dışlanmasıdır ki bu da ölüm anlamına gelmektedir.

Günümüzde karşılaşılan töre ve kan davası cinayetlerinin modern öncesi ilkel toplumlarda verilen cezalarla aynı düşüncenin ürünü olduğu karşımıza çıkmaktadır. O zamanın kabileleri bugün aşiret adı altında bulunmakta, aşirete mensup bir bireyin işlediği suçun cezasını tüm aşiret çekmekte ya da cezasını vermektedir. Yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezaların bazıları da bu anlayışa uygundur. Oyunda verilen bazı cezalar bir kişinin hatasından dolayı gruba verilmektedir. Toplantıda cezaları başağa, oynanan oyunlarda da oyuna başlamadan önce belirlenen kurallar çerçevesinde ebe, oyuncu ya da çavuş vermektedir.

Modern öncesi ilkel topluluklarda suç ve ceza kavramı bu şekildeyken merkezi otoritenin ilk örnekleri olan imparatorluklarda suç ve ceza kavramında klanlar üstü otoritenin yönetimi ele almasıyla birlikte değişiklikler oluşmuştur.

Suç ve cezaya ve cezanın uygulanmasına bireylerin karar vermesi engellenerek merkezi otorite gücünü her yerde göstermiştir. Bireylerin ya da kendi otoritesi dışında başka bir gücün suçlu ilanına ve bireylere ceza vermelerine izin vermemiştir. Suç tanımını kendisi yapıp ceza vermeyi de bireylerden alarak bireyler adına kendisi vermiştir. Bu yaklaşım bugünkü yargı sistemini ana hatlarıyla kurumsallaştırarak hukuk düzenini şekillendirmeye başlamıştır. Sadece klanın bir bireyi olmadan başka kimliği olmayan insanların yerini imparatorluğun tebası olan bireyler almıştır. Cezada şahsi ölçüt kaybolarak orana, ölçüte karar veren kurumlar, suça ve cezaya karar veren otorite oluşmuştur. Bireyin keyfi kararları kısıtlanırken yetkilerini tanrıya ve kutsallığa dayandıran sınırsız bir iktidar bireyin hakkını diğer bireylere karşı korumaktadır.

İmparatorluklar döneminde ilkel dönemlerdeki diyet mekanizmasını ortadan kaldırıp cezalandırma erkinin kendisinde olduğunu bireylere kabul ettirmek için devlet büyük uğraşlar vermektedir. Kurallara göre hareket etmeyip keyfi hareket edenlere ceza verme yetkisi gücünü tanrıdan alan kutsal bir merkezi otoriteye aittir. Merkezi otorite bireyin nasıl yaşadığıyla pek ilgilenmezken bireyin yaşamına son verme hakkını kendisinde toplamıştır.

Modern öncesi ilkel toplulukların ve imparatorlukların yanında feodaliteyle yönetilen toplumlarda suç tanımı ve ceza pratiklerinde benzerlik görülmektedir. İmparatorluklar döneminde gücünü tanrıdan alan ve kutsal olan imparator, insanların yaşam ya da ölmesine karar verirken, merkezi otoritenin senyörlere yetki devretmesiyle bu yetkiyi senyörlar kullanmıştır. Feodaliteyle yönetilen toplumlarda ilk hapishaneler ortaya çıkmıştır. Senyörlar kendilerine ait olan toprak sınırları içinde yaşayanlar hakkında karar vermişlerdir.

Bu dönem verilen cezalarda, kan bedeli ve düello gibi cezalar tamamen engellenemese de yaşama son verme cezasının yanında, bedenî cezaların ön plana çıktığını, kamuya karşı suç işleme kavramı tam oturmamıştır (Yiğiter 2005: 18). Kilise ile senyörlar arasında çıkan anlaşmazlıklar mahkemeler aracılığıyla çözülmeye çalışılmıştır.

Modern dönem ve ulus devletlerde suçun tanımı ve verilen cezalar halk önünde beden üzerinde acı verme şeklinde devam etmiştir. İktidar birey üzerindeki gücünü insan bedeni üzerindeki tasarrufuyla göstermiştir. Beden özgürlüklerin taşıyıcısı olarak görüldüğü için mahkeme önüne beden çıkartılıp cezalar beden üzerinde pratikleşmiştir. Bu dönemde hapishaneler bedene yapılan bir ceza pratiği olarak gelişmiştir (Foucault 2000: 57).

Modernleşmeyle birlikte suç ve ceza tanım ve pratikleri değiştiği gibi modern öncesi toplumlarda belli bir otoritenin elinde tutulan ceza verme yetkisi değişerek toplumun tamamına dağıtılmıştır (Sarı 2010: 169). Yaşamın her alanına giren iktidar toplumu tehlikeli gruptan korumak için insanı tanıma ve henüz suç işlemeden suçu önleme adına çalışmalarda bulunmuştur. Sarı'nın (2010) tespitleri doğrultusunda bu dönemde insan bedeni sadece beden olarak değil de üzerinde değişik tasarruflar bulunan kimi zaman güçlendirilip kimi zaman zayıflatılan politik aygıtların objesi

olarak görülmüştür. Bu yaklaşım cezaların ruh ve düşünce ıslahı yönünde yoğunlaşmasını sağlamış, bedene yapılan fiziksel işkenceleri azaltsa da tamamen ortadan kaldırmamıştır.

Modern imkânları ellerinde bulunduran yöneticiler, modernliğin imkânlarını kullanarak suçlarda da değişiklikler meydana getirmiştir. Modernliğin çözülmesi ile suç tanımı ve verilen cezalar da değişmiştir. Devletin egemenliği dışında yeni sosyal yapıların oluşmasıyla suçlarda çeşitlilik ve artma meydana gelmiş, suçların çoğu bir yandan siyasi direniş, kendini ifade anlamını taşıırken, diğer yandan da devlet otoritesinin egemen olamadığı gri alanlara kaymıştır. Mafyanın ve diğer illegal örgütlerin artık sınıf-altı insanların yaşam alanı haline gelmesi toplumda keskin ayrımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Suçlu ile medeni vatandaşı ayırarak daha çok dışlamaya doğru giden sosyal yapı, bir yandan da suçluyu içine almaya çalışarak ıslahına çalışmıştır. Sosyal devlet yerini ve görevlerini sivil topluma bırakmıştır. Devlet bu suçlarla mücadele etmek için hukuk sisteminin ve mahkemelerin dışında cezalandırma ve ıslah yöntemlerine yönelik sosyal hizmet eksenli cezalar geliştirmiş, okul içine de ceza sistemini yerleştirmiştir (Sarı 2010: 174).

Oda oyunlarında verilen cezalar zaman içerisinde küçük çaplı değişiklik gösterse de pek değişmemiştir. Oyunlarda verilen cezalar önceden belirlenmiştir. Cezaları başağa, ebe, çavuş vermektedir ama yâran toplantısında verilen cezalarda kültürel değişimlere göre değişiklik olmuştur. Önceleri dükkân kapatmadan toplumdan tecrit etmeye kadar verilen cezalar zamanla sembolikleşmiş yaptırım gücünü yitirmiştir. Yâranda verilen cezaları sadece başağa vermekte olup yâranla ilgili başka bir bireyin ceza verme yetkisi yoktur. Cezalar başağanın takdirine göre bedeni veya maddi şekilde verilmekte olup, pratiğe geçirilmesini de başağanın takdiri belirlemektedir.

B.1.4. Felsefi Açıdan Ceza

Felsefe açısından cezanın niteliğini hak, adalet ve ahlak arasında suç sayılan eylemin nerede yer alıp almadığıyla ilintili olduğunu ifade eden Önkal (2010: 188), felsefe ve ceza arasındaki ilişkiyi epistemolojik, ontolojik ve etik yaklaşımlarla değerlendirildiğini ifade etmektedir. Cezanın bir toplumda belirli bir dönemde geçerli

olarak onanmış yasaların konusu olması yönüyle, bilimsel bağlam açısından epistemolojik, cezanın yasalarda öngörülen bir suça karşılık gelmesi ve gerçeklik alanına taşınması, infaz edilmesi yönüyle ontolojik, hak, iyi ve doğru arasındaki ilişki ile temellendirilmesi açısından ahlaksallık yani etik olarak değerlendirildiğini belirtmektedir.

Günümüzde ceza felsefesi teorik bazlı (epistemoloji, ontolojik) sorgulamalardan daha çok etik yaklaşımlarla ele alındığını ifade eden Önkal (2010), cezaların karşılık geldiği suçun tekrarlanmaması için iyileşmeye ve ilerlemeye yol açması amacıyla verilmemesi gerektiğini, düzeni sağlamak için bir araç olan cezaların kuralcı adaletten onarıcı adalete dönüşmezse zaman içinde zafiyete uğrayacağını özgürlüğün sınırlarını genişletmeye çalışırken, aslında toplu halde yaşayan bireyin eylemlerini belli bir disiplinde bağlayarak kısıtlayacağını ifade etmektedir.

Felsefe, cezayla suçun ıslahından ziyade suçun işlenmesinin düşünce boyutu üzerinde durmaktadır. Felsefe ceza açısından asıl önemli sorun, suçun neden işlendiği konusudur. Suçun nedeni üzerinde dururken cezanın işlevini sorgulayarak insanın suç işleme potansiyeli ve özgürlüğünü de ele almaktadır.

Felsefe ceza ilişkisinde ortaya konan hükümler net değildir. Bunun nedeni suçluya ceza verme sürecinde bireyin özgürlüğünün sınırlandırılmasında kriterlerin belirsizliğidir. Hart (1968:171), bu karmaşanın nedenini makul bir insan tipinin ne olduğunun bilinemeysi olarak değerlendirmektedir.

Felsefi açıdan cezanın sonuçları bakımından değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden Önkal (2010), ceza felsefenin etik açıdan suçun bir daha işlenmesine engel olabilecek cezalar olması gerektiğini belirterek felsefenin cezaya bakışını şu şekilde ifade etmiştir.

1- Aciz bırakma cezası: sürgün cezaları gibi suçluyu günlük yaşam rutinlerinden aciz bırakacak ve adeta, tabiri caizse kafasına dank etmesini sağlayacak bir ceza gibi görülmüştür. Günümüzde bu ceza idari görevden almalar, görev yeri değişikliği, unvan geri alma gibi şekillerle günümüzde karşımıza çıkmaktadır. Ancak felsefi açıdan bireyi aciz kılmak yerine bazen ödüllendirebileceği de düşünülmesi gerekmektedir.

2- Caydırıcı cezalar: Kısmi, özel ya da genel olarak caydırıcı cezalar bulunmakta olup, bu tür cezalarda hukukun tolerans alanının felsefi olarak incelenmesi gerektiğini alkollü yakalanan sürücünün ehliyetinin elinden alınması hangi noktada uygulanacaktır? Caydırıcı cezaların en önemli felsefi boşluğu kısmilik, öznel ve genellik boyutlarında yasalardan çok yargılayanların adalet terazisinde tartılmaları gerekmektedir.

3- Onarıcı cezalar: Bu cezaların ıslah edici nitelikte olan cezalar olup, modern çağın en çok değer verdiği ve üzerinde titizlikle durduğu ceza türüdür. Bireylerin düşünceleri ile duygularının bir bütün olduğunun düşünülerek ceza kavramının ele alındığı bu cezalar suçlunun düzeltici adalet çizgisinde anılır (Önkal 2010: 181).

Felsefi yaklaşımla makul bir insan tipinin ne olduğu ve insanın nereye kadar özgür olduğunun hangi kriterlere göre belirleneceği konusu muallakta olduğundan ceza kavramı tam olarak netleşmemiştir. Bununla birlikte suçun bir daha işlenmesine engel olabilecek cezaların verilmesi genel bir kabuldür.

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalara bakıldığında cezaların verilme amacının onarıcı cezaların amaçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Yâran toplantılarında oluşturulmak istenen model insan bulunmakta olup verilen cezalarla bu insan tipinin oluşturulmaya çalışılmaktadır. Genellikle cezalar onarıcı ve caydırıcı cezalar nevinden olup etik yaklaşımla verilir. Eski toplantılarda sürgün ve meslekten ihraç gibi aciz bırakma cezaları verilirken günümüzde yârandan kovma bir daha yârana almama cezası verilmektedir.

B.1.5. Yazılı Hukukta Ceza

Yazılı hukukun oluşmasındaki mantık, sosyal bir varlık olan insanın toplu yaşama ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Toplumsal bir disiplin olmadan toplumsal düzenin, toplumsal düzen olmadan da toplu yaşamanın mümkün olmayacağından hareketle İnsanların toplu halde yaşamaları, aralarında bir disiplinin bulunması ile mümkündür.

Toplumsal düzenin sağlanması kişisel hak ve hürriyetlerin tespit edilip suçların belirlenmesi ve bu suçları işleyenlere verilen cezalarla mümkündür. Toplumsal yaşamda var olan kuralların ihlal edilmesini suç, suçu işleyenlere de uygulanan yaptırımları ceza olarak tanımlayan Dönmezer (1967: 3), suç ve ceza kavramını hukuki açıdan “Suç, bütün ceza hukukunun temelini teşkil eden bir kavramdır. Suç var olduğu için faile ceza verilir ve suç işlenmemesi için bir ceza kanunu meydana getirilir” şeklinde ifade etmiştir (Dönmezer S. / Erman S: 1967: 309).

Suçun tahlilini daha iyi yapmak, ona mevcudiyet veren esasları daha iyi belirlemek ve suçun çeşitli gruplar halinde ele alınması amacıyla suç genel teorisi oluşturulduğunu ifade eden Dönmezer S., Erman S (1967: 311), sosyal topluluğun sınırları genişledikçe, kabile, şehir ve devlet formlarını alarak üstün bir otoriteye dayanan yaptırımlar düzeninin kadimden bu yana var olduğunu ifade etmiştir.

Tarihi seyri içerisinde ceza hukukunun oluşumunu Üçok C., Mumcu A., Bozkurt G. (1999: 78-88), şu şekilde açıklamıştır: Önceleri nüfusu az klanlar halinde yaşayan insanlar, aralarındaki ilişkileri kendileri düzenlemekte, gereken hallerde de yaptırımları kendileri uygulamaktadır. Bu eski zamanlarda müeyyideler bizzat mağdur ya da diğer sosyal toplum bireyleri tarafından uygulanmakta ve genelde de intikam duygusu ile yapılmaktadır.

Toplumun gelişerek kalabalıklaşmaya başlamasıyla, topluma aykırı hareketlere yaptırım uygulayabilmek için bir otoriteye ihtiyaç duyulmuştur. Bu otorite kimi zaman tanrı, kimi zaman ise devlet ve onun başı olan hükümdar olmuştur. İslam hukukunda, bizzat Kur’an’da adı geçen ya da dini liderler tarafından konulan çeşitli suçlar bulunmaktadır.

İslamiyet’ten önceki Türk hukukunda Türkler yarı göçebe bir toplum olmaları itibarıyla, ceza uygulamaları ya ölüm ya da sopa, damgalanma gibi haysiyeti zedeleyen fiiller şeklinde olduğu görülür. Cezalandırılan hareketler ise daha çok devlet aleyhine fiiller ve toplumsal düzeni bozacak hareketlerdir. Hunlarda birisine öldürmek maksadıyla kılıç çeken ya da eşkıyalık yapan öldürülürken Göktürklerde isyan ve cana kast ölümle cezalandırılırdı.

Osmanlı döneminde ceza hukuku örfi ve şeri hukuk olmak üzere iki unsurdan meydana gelmektedir. 1840 yılına kadar Osmanlı hukuku, İslam ceza hukuku gibiydi.

Suç ve cezada belirleyici unsur Kur'an ve Peygamberin sünneti olmakla birlikte padişahın ve kadıların da suç konusunda büyük yetkileri bulunuyordu. Tanzimat Devri ile 1840 yılında ilk ceza kanunnamesi kabul edildi. Bu kanunname Osmanlı ceza hukukunda batılı anlamda derli toplu hükümleri ihtiva eden ilk kanunname olarak da zikredilebilir. İlkel bir şekilde ele alınan ve cezalara göre tasnif edilen bu kanunun en büyük eksikliği her harekete tek tip ceza öngörmesi ve böylece hareketi ayrıca değerlendirip cezayı hafifleten veyahut ağırlaştırılan unsurları dikkate almamasıdır.

Tarihi gelişmesi yukarıdaki gibi olan Türk ceza kanununda günümüzde batı hukukunun etkileri devam etmektedir. Özellikle AB uyum sürecin doğrultusunda AB mahkemelerinin verdiği kararlar dikkate alınmaktadır. İşlenen suçlar konumuzun kapsamı dışında kaldığından günümüz hukuk sisteminde işlenen suçun mahiyetine göre on birinci maddede İdam cezası, müebbet hapis olarak kaldırılmış, suçlara göre ağır hapis, hapis, sürgün, ağır cezayı nakdi ve kamu hizmetinden yararlanmama cezaları verilmektedir.

Yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezaların bir yazılı mevzuatı bulunmamakla birlikte sözlü kültür ortamında suçlar ve suçların karşılığı olan cezalar katılımcılar tarafından bilinmektedir. Suçlar geleneklerle sabit olup Cumhuriyet dönemine kadar İslamın etkisi ağırlığını hissettirmektedir. Cumhuriyet döneminden sonra bu kurallarda belirli esneklikler olmuştur. Cezaları verme yetkisi yâranda başağaya, yâranda oynanan oyunlarda da ebe, oyuncu, reis ve başağaya aittir. Yâran toplantılarında verilen cezalara bakıldığında Osmanlıdaki şer'i hukuk kaideleri suç kabul edilmektedir. Verilen cezaların en ağırı sürgün cezası olup imkânlardan mahrum ve nakdi cezalar verilir. Cezaların tahsilatını çavuş yapar. Yâranda oynanan oyunlarda verilen cezalar da bedeni güçlendirme, dil becerisi geliştirme gibi hedeflenen insan tipinin oluşmasına yönelik olup bedene uygulanan cezalar ve maddi cezalardan oluşmaktadır.

B.1.6. Din ve Ceza

Dîn ve ceza kavramının anlaşılması için dine göre suç kavramının tanımlanması gerekir. Dini anlamda Allah'ın emirlerini yerine getirmeyerek onları ihmal etmek ve yapılmamasını istediği filleri yaparak emrini ihlal etmek (Dağcı 1996: 11) şeklinde tanımlayabileceğimiz suçu ifade etmek için Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde birçok

terim ve kavram (Aslan 2006: 7) kullanılmıştır. Kur'an ve hadis ekseninde ele alınan suç kavramı günümüz ceza hukukundaki suç kavramını ifade etmekten ziyade dinin özüne uymayan ve ahlaken tasvip edilmeyen fiil veya terkleri ifade etmektedir.

Kitap ve hadislerden hareketle fâkihler (İslam hukukçusu) suçu, Allah'ın had (miktarı belli olan ceza) veya ta'zir ile cezalandırdığı dinî yasaklar olarak tarif etmişlerdir. Suçun kanuni unsuru esas alınarak yapılan bu tarif, modern hukuktaki, kanunlara göre suç olan ve belirli bir ceza ile cezalandırılan fiil (Dönmezer 1985: 348) yaklaşımıyla paralellik arz etmektedir.

Bardakoğlu'nun (1992: 470-478) ifadeleri doğrultusunda İslam ceza hukukunda bir fiilin suç olup olmaması Allah'ın takdirine göre olup kanun koyucu Allah'tır. Sünnet bu konuda ikinci kaynak durumundadır. Kur'an ve sünnet İslam ceza hukukunun asli kaynağı olup, bu alandaki temel prensipleri ve amaçları belirlemektedirler. İslam hukukçuları ve hukuk ekolleri olarak da adlandırılan mezhepler, bu esasların günlük hayata uygulanma tarz ve şartlarıyla ilgili hukuki yorum ve ayrıntıyı geliştirerek kendi devir ve toplumlarının problemlerini bu çerçevede çözmeye çalışmışlardır.

B.1.6.1. Cezanın Mahiyeti

Dilimizdeki ceza kelimesi; Arapça da el-ukûbe ve el-ikâb kelimeleriyle ifade edilmektedir (Cebir 1987: 19). Bu iki kelime, kişinin yaptığı kötülüğe karşılık olarak cezalandırılması, bir şeyin ardından gelip onu takip eden gibi anlamlara gelmektedirler. İslam hukukçuları (mezhep imamları), cezayı yasaklanmış olan (haram ya da mekruh) bir fiilin yapılması veya emredilen (farz ya da sünnet) bir fiilin terki üzerine terettüp eden ceza ve emirlerin terk edilmesini, yasakların işlenmesini engellemek için Allah'ın koyduğu yasaklara terettüp eden ceza olarak iki şekilde ele almışlardır (Aslan 2006: 18).

B.1.6.2. Cezaların Tasnifi

İslam hukukçuları (mezhep imamları), verilen cezaların aslî olup olmaması, uygulandığı yer, hedefledikleri menfaatler ve hâkimin takdir hakkının bulunup bulunmaması açısından dikkate alarak muhtelif şekillerde tasnif etmişlerdir (Çalışkan 1989: 371,372).

B.1.6.2.1. Aslî Olup Olmaması Bakımından Cezalar

Suç ve cezanın hükümün belirlenmesinde Kur'an, sünnet veya hâkim tarafından takdire göre aslî, bedelî, ek ve tamamlayıcı cezalar olarak dörde ayrılmaktadır.

B.1.6.2.1.1. Aslî Cezalar

Kur'an ve sünnet tarafından belirlenmiş olup, suçun doğrudan doğruya karşılığı olan cezalardır. Had ve kısas cezaları bu grupta yer alır.

B.1.6.2.1.2. Bedelî Cezalar

Aslî cezaların infaz imkânı olmadığında onun yerine geçen cezalar. Kısasın infaz edilmediği durumlarda onun yerine diyet cezasının uygulanması bedeli cezadır.

B.1.6.2.1.3. Ek Cezalar

Hâkimin takdirine gerek kalmadan aslî cezaya ilave olarak suçluya verilen cezalardır. İftira edene seksen sopa vurulmasına ilave olarak bu kişinin şahitliğinin kabul edilmemesi bu tür cezanın örneğidir.

B.1.6.2.1.4. Tamamlayıcı Cezalar

Hâkimin takdiri ile verilen tamamlayıcı cezalardır. Bu cezaların ek cezalardan küçük bir farkı bulunmaktadır. Ek cezalar hâkimin takdirine ihtiyaç duyulmadan verilebilirken tamamlayıcı cezaların sadece hâkimin takdiri ile verilebilmektedir. Hırsızın elinin kesilmesinin ardından kolunun boynuna asılarak dolaşması yönünde verilen bir mahkeme kararı tamamlayıcı cezaya örnektir.

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezaların bazıları belirli bir suçun karşılığı olarak, bazı cezalar bir suçun yerine bedelî olarak, bazı cezalar da başağanın ya

da oyunudaki ebe'nin takdirine göre işlenen suça ek ve tamamlayıcı olarak verilmektedir.

B.1.6.2.2. Uygulandığı Yer Açısından Cezalar

Suçun işlenmesi halinde aynı suçun işlenmemesi ve haksızlığın ortadan kaldırılması için suçluya farklı şekillerde cezalar verilmiştir. Bu cezaları uygulandıkları yer bakımından bedeni, maddi ve manevi olarak üç ana başlıkta toplamak mümkündür.

B.1.6.2.2.1. Bedene Uygulanan Cezalar

Kıyas, recm veya celde, iftira cezası olan seksen değnek vurma gibi cezalar bizzat suçu işleyen bireyin bedenine uygulanan cezalardır. Suçun mahiyetine göre belirlenen bu tür cezalar en büyük suçlara verilmektedir.

B.1.6.2.2.2. Maddi Cezalar

Hafifletici nedenlerden dolayı bedeni cezaların hafifletilmesinde bu tür cezalar uygulanır. Kasten planlayarak adam öldürmenin cezası kıyas iken hata ile adam öldürmenin cezası kan parası ödemek ya da köle azat etmektir. Bedeni olan ceza bu şekilde maddi cezaya dönüşmektedir.

B.1.6.2.2.3. Manevî Cezalar

Suçun mahiyetine göre bazen bedeni bazen de maddi cezalara ek olarak verilmektedir. Burada kişinin psikolojik açıdan cezalandırılması söz konusudur. Masum bir kişiye iftira attığı tespit edilen suçluya seksen sopaya ek olarak verilen şahitliğinin kabul edilmeme cezası bu tür cezalara girmektedir.

Yâranda ve buradaki oyunlarda uygulanma yerleri bakımından yukarıda bahsedilen maddelerin kapsamına giren cezalar bulunmaktadır. Bazı cezalar tura ile vurma, şınav çekme, türkü söyleme vb. bedene uygulanmakta, yârenlerin bedene uygulanan cezaları yapmak istememesi üzerine yemek ısmarlama, onları gezmeye götürme, 3-4 okka yağ vb. cezalar mala uygulamakta, gülme, küçük düşürme, hakarete uğrama vb. cezalarda manevi cezalar olarak bulunmaktadır.

B.1.6.2.3. Hâkimin Takdir Hakkının Bulunup Bulunmaması Açısından Cezalar

Bu açıdan cezalar hâkimin takdir yetkisinin bulunmadığı had ve kısas cezaları, hâkimin takdir yetkisinin bulunduğu ta'zir cezaları olmak üzere taksime tabi tutulabilir.

B.1.6.3 Cezaların Gayeleri

İslam hukukunda cezaların gayesi, insanları korkutup onlara eziyet ve işkence ederek sıkıntı vermek değildir. Hatipoğlu (2012: 28), verilen cezaların özelde bütün dinlerde korunması gereken din, akıl, nefis, mal ve nesli korumak olan beş temel prensibi korumak, genel de ise suçlunun suçu işlemesini engelleyerek onu ıslah etmek için verildiğini ifade etmektedir. Verilen cezalarda amaç, suçlunun bir daha aynı suçu işlenmemesi ve toplumda aynı suçun yaygınlaşmamasıdır. Bu yüzden verilen cezalar başkalarına ibret olacak şekilde toplum önünde verilerek toplumda suç işleme seviyesinin düşmesi hedeflenmektedir. İslam hukukunda ceza, suçun işlenmesinden önce insanların suç işlemesine engel olmalı, suç işlendikten sonra ise suçluyu uslandırıp başkalarına da ibret olacak şekilde olmalıdır.

İslam hukukunda cezanın gayelerinden birisi de mağdurun teskin edilip, kin ve öfkесinin ortadan kaldırılmasıyla intikam alma duygusunu engelleyip, toplumun huzur ve barışını korumaktır (Aslan 2006: 20). Kişiler cezayı vermek kişilerin adına yönetim cezayı verir. Suçluyu affetme hakkını kişiye bırakır. Kasten birisini öldüren birisi hakkında öldürülen kişinin yakınları katili affetme yetkisine sahiptir.

Yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezaların gayesi eğlenerek ideal insan tipini yetiştirmektir. Bu noktada vaz edilen sözlü ve yazılı kuralları ihlal eden birey cezalandırılmaktadır. Cezalar topluluk içerisinde tatbik edilmekte olup işleyişdeki düzen bu şekilde sağlanmaktadır.

C. İNCELEMEDE KULLANILACAK KURAMSAL YAKLAŞIM

Halk bilimi, beşeri, sosyal ve davranış biliminin birleşiminde bir topluluğun dünya görüşünü söz hareket ve nesneye dayanarak geleneksel ve anonim bir şekilde her türlü formun meydana gelmesini, geliştirilerek pekiştirilmesini takip eden bilim alanıdır (Çobanoğlu 2010: 7). Son iki yüz yıla kadar disiplinler arası çatışmaların yerini bıraktığı disiplinler arası çalışmalar halk biliminde de kendisine yeni çalışma metotları kazandırmıştır.

Kültürel olgu ve halk edebiyatı yaratmalarını farklı bakış açılarıyla analiz etme imkânı sağlayan kuramlar kullanılarak saf ve teorik bilgi üretimi ile toplum ve kültür mühendisliği çalışmalarını daha objektif ve bilimsel incelemek mümkün olmaktadır (Çobanoğlu 2010:6-7).

19. yüzyıldan başlayıp 20. yüzyılın sonlarına doğru oluşturulmaya devam eden kuramsal yaklaşımlar halk edebiyatı yaratmalarına ve kültürel olguları farklı bakış açılarıyla yorumlama imkânı sağlamaktadır. Bu kuramlar halk edebiyatı metinlerini ve bu metinlerin yaratıldığı sosyal çevreyi ele alan kuramlar olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır (Ekici 2010: 57).

Cezaların geleneklerimizdeki izlerini sürerek ortaya çıkarılmaya çalışıldığı bu tezde, yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezalar yapısal ve işlevsel kuramlar perspektifinden ele alınarak değerlendirilecektir. Öncelikle cezaların yapısı tesbit edilecektir. Sonrasında yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezaların görünürde herkes tarafından bilinen işlevleri ve bunların dışında bulunan fonksiyonları tesbit edilerek ortaya konacaktır.

C.1. Yapısal Kuram

Kültürlerin ve kültür içindeki çeşitli yaratmaların nasıl oluşup geliştiğini ve değiştiğini açıklamaya dönük metin merkezli kuramsal yaklaşımlardan olan yapısal kuram, metinlerin ve halkbilim yaratmalarının yapılarından hareketle bir sonuca varma düşüncesini esas alır (Ekici 2010: 58).

Yapısalcı yaklaşımın dil bilim çalışmalarından hareketle ortaya çıktığını ifade eden Ekici (2010: 78), bu kuramın halk edebiyatı/bilimi icralarında uygulanma amacını bu formların yapılarını formülize ederek nasıl bir gelişim gösterdiklerini anlamaya çalışmak şeklinde ifade etmektedir. Ekicinin düşüncelerine benzer bir yaklaşım sergileyen Çobanoğlu (2010: 206), yapısal çözümleme yöntem ve kuramlarının amacını halk bilimi türlerini evrensel modellere ve formüllere indirgeyerek ortaya koyarak yapılarıdaki benzerlikleri tespit etmek, bu birikim neticesinde insanlığın kültürel ve zihni gelişimini anlamak, olarak açıklamaktadır.

Yapısalcılık kuramının yapısalcılığı en küçük yapısal birimin ne olduğunun tanımlanması ve bu yapıların geleneksel model oluştururken nasıl birleştiklerinin anlaşılması en temel problem olmakla birlikte, bütün folklor türlerine uygulanabilecek geniş uygulama alanına sahip bir kuramdır (Çobanoğlu 2010: 206).

Çobanoğlu (2010: 207), Alan Dundes'ten (1978: 179) naklen folklor unsurunun temel parçalarının bütünle veya birbiriyle olan ilişkilerinin değerlendirilmesi olarak anlamamız gereken yapısalcılığın halk bilimine katkılarını şu şekilde ifade etmektedir:

1. Tür teorisi, üzerine yoğunlaşan halk bilimcilere türlerin tanımlanmasında geçerli kriterleri sunmakta oluşu,
2. İleri sürülen tezlerin kolaylıkla başka kültürlerden malzemeye uygulanabilir olması veya geçerliliklerinin tespit edilebilmesi,
3. Bu özellikleri nedeniyle halkbilimcilere çalışmalarında daha somut bir objektif çalışma vasatı ve vasıtası oluşturmasıdır.

C.2. İşlevsel Kuram

Varlığını devam ettiren her şeyin bir işlevi vardır. İşlevini yitiren unsurlar ya unutulup yok olur ya da yok olmamak için ihtiyaca göre değişerek varlıklarını devam ettirirler.

İşlevsel kuram, Antropoloji alanında yetişen özellikle halk edebiyatı ürünlerini inceleyen antropologlar tarafından geliştirilmiştir (Ekici 2010: 83). Bu yöntem esas olarak metinden ziyade metnin işlev ve fonksiyonlarını ele alır. Ekici (2010: 83), işlevsel halk bilimi yönteminin temelini şu şekilde ifade etmektedir:

“İşlevsel yöntemin hareket noktası halk edebiyatı yaratmalarının metinleri değil, bu metinlerin oluşturdukları, yaratıldıkları ve yeniden yaratılıp nakledildikleri bağlamdır. İşte bu bağlam noktasında bir halk edebiyatı yaratmasının anlatılması veya söylenmesindeki temel neden, anlatıcı veya icracının onu yaratma, aktarma ve kullanma nedenleri, dinleyici/izleyicilerin o yaratmayı dinleme, anlama ve kullanma nedenleri ve bunların dışındaki nedenlerdir.”

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi bir halk bilimi unsurunda işlevsellik icracının ve dinleyicinin folklor ürününden ziyade kullanıcıların bu ürünü kullanma nedenlerini incelemektedir. Çobanoğlu (2010: 246), işlevsel kuramın kurucuları ve bu kuramı ilk uygulayanlar arasında yer alan Malinovski'den (1995: 39-121) naklen insanların herhangi bir amacı gerçekleştirmek ve herhangi bir sonuca ulaşmak için örgütlenmelerini bir zorunluluk olarak değerlendirerek bu örgütlenmeyi de kurum olarak dile getirmiştir.

Geleneksel sohbet toplantılarından sıra gecelerini yapısal ve işlevsel yönden inceleyen Yılmaz'ın (2011: 20) ifadelerine göre işlevsellik; sosyal bilimlerde toplumsal olayları ve kurumları toplum içinde yerine getirdikleri görevlere göre inceleyen yaklaşım tarzıdır. Toplumsal kurum, olay ve olguları, örf ve adetleri açıklayabilmek için bu öğelerin yerine getirdikleri işlevleri ya da rolleri dikkate almak gerektiği düşüncesi bu metodun hareket noktası olarak değerlendirmektedir.

Halk bilimi çalışmalarında en çok kullanılan kuramlardan bir olan işlevsel kuram toplumu, her bir üyesi belirli bir fonksiyonu yerine getiren karşılıklı ilişkiler düzeni olarak ele alır. Toplumdaki bir unsuru anlamak için toplumu bir bütün olarak ele

alıp toplumu oluşturan unsurların birbiriyle ilişkileri üzerinde durarak, Malinowski'nin, metin önemli olsa da bağlamsız metnin tam olarak anlaşılamayacağı hakikatini vurgular (Yılmaz 2011: 20).

Çobanoğlu (2010: 256), Yılmaz (2011: 21) ve birçok halk bilimi araştırmacısının William Bascom'dan (2005: 125-151) naklen yer verdikleri icra bağlamında folklor olaylarındaki unsurların işlevlerini şu şekildedir:

1. Folklorun çeşitli şekillerinin ne zaman ve nerede üretildiği
2. Bu ürünlerin yaratıcıları ve dinleyicilerini kimlerin oluşturduğu
3. Jestler, yüz hareketleri, mimikler ve taklitler gibi dramatik amaçların kullanılması
4. Dinleyicilerin gülme, uzlaşma ya da hareket, dans ve şarkılar eşliğinde cesaretlendirme, eleştirme gibi diğer cevap şekilleriyle icraya katılmaları
5. İnsanların kendi kendilerine folklorun kategorilerinin farkına varmaları
6. Bu kategorilere karşı tutumları

W. Bascom (2005), bir folklor olayında göz önünde bulundurulması gereken noktaları bu şekilde ifade ettikten sonra çok sayıda işlevi bulunan folklorun işlevlerini dört ana başlıkta şu şekilde özetlemiştir:

1. Hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevi,
2. Değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme işlevi,
3. Eğitim veya kültürün gelecek kuşaklara aktarılarak eğitilmesi işlevi,
4. Toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulmak için, bir kaçıp kurtulma mekanizması

Ekici (2010: 85), W. Bascom'un belirttiği bu işlevlere Başöz'ün ve Marksist düşünceye mensup halk bilimcilerin protesto işlevini eklediklerini ama bu işlevin Bascom'un ifade ettiği dördüncü maddede belirttiğini ve gereksiz bir değerlendirme olduğunu ifade eder. Çobanoğlu (2010: 256) ise bu tasnife beşinci işlev olarak protesto işlevinin ilave edilmesini Bascom'un çalışmalarıyla tenakuz içerdiğini belirtir.

Bir folklor olayında her unsur birden fazla işleve sahip olabilir. Folklor unsuru, icra edildiği bağlama göre işlev kazanır. Ölen kişilerin arkasından söylenen ağıtlar bağlama göre bazen eğlendirme işlevi kazanabilirler (Çobanoğlu 2010: 256). Bundan dolayı folklor olayında icra, bağlam yani sosyal çevre kültürel üretimi doğrudan etkileyerek ona farklı işlevler kazandırabilir (Yılmaz 2011: 21).

Yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezaların katılımcılar tarafından eğlence işlevli görülse de bunun dışında birçok işlevi bulunmaktadır. İcra ve bağlama göre işlevleri bulunan cezalar ilerleyen bölümde detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

1. BÖLÜM

YARAN VE YARANDA OYNANAN OYUNLAR

1.1. YARAN TOPLANTISI

Tezde ele alınan konu yâranda ve burada oynanan oyunlarda verilen cezaların yapısal ve işlevsel kuramlara göre incelenmesi olmakla birlikte folklor unsurlarının yapı ve işlevlerinin tam olarak anlaşılabilmesi icra ve bağlamlarıyla değerlendirmekle mümkündür. Bundan dolayı yâran toplantılarının tarihi gelişimi yapı unsurları yani icrası ve bağlamı hakkında ana hatlarıyla bilgi verilecektir.

Geleneksel sohbet toplantıları Yılmaz'ın (2011: 26) ifadelerine göre, ülkemiz sınırları içerisindeki kültür coğrafyası, Konya, Balıkesir, Ankara, Niğde, Isparta, Kütahya, Afyon, Antalya, Van, Çankırı, Manisa, Diyarbakır, Gaziantep ve Adıyaman'da beş ila yirmi kişinin katılımıyla erkeklerin özellikle kış mevsiminde, haftanın belli günlerinde, bir araya gelerek oluşturdukları sosyal işlevli toplantılardır. Başlangıç noktasına bakıldığında ahilikte birleşen bu sohbet toplantılarında konuk severlik, cömertlik, yemek kültürü, yardımlaşma ve dayanışma, dirlik düzen, sohbet eğlence dostluk ve halk teşkilatı unsurlarından meydana gelmektedir (Yılmaz 2011: 30). Bu toplantıların en yaygın olanları sıra geceleri, kürsübaşı, barana ve yâranlardır.

Orta Asya kökenli sazlı-sözlü folklor geleneğimiz, İslamiyet'in kabulünden sonra "fütüvvetçilik" anlayışını temel alarak "Ahilik" kültürü içerisinde yoğunlaşarak yeniden şekillenmiştir (Cenikoğlu 1998: 15). Yâran, zamanın gereksinimleri doğrultusunda ahiliğin şehirde yaptığı organizasyonu kırlarda ve köylerde yapan ahilikle aynı amaca hizmet eden ahiliğin bir uzantısıdır (Çağatay 1996: 42).

Farsça'dan dilimize geçen yâr ile yâran kelimeleri kelime anlamı olarak, yâr: 1. Sevgili 2. Dost, tanıdık anlamına gelmektedir (Develioğlu 1990: 1390). Yâran kelimesi de yâr kelimesini çoğul anlamlısı olup: 1. Dostlar, 2. Bir amaç çevresinde ve

aynı amacı güttükleri için bir araya gelmiş olanların tümü anlamında kullanılmaktadır (TDK 2009: 2133).

Devletin icraatlarına yardımcı oldukları gibi, sosyal nizamın sağlıklı bir şekilde gelişmesine de katkıda bulunan ve geleneksel sohbet toplantısı olan Yâran toplantıları ağırlıklı olarak yurdumuzun Çankırı merkez ilçe ve köylerinde, Kütahya'nın Simav ilçesi ve Konya'nın Akşehir ilçesinde icra edilmektedir (Yılmaz 2011: 26).

Yapılan saha araştırmasında yâran ve yâren kelimelerinin aynı anlamda birbirileri yerine kullanıldığı gözlemlenmekle birlikte, Tezcan (2004: 19), isim olarak birbiri yerine kullanılan bu kelimelerinin birbirinden farklı olduğunu ifade etmektedir. Tezcan'a (2004) göre, yâren arkadaş anlamına gelirken yâran dostlar arkadaşlar anlamına gelmektedir. Geleneksel sohbet toplantılarında ise yâren üyenin, yâran ise örgütün adı olarak değerlendirilmektedir. Tezde sıkça kullanılan yâran ve yâren kelimeleri bu yaklaşım doğrultusunda kullanılacaktır. Toplantının adı olarak yâran, toplantıya sürekli katılan katılımcılara da yâren denilecektir.

Yâran teşkilatı günümüzde eski işlevini yitirmiş olup gönüllük esasına bağlı olarak yaşatılmaya çalışılmaktadır. Kültürünün yaşatılması için bil fiil yâran teşkilatı içerisinde yâren, reis, küçük başağa ve büyük başağa görevlerini üstlenerek yâran geleneğinde çekirdekten yetişip bu geleneğin kaybolmaması adına düzenlenen sempozyumlara konuşmacı olarak katılan, devlet büyüklerini ziyaret edip yâran toplantılarına davet ederek görsel ve yazılı basında yâran toplantılarını gündemde tutan, Çankırı yâran Büyük başağası Ahmet Absarıoğlunun büyük gayretleri bulunmaktadır. Absarıoğlu'nun yâranla ilgili yazılı bir eseri bulunmakla birlikte hem yazılı kaynaklara vukufiyeti hem de birçok sözlü geleneği bilmesi açısından yâranla ilgili önemli bir kaynak kişidir. Yâran hakkında vereceğimiz bilgilerde, yaptığımız derleme ve gözleme dayalı saha araştırmasından sonra Absarıoğlu'nun eseri kaynak olarak değerlendirilmiştir.

Absarıoğlu (2012:3-4), yârânı İslamiyet öncesi Türk adetlerinin İslam'la bütünleşerek başlangıcı Selçuklulara dayanan Oğuzlardan günümüze ulaşan kültürel miras, ahiliğin temel prensipleri ile yönetilen, kaliteli üretim hilesiz satış felsefesinde dürüst esnaf yetiştiren, toplumun her kademesinde görev alan üstün karakterli insanların yetiştiği ilim irfan yuvası ve terbiye ocağı; bir meslekte çıraklık yapmayan kimseye

dükkân açma ruhsatı vermeyen bir taraftan esnafları kontrol edip oto kontrol işlevini görürken diğer taraftan da esnafların yetişmesi aralarında birlik ve beraberliği sağlayan kendine has disiplinlerle üyelerini yetiştiren bir okul vazifesi gören bir teşkilat olarak ifade etmektedir.

Yâranların yapısal olarak, Oğuzların devlet modeli ve boy beylerinin devlet bütünlüğünü korumak birbirlerine güç ve destek vermek için yaptıkları toplantıları model olarak kabul edip bu güne kadar taşıdığını belirten Absarılioğlu (2012), Oğuzların İslam'ı kabulünden sonra İslamî kural ve kaidelere dikkat ederek varlığını devam ettirip müşteri memnuniyetini daima ön planda tutan bu sistem, Ahi Evran'la esnaf teşkilatçılığı sahasına yerleşerek dünyanın ilk kalite sistemini oluşturduğunu ifade etmektedir.

Yâran toplantılarının sürekli katılımcısı olan yârenlerde belirli özelliklerin bulunması gerekmektedir. Bunlar zaman içerisinde esneklik gösterse de genel kabule göre yâranda açık diye tabir edilen yârenlerin alnı, kalbi, kapısı açık olmalıdır. Yârenlerin toplum içerisinde itibar edilmesi için kalbinde herkese yetecek kadar sevgi barındırması, kendisi aç iken bile olsa başkasına ikram edecek kadar cömert olması, yaptığı işlerin arkasında duracak şekilde alnının açık olması gerekmektedir. Kapalı olan üç unsur ise yârenlerin eli, beli ve dili diye tarif edilmiştir. Bununla da haram yememek, harama bakmamak, doğru, sabırlı ve dayanıklı olarak büyüklerden önce söz ve yemeğe başlamamak, dedi kodu ve zina yapmamak, toplum içerisinde emin olarak bilinen bir insan olmaktır (Absarılioğlu 2012: 7).

Yâran toplantılarında bir taraftan toplumda sorumluluk sahibi ahlaklı bireyler yetiştirilmesi hedeflenirken diğer taraftan Selçuklular'ın Anadolu'yu fethettiklerinde daha önceden Anadolu'ya yerleşen ve piyasayı elinde bulunduran Ermeni ve Yahudi tüccarlarla rekabet oluşturabilmek amacıyla esnafılıkta bir standart oluşturma hedeflenmiştir. Bu yönüyle yâran teşkilatı bugünkü odalar birliğinin temeli sayılmaktadır.

“Yâran sadece sohbet toplantısı değildir. Pabucu dama atma işini yâran büyük başağası yaparmış. Pabucu dama atılan esnaf bir daha orada dükkân açamazmış. Selçuklu döneminde Anadolu'da bulunan Ermeni ve Yahudi tüccarlarla rekabette bir standart

oluşturmuş. Türk esnafların birlik ve beraberlik içerisinde hem barındırmış hem de kontrol etmiştir” (KK1).

Tezcan (2004: 18) yâranı, kültürümüzün devamı ve korunmasının eğlence, dinlenme, yardımlaşma, eğitim, toplumsal dayanışma, halk oyunları, musiki ve edebiyat ekseninde devam eden kültür mozaği şeklinde yapısal ve işlevsel açıdan değerlendirirken, Er (1988: 101) ise, ahiliğin bir yan örgütü olarak Orta Asya Türk kültürünün göçler yoluyla Anadolu’ya gelmiş ihtiyaçlara göre şekillenerek değişerek gelişen geçmiş zaman faaliyeti olarak ifade etmektedir.

Eğlence, dinlenme, yardımlaşma, eğitim, toplumsal dayanışma, halk oyunları, musiki ve edebiyat ekseninde devam eden toplumsal ve ekonomik birçok işlevi bulunan yâran toplantıları, alternatif eğlencelerin oluşması ve medyanın her yere ulaşmasıyla bugün varlığını sembolik -kültürü yaşatmak için- olarak devam ettirmektedir.

Küreselleşen dünyanın temelinde yerel kültürler olmasına rağmen yerel kültürlerimizin unutulup yok olduğunu üzülen Tezcan (2004: 30), yâranlardaki kuralların eskisi gibi işlemediğini cezaların yârenlerin soğuyup bir daha gelmeyeceği endişesiyle verilmediğini, maddi cezaların hafiflemiş sembolik cezalara dönüştüğünü, mekânın süslenmesinin eskisi kadar önemli olmayıp mekânın kapalı spor salonlarına kadar genişleyip değiştiğini, milli elbiselerin giyilmesinin nadirattan olup mecliste oturuş düzeninden yapılan şakalara kadar esneklik oluştuğunu, önceden katılımcıların ince elenip sık dokunurken artık her isteyen yârana dâhil olduğunu, eskiden katılan konuk sayısı sınırlı iken şimdi sınırsız olduğunu, yâranların hem şekil hem içerik hem de işlevsel olarak değiştiğini ifade etmiştir. Bu değişimlerden tezde ele alınan cezalarda etkilenerek sembolikleşmiştir. Yapı unsurlarındaki bu değişimin özellikle yâranın işlevini değiştirdiğini ifade eden Tezcan (1989: 48), yâranın toplumsal adalet, yardımseverlik gibi değerleri korumak olan eski işlevinin yerini, önceden sadece bir araç olan eğlencenin aldığı ifade etmiştir. Eğlence oyunlarla sağlanırken oyunların lokomotif olan cezalarda önceleri esas olan sosyal zayıflayarak eğlence işlevi ön plana çıkmıştır.

Yâran toplantılarında her şey belli bir düzen ve disipline göre icra edilmektedir. Yâranlarda plansız ve zamansız hiçbir şey yoktur. Yâranın odaya girmesinden ikramlara, misafirlerin alınmasından oyunlardan kadar her şey belirli düzende

gerçekleşir. Bu düzenin dışına pek çıkılmaz. Yâranda düzen ve disiplin verilen cezalarla sağlanır.

Her yârenin oturacağı yer yâran başlamadan bellidir. Usta yârenler küçük başağa ile büyük başağa arasında, kalfa yârenler küçük başağadan başlayıp kapıya kadar olan kısımda, çırak yârenler ise büyük başağadan başlayarak kapıya kadar olan kısımda otururlar.

Çavuş önce büyük başağanın sonra küçük başağanın önündeki mumları yakarak açılış duasının okunmasıyla yâran başlar. Başağanın salona gelmesiyle çavuş tarafından büyük başağa, küçük başağa ve reisten başlamak üzere bütün yârenlere kahve ikram edilir. Çavuşun boşları almasıyla ocak açılmış, yâran toplantısı başlamış olur.

Çavuş kapıya gelerek yârana davet edilen misafirlere mihmandarlık yaparak salondaki yerlerine alır. Yâran kuralları misafirlerin salona alınmasında da kendisini gösterir. Misafirler kendilerine söylenen saatte yâran yerine gelerek misafir odasında hazır beklerler. İçeri alınmaları sıra ile olur. Çavuş büyük başağaya gelerek misafir ağaların geldiğini haber vererek misafirlerin gelmesi için izin ister. Başağadan izin aldıktan sonra salonun kapısına gelip “Başağam misafir ağalar geliyor.” diye yüksek sesle bağırır. Bu arada sazende Çuhadaroğlu peşrevi çalmaya başlar. Bütün yârenler oturduğu yerden aşağı inmeden ayağa kalkar. Misafir ağalar ikişer ikişer içeri girer.

Başagaların oturmasıyla birlikte yârenler ve misafirler de aynı oturuş şekliyle oturur ve merhabalaşma başlar. Yârenlerin birbirleriyle merhabalaşmaları aynı şekilde misafirlerle de yapılır. Selamlaşmanın uzamamasını isteyen bir misafir “ Cümleden merhaba yâren ağalar” deyince merhabalaşma sona erer.

Misafirlere de kahve ikramı yapılır. Oturuş esnasında yanlarında oturan yârenler misafirlerle ilgilenir. Aksaklık olması durumunda misafire hissettirmeden eksiklik giderilmeye çalışır. Ev sahibi ocak yakılan kişi değil de tüm yârenlermiş gibidir.

Misafirlerin ortamdaki kurallara uymak zorunda oldukları, bütünlüğü bozacak davranışlardan kaçınmaları gerektiği, yârana davet eden kişi tarafından söylenir. Eğer aykırı davranan olursa çavuş tarafından uyarılır. Başağa nasıl oturursa yârenlerde aynı oturuş şekliyle oturur. Oturuş şeklini değiştirmek de yâran içerisindeki hiyerarşiye göre

yapılır. Misafirler de başağının oturuş şekline uymak zorundadır. Uymayanların cezası tura ile eline vurulmaktır. Başağa, “Misafir ağalar rahat oturabilir” diyene kadar herkesle aynı şekilde oturan misafirler, izinden sonra rahat oturabilirler.

Kahve misafirleri kahvelerini içtikten sonra oynanan oyunları izler, başağının izni olursa ebe tarafından oyuna da katılabilirler. Bu oyunlar oynandıktan sonra kahve misafirleri için çavuş kahve getirir. Bu kahve ikramı kalk git kahvesi olarak da bilinir. Kahveyle karşılanan misafirler kahve ile uğurlanırlar. Kahve içildikten sonra sazende Cezayir adlı parçayı çalar. Belirli bir disipline göre içeri alınan misafirler, aynı şekilde uğurlanırlar. Cezayir parçasının çalınmasıyla önce başağa sonra da bütün yâren ve misafirler ayağa kalkarlar. Misafirler geldikleri sıra ve uslulle yârana sırtını dönmeden sağ elleri sol göğüsleri üzerinde geri geri kapıya doğru "Allaha ısmarladık yâren ağalar ocağınız daim olsun" diyerek ayrılırlar.

Misafirleri uğurlamaya büyük başağa ve küçük başağa ile ocak sahipleri çıkarlar. Misafirler gidince başağalar tekrar yerlerine döner. Yâran kaldığı yerden devam eder. Kahve misafiri olarak geldiği halde misafir gitmezse usulünce uyarılır. Anlamazsa zorla dışarı atılır.

“Yâran’a kahve ve yemek misafiri davet edilir. Bazen kahve misafirlerinin gitmediği görülür Misafirlerin kabulü tören havasında olduğu gibi uğurlaması da tören havasında gerçekleştirilir. Uğurlanan kahve misafiri eğer gitmezse önce sembolik değeri olan ikazlarla uyarılır sonrasında da hala anlamadıysa güç kullanarak salondan dışarı çıkarılır”(KK2).

Kahve misafirleri uğurlandıktan sonra oyunlar devam eder. Vakit gece yarısına yaklaşırken sofralar kurulur ve yemek ikram edilir. Yemekte de her şey ritüel eksenlidir. Sohbetin genelinde kendisini hissettiren disiplin ve kontrol altında olduğunu hissetme yemekte de görülmektedir. Büyük başağa, küçük başağa ve reis farklı sofralarda yârenler ve misafirler karışık olarak oturur. Yemeğe başlamadan önce herkesin oturması beklenir. Büyük başağa, küçük başağaya onun da reise afiyet olsun demesiyle yemeğe başlanır.

Yemek üzerine çay ikram edilir. Çaydan sonra birkaç oyun daha oynanır. Kahve misafirlerinin uğurlanma usullerine göre yemek misafirleri de uğurlanır. Uğurlama bittikten sonra dışarıda yanan lambalar söndürülür. Başağalar ve yârenler yerlerini alırlar. Artık bu saatten sonra yaran evine dışarıdan kimse giremez. Bundan sonra kahve

ve çay ikramı yapılır. Oyunlar oynanır, sabah doğru mahkeme kurulur. Muhakemesi biten yârenler cezalarına rıza göstererek yerlerine otururlar. Mahkeme esnasında çavuş ve sazende dışarı çıkar. Kırmızı minderin üzerine oturtulan suçlunun yüz kızarıklığı ve mahcubiyetinin görünmemesi için ışıklar söndürülerek loş bir ortam oluşturulur. Günün kararından başlayıp sabah olana kadar devam eden yâranın sona ermesi ocak/arap verme devir tesliminin yapılmasıyla olur. Yâranın yapıldığı ev sahibi ile bir sonraki hafta yâranın yapılacağı ev sahibi arasında devir teslim yapılır. Sazende Cezayir (uğurlama) havasını çalar, çavuş, başağalardan aldığı direktifle dikkat çeker. Bütün yârenler ayağa kalkar, önce büyük başağa sonra sıra ile küçük başağa, reis ve yârenlerin salonu terk etmesiyle yâran toplantısı sona erer.

Yâran toplantılarının işleyişi ana hatlarıyla yukarıdaki gibi olsa da icra ve bağlamın netleşmesi adına yapılan saha araştırması, mülakatlar ve yazılı kaynak incelemelerine göre yâranın yapısal unsurlarına değinmek gerekmektedir. Yâran üzerinde durulmasındaki amaç yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaların yapı ve işlevinin anlaşılması için bağlamı netleştirmektir.

1.1.1. Adlandırma

Yâran toplantıları Kasım ayından Mayıs ayına kadar haftalık olarak sosyal yardımlaşma ve dayanışma amacıyla yapılan ve her şeyi belirli bir geleneğe göre icra edilen toplantılardır. Bu tür toplantıları Yılmaz (2011: 26), geleneksel sohbet toplantısı olarak değerlendirmektedir. Yılmaz'a (2011) göre;

“Beş ila yirmi beş kişiden oluşan, erkek grupların yılın özellikle kış aylarında ve haftada belli günlerinde rutinleşen bir periyotta, belli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek, sosyal yardımlaşma işlevli mevsimsel ve geleneksel olan bu toplantıları geleneksel sohbet toplantılarıdır.”

Geleneksel bir sohbet toplantısı olan yâran, icra edenler tarafından yöresel olarak Çankırı da yâran, ocak yakma, yâran yeme; Kütahya'da yâran, Topal Osman'ın yârani vb. Akşehir'de sıra yârenleri, meydan sırası yârenleri olarak çeşitli şekillerde adlandırılmaktadır (Cenikoğlu 1998: 15-16).

Gözleme dayalı yapılan saha araştırmasında da yâran ve yâren (KK1, KK2, KK3 KK4, KK5 vd.) isimlerinin birbiri yerine kullanıldığı görülmüştür.

1.1.2. Zaman

Zamanın bölünmesi yapılan araştırmalarda modern ve modern öncesi olarak iki ana başlıkta ele alınmıştır. Modernleşme öncesinde zaman bölünmemiş(Tekin: 2002: 109). Yılmaz'ın (2011: 53) ifadelerine göre, modernleşme öncesi dönemde belli bir olayın zamanını göstermek için geleneksel yöntemler kullanılmaktadır.

Yılmaz (2011), Henry Lefebvre'den (2007: 65-66) naklen modern zamanların zamanını; mesleki işe ayrılan zorunlu zaman, eğlenceye ayrılan serbest zaman ve ulaşım, yürütülecek işlem ve formaliteler vs. gibi iş dışında çeşitli gerekliliklere ayrılan zoraki zaman olmak üzere üç kategoride değerlendirmektedir.

Yâran toplantılarının gerek yıl içerisinde gerekse gün içerisinde başlama ve sona erme zamanları modern dönemde zamanın parçalanmasıyla adlandırılan saat, gün, hafta, yıl, gibi birimlerden ziyade modernleşme öncesi zamanlandırma söz konusudur. Zaman teolojik eksenli olarak kullanılır. Yâranların zamanı gece ve kış mevsimi olarak belirtir. Yapılan gözlem ve taranan yazılı kaynaklarda Absarıoğlu (2012: 8-12), yârenlerin en geç akşam namazından bir saat sonrasına kadar gelme zorunluluğunun olduğunu bu zaman diliminde gelemeyecek kişilerin küçük başağadan izin almaları gerektiğini ifade eder. Yârandaki katılımcılardan biri olan misafirleri uğurlamanın da belirli bir zamanı yoktur. Kahve misafirleri kahveyi içtikten sonra yemek misafirleri de yemek yendikten sonra uğurlanır. Yâranın net bir bitiş zamanı yoktur. Misafirler gönderildikten oyunlar oynanır, muhakeme kurulur, muhakemeden sonra da yâran devam eder. Sabaha doğru ocak verme töreninden sonra sona ermektedir.

Elçin'in (1991: 69), köy ve kasabalardaki oyunların ritüelistik olanların dışında iş yaşamından arta kalan zamanlarda çok kere kış aylarında düzenlendiği tespiti yâranlar içinde geçerlidir. Yılmaz (2011: 55), yâranların kış mevsiminde gece vakitlerinde toplanmasıyla ilgili olarak kış mevsiminin sosyal yaşam ve iş hayatı olarak daha az yoğun olduğundan geceleri bir takım eğlence, sohbet, yemek toplantıları

düzenlediklerini ifade etmektedir. Çankırı yâran büyük başağası Absarıloğlu yâranın toplanma zamanıyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Yâran sohbetleri, mutlaka kış mevsiminde yapılır. Soğuk kış aylarında sohbet tertip etmek isteyen birkaç arkadaş bir araya gelirler ve bir sohbet âlemi (teşkilatı) kurmak için sözleşirler. Sohbetler, her yılın kış mevsiminde ve Aralık ayının 15'inde başlamak kaydı ile mevsim boyunca devam eder” (Absarıloğlu 2012:11).

Çankırı'da genelde Aralık ayında başlayan yâran, Simav ve Akşehir'de Cenikoğlu'nun (2004: 67) tespitlerine göre her yıl sonbaharda başlar, Hıdırellez'de sona erer.

Yâranlar genellikle hafta sonları yapılır. Yâran toplantılarının Cumartesi günü yapılmasında katılımcıların çoğunun esnaf olup hafta içi yoğun iş mesailerinin olması ve Pazar gününün tatil olmasının yanında şehir dışından geleceklerin de daha rahat katılabilmesi düşüncesi bulunmaktadır.

“Genellikle cumartesi akşamları yaparız. İlk toplantıda seçimler yapılır zamanı belirlenir. En son olarak başağa gecesi yapılır. Bu geceden sonra yâran sona erer. Bir daha ki sene kışa doğru yeniden konuşularak başlanır” (KK5).

Yârana devam ve zamana riayet çok önemlidir. Yâran sohbetlerinde önemli bir mazeret olmaksızın katılmamak cezalandırmaya neden olur. “İzinler küçük başağa'dan alınır. Gecikme mazeretleri de toplantı başlamadan önce küçük başağaya bildirilir” (KK5).

Modern zamanda belirlenen gün ay, yıl saat vb. akademik bir zamandan ziyade yâranların yıllık takvimi kışa doğru başlayıp yaza doğru sona ererken, günlük takvimi de havanın kararmasıyla başlayıp sabaha doğru sona eren eğlenceye ayrılan serbest zamandır. Yâran toplantılarında teolojik eksenli zaman anlayışı kendini hissettirmektedir.

1.1.3. Mekân

Yâran faaliyetinin yapıldığı yer olan mekân, yâran toplantılarında özel bir yere sahiptir. Mekânın sadece yapılan olayların yeri olmanın ötesinde geleneği içerisinde

barındıran, kültürü şekillendiren ve kültürle şekillenen özel bir anlamı vardır. Yılmaz'ın (2011:56) ifadelerine göre, kültür mekânları fiziki bir gerçeklik olmanın yanı sıra toplumsal olayların cereyan ettiği kültürel bir şekillenmedir. Kültür mekânı, mekân da kültürü şekillendirmektedir.

Kültürleşmenin bir zemini olan mekân, yapısal her unsuru bir ritüele göre gerçekleşen yâran için özeldir. Yâran mekânları özel bir şekilde tasarlanmaktadır. Ateşsoy (1998: 65), yâran toplantılarının yapıldığı mekânlarla ilgili şu tespitlerde bulunmaktadır:

“Yâran sohbetinin yapıldığı odaların planı Çankırı mahalli ev mimarisi özelliğini taşımaktadır. Sohbet odasının tavanı ve şerbetlikler işlemeli olur. Sohbet odasına dar bir koridordan geçilerek girilir. Oda, uzunca ve büyük bir salon halindedir. Sohbet odasına girilen kapının tam karşısında “ocak” bulunur. Ocağın üst tarafında “şerbetlik” denilen ve lambaların konulduğu yer vardır. Ocağın karşı tarafında ve koridorun solunda ikinci şerbetlik vardır. Sohbet odasının sağında bir basamakla çıkılan "şahnişin" yahut "şahinci" denilen ve üzerinde makatlar (sedir) bulunan özel bir yer vardır. Burada çalgıcılar oturur. Odanın sol yanı sedirle döşenmiştir. Üst tarafında ise çok sayıda lamba, süslü tabak ve sahan gibi eşyaların konulmasına müsait özel bir yer bulunur. Sohbet odaları süslü ve sanatlı bir şekilde döşenmiştir. Eskiden sohbet odasında 20-30 gaz lambası yakılarak oda gözleri kamaştıracak derecede aydınlık tutulurken şimdilerde aynı aydınlık, gaz lambası yerine ampullerle sağlanmaktadır. Ocağın sağ ve sol taraflarına yere minderler konulur ve buralara büyük ve küçük başağalar oturur.”

Günümüzde yâran mekânlarının bazıları yukarıda ifade edilen mekânsal özellikleri taşısa da geneli ekonomik nedenlerden dolayı bu şekilde değildir. Sosyal hayatta herhangi bir yaptırım kalmayan kültürün yaşatılması için devam ettirilen yâran toplantıları Çankırı'da restore edilen evler, dernekler, düğün salonları ve köy odalarında, Simav ve Akşehir'de merkez de yârenlikler ve sıra evlerinde, kasaba ve köylerde ise sıra odası adı verilen mekânlarda yapılmaktadır.

“Ocak önceleri özel evlerde ya da eş dost ve arkadaşlarından birinin evinde yakılırdı. Ama günümüzde böyle evleri bulmak zor, hatta imkânsız olduğundan, köylerde köy odalarında, şehir merkezlerinde ise büyük salonlarda yapılır hale geldi” (KK2).

Bu mekânların belirlenmesinde maddi imkânlar belirleyici olmaktadır. Ekonomik güce göre bu salonlar ayarlanmaktadır. “Biz bu konağı özel olarak restore ettirdik ve sadece yâran toplantıları burada yapılır” (KK5). Ekonomik durumu iyi

olmayanlar durumlarına göre bir salon kiralayarak burada yâran toplantıları yapmaktadırlar. “Yâran ruhuna çok uygun değil ama maddi imkânların olmaması yüzünden burada eskiden köy okulu olarak kullanılan yerde de, yâran toplantıları yapıldı” (KK1).

Yâran ocaklarının yakıldığı yerde işleyişin geleneğe uygun bir şekilde olması için en az iki oda ve bir mutfakın olması zorunludur. Absarılioğlu (2012: 7), yâran mekânı için olmazsa olmazları tuvalet, mutfak ve yâran odası dışında misafirlerin bulunacağı bir oda olarak ifade etmektedir. Günümüzde yâran mekânlarının tümünde bu imkanlar bulunmamaktadır. Çankırı Karakaş köyünde herkesi alacak kadar yer olmadığından yâran toplantıları boş olan köy okulunda yapılırken yemek için köy odasının yemekhanesine gidilmektedir. Akşehir’de ise yâran toplantısı konferans salonunda yapılmaktadır.

“Yâran da büyüğe ve geçmişe hürmet çok önemlidir. Biz de konağın diğer odalarını daha önceki dönemlerde ocak yakan yâren ağaların ve başağaların hatıralarını ve yâranda kullanılan eşyaları sergileyerek onların hatıralarını yaşıyoruz” (KK4).

1.1.4. Teşekkür

Yâran da katılımcılar sıradan kişilerden oluşmaz. Yâran toplantıları dürüst, sır saklamasını bilen, ahlaki olarak bir eksikliği bulunmayan, alınan kararlara ve verilen cezalara itaat edebilecek gelenek ve göreneklerine bağlı kişilerin(on beş yaşından itibaren) oy birliği ile kabul edilmeleriyle gerçekleşir. 20-30 civarında kişiden oluşabilmektedir (Yılmaz 2011: 31).

Yâran seçimlerinde birbiriyle anlaşabilme ve fedakârlık yapabilecek gönüllülük esasına bağlılık önemlidir.

“Genellikle aynı yaş ve esnaflık yapan arkadaşlar bir araya gelerek yâran için sözleşilir. Kendi yaş gruplarında 25 kişiye ulaşıncaya bir büyük başağa, bir küçük başağa, ve bir yâran reisi seçilir. Bu kişiler hali vakti ocak yakmaya elverişli olmayan fakat becerikli bir kişiyi de yâran çavuşu seçerler. Böylece yâran teşekkül etmiş olur” (KK1).

1.1.5. Katılımcılar

Yâranda her unsurun bir anlamı bulunmaktadır. Genelde yâren sayısı çavuş ve çalgıcılar hariç 24 kişiden oluşur. 24 kişi olmasının nedeni ise 24 Oğuz Boyu'nu temsil etmesidir. Tezcan'ın (1989: 20) ifadelerine göre, yârenlerin sayısının durumu köy ve mahallelere göre değişse de genelde tercih edilen ideal sayı 24 olmakla birlikte bu sayı köylerde 30-50 arasına çıkmaktadır. Hatta günümüzde Eldivan'da katılmak isteyen herkesin katıldığı sayının 70'e ulaştığı yâran toplantıları yapılmaktadır.

Bir araya gelip yâran kurmayı kararlaştıranlar, ilk önce büyük başağa, küçük başağa ve yâran kâhyasını (Reis) seçerler. Seçilen kişilerin onayı alınarak diğer yârenler ve çavuş seçilir. "Yâran toplantıları büyük başağa, küçük başağa ve reis yönetici, çavuş, yârenler ve sazendeden oluşur. Sazende ve çavuş yâranın aslından sayılmaz. Mahkemede dışarda bırakılırlar" (KK2). Yâranlara katılımcılar erkekler arasından seçilmektedir. Bu mekânlara gerek üye gerek misafir olarak kadınlar giremez. Bu yönüyle yâranlar erkeklerin vakit geçirmek için kullandıkları ve kendi zevklerine göre düzenlenen eril toplantılardır.

Yârandaki her üye, diğer üyeleri temsil edeceğinden yârenler seçilirken çevresinde iyi olarak bilinen, mert, cömert, konuksever, büyüklerine saygılı, küçüklerine sevgi ve şefkat besleyen, ahlaklı, namuslu, içki ve kumarı olmayan, sır saklamasını bilen, belirli bir meslek ve zanaatı olan, giriş kurallarını peşinen kabul eden daha önce yârana giren adayların tavsiyesiyle seçilir. Yârana üyelerinin seçildikten uyması gereken kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar; cömert olmak, konuksever olmak, misafire sofrası açık olmak, kimseye kötü gözle bakmamak, kimsenin namusuna göz dikmemek, kimseye kötü söz söylememek, ana-baba ve yakın akrabaya yardım etmek, arkadaş ve komşularına iyi davranmak, sabah akşam Allah'ı anmak, ikiyüzlü olmamak, büyüklere hürmet etmek, suçluları affetmek, kendinden aşağı da olanlara şefkatli olmak, söz ve davranışlarında adaletli olmak, yumuşak sözlü olmak, iyi niyetli olmak, işinde doğru ve güvenilir olmak, sözünde durmak, sözünü bilmek, hizmette ayırım yapmamak, yaptığı iyilikten karşılık beklememek, güler yüzlü, tatlı dilli olmak, hataları yüze vurmamak, dostluğa önem vermek, kötülük edene iyilik yapmak, kimseyi azarlamamak, dedikoduyu terk etmek, daima samimi davranmak, emanete hıyanet etmemek, sabırlı olmak, daima hakkı gözetme, öfkesine hâkim olmak, suçlulara yumuşak davranmak,

gelmeyene gitmek, içi, dışı, sözü bir olmak, dost ve akrabayı ziyaret etmek, güçlü, kuvvetliyen affetmek, makam sahibi olunca alçak gönüllü olmak, güçlü, kuvvetliyen affetmek, yapılan iyiliği başa kakmamak gibi hususlara dikkat edilmektir (Cenikoğlu 2004: 67).

Yâran üyeleri nasıl belirli kriterlere göre seçiliyorsa yâranlara gelebilen misafirler de belirli kriterlere göre seçilirler. Misafirler yâranın kahve, çay, yemek ve sohbet kısımlarına davet edilirler. Absarıloğlu (2012: 10), yâranda misafirlerin sayısının önceden belirlenip ocak yakacak yârenler ve başağa tarafından davet edildiğini, davet edilen misafirlerde de belirli özelliklerin arandığını, bu özelliklerinde oturmasını, kalkmasını, konuşmasını bilen ve yol yordam görmüş kimse olduğunu belirtir.

1.1.6. Görev Dağılımı

Yâran toplantıları düzenli planlı ve programlı belirli ritüelleri bulunan bir yapıdan oluşmaktadır. Yâran, büyük başağa, küçük başağa, reis, usta yârenler, kalfa yârenler, çırak yârenler, çavuş ve müzisyenlerden oluşmakta olup her üyenin bir görevi bulunmaktadır.

1.1.6.1. Büyük Başağa

Büyük başağa, hanlar hanı ve Ahi Baba'nın vekili olup hali vakti yerinde, idareciliği üst seviyede olan yaşça yâranın hemen hemen en büyüğü olan kişidir (Absarıloğlu 2012: 7).

Başağa, yâranın en yetkili yöneticisi olup toplantının genelinden sorumlu olmakla birlikte özel görevleri de bulunmaktadır. Günümüz yönetim esasları çerçevesinde düşünecek olursak yasama, yürütme ve yargı büyük başağanın elindedir.

“Bashağa tek başına karar alıp istediği cezayı verme yetkisine sahiptir. Yâran üyeleri tarafından seçilir. Büyük başağa grup adına karar alma yetkisine sahip tek kişidir. Aldığı kararlara tüm grup üyeleri itirazsız uymak zorundadır. Yaşça kendinden büyük üyeler bile onun aldığı kararlara itiraz etmez” (KK3).

1.1.6.2. Küçük Başağa

Küçük başağa, kayı boyunu temsil eden, hali vakti yerinde olup yâran evinin sorumlusu olarak büyük başağa'dan sonraki idareci ve aynı zamanda esnaf kâhyalığı görevini de üstlenen kişidir (Absarılioğlu 2012: 7). Odanın ve yâranın tertip ve düzeninden küçük başağa sorumludur. Küçük başağa yârenlerden önce gelerek son kontrolleri yapar. Bu kontroller esnasında gördüğü eksiklikleri tamamlar.

“Küçük başağa konum yönünden büyük başağadan sonra gelir. Büyük başağayla aynı niteliklere sahip olmalıdır. Yâran onun tarafından yönetilir. Oynanan oyunlar ve bütün ocak işlerini bilir. Yâran mahkemesinde savcı statüsündedir” (KK4).

1.1.6.3. Yâran Reisi

Reis yâranda Dede Korkut'un boyunu temsil eder. Söz ve sohbetine itibar edilen bir kişi olmalıdır(Absarılioğlu 2012: 7). Başağalardan sonra yâran üzerinde etkisi olan idarecidir. Yârenlerin başağalara açılmadığı konularda yâren ve başağalar arasındaki irtibatı sağlayan aracı kişidir.

Başağalar oyunlara katılmazken reis oyunlara katılabilmektedir. Bazen başağa reisi direk olarak görevlendirmektedir.

1.1.6.4 Yârenler

Her biri bir Oğuz boyunun temsilcisi olup esnaf mütevellisidir (Absarılioğlu 2012: 7). Kurulum aşaması ve Osmanlı döneminde sayıları 24 kişiden oluşurken günümüzde 40-50 kişiden de oluşan yârenler belirli vasıflara göre seçilir. Üçok (1932: 25), yârenlerle ilgili olarak yaşlarına göre üç kısımdan oluştuğunu, bunların gençler, (18-20 yaş arası), orta yaşlılar (30- 40 yaş arası), yaşlılar (bunların sayısı az olup 5-6 kişidirler) olduğunu ifade etmektedir. Son kısmı oluşturanların sayısı ise 5-6 kişiyi geçmez. Bunların vazifesi büyük ve küçük başağaların gözcülüğünü yapmak olup, gençlerin başıboşluğuna meydan verilmemesini sağlamak ve her iki yaş grubunu da idare etmektir. Yani bunların vazifeleri bir bakıma sohbet meclisinin müşavere üyeleri

olmaktır. Çünkü başağalar meclisin işleyişini ellerinde tuttuklarından, birazcık baskı gösteren davranışları eğer gençlerin tahammül gücünün sınırını aşacak şekilde ise, son yaş grubuna dâhil olanlar müdahalede bulunabilirler.

1.1.6.5. Yâran Çavuşu

Çavuş yâranda elinde turası olan sohbet toplantısının işleyişini ve düzenini sağlayan ama yâran üyesi olmayan yâran katılımcısıdır. Tezcan (2004:21), yâran çavuşundan şu şekilde bahsetmektedir:

“Çavuş becerikli, açık göz, işini bilen ve deneyimli kişilerden seçilen, yârannın düzenlenmesi, davet, yemek, kahve, çay, sigara ihtiyaçlarını tespit etmek, oyunlarda ve uyarı gerektiren davranış yapan yâren ve misafirlere tura ile vurmak en başlıca görevidir.”

Absarılioğlu (2012: 7-12) ise çavuşla ilgili olarak şu tespitlerde bulunmaktadır: Yâran'a gönül vermiş ama maddi durumu el vermediği için ocak yakma imkânı olmayan becerikli ve çevik bir kişidir. Yâran'ın bütün hizmetlerini yerine getirir. Yâran'ın disiplinini sağlar. Başağa müsaade etmedikçe oyuna katılamaz, tura ile cezalandıramaz. Bütün yâren ve misafirler tamam olunca mahalli oyunları oynamak için çavuş küçük başağa'nın talimatı ile oyun için yârenleri kaldırır. Yârenlerin hangi oyunları oynayacağı ya çavuş tarafından sazendeğe söylenir ya da oyun oynayacak yârenler sazendeğe işaret ederek o havaları çalmalarını söylerler.

Oyunculardan sonra kahve misafirleri için çavuş kahve getirir, başağalar gelirken kapıdan dikkat çeker ve başağalar geliyor diye seslenme görevi de çavuştaştır. Kalk git kahvesi içen misafir ocağı terk edeceğini anlamaz veya umursamazsa çavuş iki yâreninde yardımcı ile kol ve ayaklarından tutularak yâran evin dışına çıkarılır. Gecenin ilerleyen saatlerinde çavuş, başağaya yemeklerin hazır olduğunu haber verir. Başağa hazırlıkların yapılması için çavuş'a talimat verir. Çavuş yüksek sesle gelmiş geçmiş tüm yârenlerin ruhuna Fatıha diye seslenirler. Dua okunur ve sofralar kurulur Yemekten sonra misafirlere kahve ikram eder. Bu kahve misafirin gideceği anlamı taşır. Kahve boşları alınınca sazende Cezayir havasını çalar. Çavuş dikkat çeker ve bütün yârenler ve misafirler ayağa kalkar. Kısaca çavuş toplantı esnasında bazen hizmetçi bazen kolluk görevlisi olarak başağanın yârandaki icralarını takip etmektedir.

1.1.6.6. Sazendeler

Sazendeler yâran üyesi değildir. Para karşılığında hizmet ederler. Şahnişin adı verilen kendilerine ayrılan bölümde sanatlarını icra ederler. Başağalar izin vermedikçe oyunlara katılamaz muhakeme sırasında da odada bulunamazlar. Yâran evine ilk gelenlerden olan sazendeler, varsa şahnişi yoksa kendilerine ayrılmış olan bölüme oturup, yöresel oyun havalarını, geleneksel yâran müziklerini ve Çuhadaroğlu peşrevini çalarlar (Absarılıoğlu 2012: 7).

1.1.7. Giyim

Yârenlerin misafirlerden ayırt edilebilmeleri için farklı tek tip kıyafetleri bulunmaktadır. Bu kıyafetler eskiden tüm toplantılarda giyilirken günümüzde sadece başğanın gecesinde giyilmektedir. Absarılıoğlu (2012: 7), yaranın geleneksel kıyafetini ayağa beyaz yün çorap pantolon yerine sim ve sırma işlemeli arka tarafı körüklü zıvga, üzerine içlikte denilen yakasız renkli gömlek, zıvga üzerine bele sarılan püskülleri bir taraftan sarkan uzun bir kuşak, bunların üzerine sim ve sırma işlemeli cepken, başa fes, boyuna veya fes üzerine poşu şeklinde ifade etmektedir.

Bu kıyafetleri temin etmek zor ve pahalı olduğundan genelde “beyaz çorap, siyah pantolon, beyaz gömlek, kırmızı kravat, renkli veya siyah yelek olan bir giyim tarzı uygulanmaktadır” (KK2). Merkezde yapılan yâranlarda kıyafetler her ocak yakma da giyilmeyip büyük başağa, küçük başağa ve yâran reisinin gecelerinde giyilmektedir. “Yâranlar her hafta yapıldığı için özel kıyafet her hafta giyilmez. Büyük Başağa, Küçük Başağa ve Yâran Reisinin gecelerinde giyeriz” (KK4).

1.1.8. İkramlar

Yâranda yapılan ikramlar yârenlerin ekonomik durumuyla ilgili olduğu gibi yâran mekânının el verdiği ölçüde yapılmaktadır. Şehir merkezindeki yâranlarda imkânlar daha geniş olduğundan ikramlar daha zengin olurken köylerde yapılan yâranlarda daha az çeşit ve ekonomik olarak da kimseyi zorlamayacak ikramlar tercih

edilmektedir. Toplantının genelinde uygulanan hiyerarşi kendisini ikramlarda hissettirir. Büyük başağa, küçük başağa ve reis sırasıyla ikrama başladıktan sonra yârenler ve misafirler ikrama başlayabilir.

“Başğanın gelmesiyle ocakta kaynayan kahveler fincana konur. Çavuş büyük başağa, küçük başağa ve reis'ten başlamak üzere bütün yârenlere kahve ikram eder. Kahvelerin hepsi aynı anda gelir. Fincanlar tepside bitince büyük başağa “Ocağımız daim olsun” der. Afiyet olsun başgağam diye küçük başağaya döner, kahvesinden bir yudum alır. Küçük Başağa reise, Reis de bütün yârenlere “Afiyet olsun” der” (Absarılioğlu 2012: 9).

Yârenlar arası ezikliğe neden olmaması için genelde aynı menüde hazırlanan yemekler başağaların gecelerinde farklılaşır. Bu farklılık da başğanın mürüvveti olarak görülür. Köylerde yapılan yâranlarda ise yâran mekânının ve maddi imkânların durumuna göre değerlendirilir. İkramlarda sohbet mekânı ve ocak yakılan ev sahibi olan yârenin imkânları ikramlar için belileyici unsurdur. “Biz bazen yârana başlarken çay içeriz. Genelde kahve ikram edilirdi ama imkânlar yüzünden çay daha kolay oluyor” (KK8).

Kahve ve oyun misafirleri gönderildikten sonra biraz daha devam eden gecede, gece yarısına doğru yemek ikram edilir. Yârenler ibrik, leğen ve havlu ile yâran odasına girerek, büyük başağa'dan başlamak üzere küçük başağa reis, yâren ve misafir ağaların sıra ile ellerini yıkamalarına yardımcı olarak yemeğe hazırlık yapılır. Sofralar kurulur. Yemekler yerde yenir. Sofralar yerde kurulup misafirlerle yaranlar karışık olarak otururlar. Yemek olarak yârenlerin durumlarını zorlamamak için Çankırı'nın takım yemeği olarak bilinen özel menüden oluşur. Düğün çorbası, cabada güveç, etli pilav, bamya yemeği, tatlı ile hoşaftan oluşan yemekler yapılır. Bu kuralın dışına sadece büyük başağa ve küçük başağa çıkabilir.

Kültürümüzde ayrı bir yeri olan kahvenin yâranda ikramı hem “hoş geldin” hem de “güle güle” anlamı taşımaktadır. “Yemekten sonra misafirlerin kahveleri hazırlanır ve çavuş misafirlerin kahvelerini ikram eder. Bu kahve misafirin gideceği anlamı taşır. Kahve boşları alınınca sazende Cezayir havasını çalar” (Absarılioğlu 2012: 12).

1.1.9. İtaat

Yâranda toplantılarında itaat en önemli unsurlardan birisidir. Bu düşünce toplantı genelinde hem oynanan oyunlarda hem de bu oyunlarda verilen cezalarda kazandırılmak istenen davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Yâran üyeleri, yâran kurulurken yâran şartnamesinde verilen cezalara ve alınan kararlara itaat edeceklerini baştan kabul ederler.

Yâranda yapılan her şey başağadan alınan izine bağlı olarak gerçekleşir. Bu toplantılarda itaat kültürü sözde kalmayıp katılımcıların davranışlarında da kendisini göstermektedir. Yâranın belli bir disiplini vardır. Herkes bu disipline uyar. Bu disiplinin esası korkudan ziyade saygı ve sevgidir (Tezacan 2004: 23).

“Büyük Başağa fincanı ne şekilde tutarsa bütün yârenler aynı şekilde tutar. Büyük başağa, küçük başağa, reis içmeye başlamadan kimse içemez. Büyük başağa yâran süresince nasıl oturursa yâran da aynı şekilde oturur. Büyük başağa, küçük başağa, reis yemeğe başlamadan kimse yemeğe başlayamaz. Büyük başağadan izin almadan salonu terkedilemez. Yârenağalar başağadan izin almadan müziğe eşlik edilip oyunlara katılamaz. Misafirler gelince başağadan izin alarak misafirler salona alınır” (KK4).

Başağaya itaat sadece yârenler için geçerli değildir, yârana katılan misafirler de başağanın otoritesine itaat etmek zorundadırlar. Başağa misafirağlar rahat oturabilir diyene kadar misafirler de başağanın oturduğu şekilde oturmak zorundadır. Aksi takdirde çavuş tarafından uyarılıp tura ile ellerine vurulmak suretiyle cezalandırılırlar. Oyunlarda ve toplantı genelinde verilen cezalara bakıldığında yönetime itaat düşüncesinin oturtulmaya çalışıldığı görülür.

1.1.10. Müzik

Müzisyenler, yârana en önce gelen kişilerdendir. Ücret karşılığında yâranda bulunurlar. Ocağın açılması kapanması, karşılamalar, uğurlamalar ve gece içerisinde oynanan yöresel oyunlarda müzik eşliğinde yapılır.

“Ocağın açılışı sazandelerin Çuhadaroğlu Peşrevini çalmasıyla başlar. Sesi güzel olan yârenler Çavuş tarafından önlerine tura ile hafice vurmak suretiyle salonun ortasına davet edilir. Yârenler yüzleri başağaya dönecek şekilde dizleri üzerine oturup sazende ile birlikte

akşam havalarını söylemeye başlar. Yâranda söylenen havalara başağının iznine göre yârenlerde oturdukları yerden kalkıp alkışla tempo tutabilirler” (Absarılıoğlu 2012: 9).

Kahve misafirleri ya da yemekli misafirler uğurlanırken sazadeler Cezayir havasını çalar. Cezayir çalmaya başlayınca bütün yâran komut almış gibi oturduğu yerden ayağa kalkar. Misafirlerde girdikleri usul üzerine salondan çıkarak geceden ayrılırlar.

Tezcan (2004), yâranda gazel, divan, kalenderi, koşma, kerem, kesik kerem vs. müziklerin söylenip müzik ve oyunlarla ilgili yarışların yapıldığını söylemektedir.

1.1.11. Muhakeme

Günümüzde yârının temel işlevi eğlence gibi bilinse de aslında yâran sadece eğlence kurumu değildir. Yârının en önemli işlevinden birisi esnaflar arasında birlik beraberliğin sağlanması olduğundan üyelerini belirli bir disipline göre yetiştirip oto kontrol sistemiyle onları takip etmektedir. Bu amaçlara yönelik sözlü kültür ortamında aktarılan ve yazılı olarak baştan kabul edilen kurallara uymayan yârenler hesaba çekilip muhakeme edilir.

Tezcan da yârının sadece eğlence amaçlı bir toplantı olmadığı tespitinde bulunmaktadır. Tezcan’a (2004: 24) göre, yârının eğlence kurumu olmadığı en önemli göstergesi yâran muhakemesidir. Sohbet uyum, düzen, disiplin en önemli amaç olup, bu değerlerin korunması için de bunları ihlal edenler suçların niteliğine göre cezalandırılır.

“Çavuşun görevlerinden birisi de yârenağaları hafta içi gezerek esnaflık ve yâran kurallarına uymayan davranışlarını kontrol etmektir. Dükkânı geç açmak, müşteriye kötü davranmak, hileli satış yapmak vb. suçları tespit ettiği an orada görev yapan yârenlere “merhaba” çeker. Bu yârenin bir yanlış yaptığını bildirme usulüdür. Hatayı görüp “Merhaba” çekmeyen, bu yâreni mahkemeye getiremez” (KK7).

Cenikoğlu’nun (1998: 87) tespitlerine göre, Akşehir’de “Yâran Mahkemesi” gece sohbet, oyun ve eğlenceler sona erdikten sonra yapılır. Gece süresince yârının kurallarına uymayanları ve daha önceden cezası olanları çavuş teker teker defterine not eder. Suç işleyenleri mahkeme heyetine dört büyüğün huzuruna çağırıp suçlarını

yüzlerine karşı okur. Yargılama sonunda suçlu bulunan yârene maddi, nakdi ve bedeni cezalar verilir. Muhakeme neticesinde suçlu bulunan yaran cezaya kesinlikle uymak zorundadır. Verilen ceza ne olursa olsun yaran yerine getirir. Verilen ceza da mantık aranmaz cezaya itiraz edilmez.

Ceza gerektiren hususlar yâran şartnamesinde yârenlerin kabul edeceğini bildirmesine rağmen uymadığı kurallar, yâran esnasında oturma ve kalkma konusunda büyük başağayı takip etmesi gerekirken takip edemediği unsurlardan oluşmaktadır. Yâranda ceza verilen suçlar genellikle; “sarhoşluk, sohbeta başlama saatinden sonra gelme, dışarıda yârenlere selam vermeme, kavga etme, sarkıntılık, kumar, sırrı ifşa etme, başka yâran sohbetine gitme, yâran hakkında ileri geri konuşma, küfür etme, yemeklerin fena yapılmasındaki dikkatsizlikler, hakaret etme suçlarından oluşmaktadır Tezcan’ın (1989: 31) ifadelerine göre.

Toplumsal olaylara duyarlı olan ve katılımcıları tarafından sosyal bir kurum oldukları sıkça vurgulanan yâran toplantılarında verilen cezalara bakacak olursak toplumda ihtiyaç sahiplerinin gözetilip gelen cezaların bu ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik kullandıkları görülmektedir. Absarılıoğlu (2012: 12), verilen cezalarda fakiri gözetmek maksadı ile onların yiyecek, giyecek ve yakacak ihtiyaçlarını temin ettiklerini bu yönüyle yâran’ın sosyal bir kurum olduğunu ifade eder.

Yâranda başağanın takdirine göre birçok ceza verilmekle birlikte verilen cezalar yârenin suçunun şiddetine göre değişmektedir. Tezcan (2004: 24), yâranda verilen belli başlı cezaların yârenleri traş ettirmek, tüm yârenleri hamama götürmek, hamamda pide ısmarlamak, ziyafet vermek, çay ısmarlamak, ayakkabı boyatmak, helva yaptırmak, çalgı getirtmek, hindi ziyafeti vermek, yârenleri geziye götürmek ve en ağır ceza yarandan kovulmak olduğunu ifade etmektedir.

1.1.12. Ocak Verme

Genelde haftada bir yapılan yâran ocağının bir sonraki sahibi de belirli kurallar çerçevesinde belirlenir. Bu işleme arap/ocak verme adı verilir. Ocak verme işine bir nevi devir teslim merasimi denebilir. Absarılıoğlu, zaman içerisinde meydana gelen

değişiminden ocak vermeninde etkilendiğini, eskiden kimin ne zaman ocak yakacağını bilmeyip tören yapılırken sazendenin arap verme havası çalarken" Kalk gidelim bizim bağa, Selam verdim sağa sola, yârenbaşı izin kime “diye söylenirken büyük başağının yârenlerden birinin adını söylemesi ile bir sonraki ocak yeri belirlerken günümüzde ise ocak yakma kura ile belirlendiğini ifade etmektedir (Absarılioğlu 2012: 12).

1.1.13. Oyunlar

Sohbetlerin misafirler tarafından en çok ilgi çeken bölümü oyunlardır. Kış gecelerinde hoşça vakit geçirme oyunlar yoluyla gerçekleşir. Bu yönüyle yâranı çekici duruma getiren en önemli unsur oyunlardır. Tezcan (2004: 23), oynanan oyunlardan dolayı yâran sohbetleri eğlence ve oyun kurumu olarak nitelendirildiği tespitinde bulunur.

Yâranlardaki oyunlarda eğlenmek eğlendirmek hoşça vakit geçirmek, birlik beraberliği sağlamak, yârenler ve misafirler arasında soğukluk varsa onları ortadan kaldırıp birlik beraberliği yeniden kurmak bunun yanında yaran ve misafirlerini eğitmek ana nedendir. Yâran kültürünün oturması ve yârenlerin eğitilmesi gibi birçok işlevi olan oyunlar, başağının müsadresiyle yâren ve misafirlerin katılımıyla oynanır.

“Bütün yâran ve misafirler tamam olunca çavuş, küçük başağa'nın talimatıyla oyun için yârenleri kaldırır. Oyunların düzeni küçük başağa'nın sorumluluğundadır. Hem kendileri eğlenir hem de misafirlerine hoşça vakit geçirtmek için coşku ile bu oyunları oynarlar” (KK1).

Mahalli oyunlar daha az oynanmakla birlikte orta oyunları daha çok tercih edilmektedir “Misafirler gidene kadar 9-10 oyun oynarız. Misafirler gittikten sonra da en az 5-6 oyun oynarız” (KK7).

Absarılioğlu (2012: 11) oynanan oyunların kurulması, işlevi ve sonuçlarıyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Orta oyunu oynayacak yârenler başağaların izni ile çavuş tarafından önlerine yere tura vurularak kaldırılır. Kalkan yârenler dışarı çıkar, elleri kalpleri üzerinde tekrar içeri girerler. Bu oyunlar çavuş veya usta bir yârenin ebeliği ile teşekkül eder. Yâran evinin ortasında daire şeklinde otururlar. Ebenin yaptığı veya söylediğini birbirlerine yapar veya söylerler.

Bunları yapamayanlar çeşitli şekillerde cezalandırılırlar. Her ortaoyununun kendine göre bir adı ve bir oynanış şekli vardır”

Bu oyunlar yârenlere ve misafirlere eğlenmenin yanında birlik ve beraberliğin sağlanması kişiler arası iletişim el ve dil becerisi, keskin ve kıvrak bir zekâ kazandırmaktadır.

“Hepimiz esnafız müşteri karşısına çıkıyoruz onlarla iyi iletişim kurmalı telaffuzumuz düzgün olmalıdır. Bu oyunlar el ve dil becerisi geliştirmede çok etkili oluyor” (KK7).

Yâranlarda onlarca orta oyunu bulunmaktadır. “Belirli periyotlarla oyunları değiştiririz. Gelen misafirler sıkılmasın diye. Bir yılda 120-130 kadar oyun oynarız” (KK7). Ençok yüzük, hırsız, arı, tüccar, yatttı-kalktı, mani satma, deveci biro, samit, kuşum, tekerleme, vb. oyunlar oynanmakta olup amaç hep birlikte hoşça vakit geçirmek, oyun oynanırken adap usul erkân hakkında eğitim vermektir (Absarıloğlunun 2012: 11). Oyunların işlevlerinden birisi de bir hayli geç yenen yemeğin hazmedilmesidir. Yemek yendikten sonra mahalli ve oda oyunlardan birkaç tanesi oynanarak hazma kolaylık sağlanmaktadır.

Yapısı yukarıdaki gibi ifade edilen yâran toplantılarında ceza kenisini tüm yapı unsurlarında hissettirmektedir. Gecenin düzeni verilen cezalarla sağlanmakta olup hedeflenen insan tipi de verilen cezalarla yetiştirilmeye çalışılmaktadır.

Yaran Toplantısında Oynanan Oyunlar

Eğlence her toplumda var olan bir etkinlik olması yönüyle temel ihtiyaçlardan olmasa da bir gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır. Özdemir (2005: 23-33), halkın temelde eğlenme ve dinlenme ihtiyacını karşılamak üzere düzenledikleri her türlü etkinliği halk eğlencesi olarak değerlendirmiştir.

W. Bascom (2005: 125-151), folklorun işlevlerini icra bağlamına göre analiz ederken birinci sıraya hoş vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme işlevini yerleştirmiştir. Eğlencenin, hoş vakit geçirme ve dinlenme işlevinin yanında sosyo-psikolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel işlevleri başta olmak üzere bağlamına göre birçok işlevi bulunmaktadır (Özdemir 2005: 309-339).

Türk Eğlence Kültürü isimli eserinde halk eğlencelerini sınıflandıran Özdemir (2005: 46-71), tezde ele alınan yâran toplantılarını mevsimlik toplantı, gezinti ve eğlenceler bölümünde ele almıştır. Bu toplantılarda sohbet etrafında bir araya gelmekle birlikte eğlenme oyunlarla ortaya konmaktadır. Oyunlarda verilen cezalarla bir taraftan eğlenilirken bir taraftan da yâran adabı öğretilmekte ve yârenlerin hayatı disipline edilmektedir.

Geleneksel açıdan ceza olgusuna yaklaşımın ele alındığı tezde oda oyunu yönünden oldukça zengin olan yâran bağlam olarak alınmış ve burada oynanan oyunlar tespit edilmiştir. Yâranda ve buradaki oyunların birçoğunda verilen cezaların geleneksel sohbet toplantılarındaki oyunlarda verilen cezaların yapısal ve işlevsel açıdan birbirine benzediği görülmüştür.

Geleneksel sohbet toplantıları içerisinde yer alan yâran toplantıları oyun bakımından oldukça zengindir. Oyunlarla birlik beraberlik artırılırken verilen cezalarla disipline olma sağlanıp yârenler aralardaki küslükler de giderilmiş olur.

“Gelen misafir ağalar her zaman aynı oyunu görmesin, oyunlardan sıkılmasınlar diye onlarca oyun arasında sürekli değişiklik yaparız. Oynadığımız çok oyun var. 120-130 civarında” (KK7).

“Yâranlarda bir gecede 14-15 oyun oynarız. Bunların bir kısmı misafirlerle bir kısmını da misafirleri uğurladıktan sonra oynarız. Yüzük oyununu daha çok misafirleri uğurlandıktan sonra yâren arasında oynarız” (KK4).

Oyunların bu toplantılarındaki işlevleriyle toplantı genelinde ve oyunlarda verilen cezaların işlevlerinin benzediği görülmektedir. Yâranda oynanan oyunlar onlarca olsa da bu oyunlarda verilen cezaların birbirine bezediği görülmektedir. Bu yüzden ceza yönünden en kapsamlı olan oyunlar tezde ele alınarak verilen ceza türleri ele alındığı gibi tekrara da düşülmeden cezaların yapıları ve işlevleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.2.1. Yüzük Oyunu

Yüzük oyunu geleneksel sohbet toplantıları ve halk eğlence kültürü içerisinde en çok oynanan oyunlardan birisidir. “Yüzük oyununu genelde gece yarısından sonra, herkes gidince oynarız. Oyunlar sürekli değişiklik gösterir ama yüzük oyunu her hafta oynanır” (KK4).

Yüzük oyunu, fincanlarla oynanabildiği gibi, gümüşten, bakırdan veya tunçtan yapılmış ve fincana benzeyen kapaklarla da oynanmaktadır. Yüzük oyunu sadece yâranların değil uzun kış gecelerinde herkesin oynadığı bir oyundur. Erkekler ve kadınlar ayrı ayrı oynarlar, ancak çok yakın akrabalar arasında karışık oynandığı gibi; erkeklerin bir ekip, kadınların ayrı bir ekip olarak oynadığı da olur.

Yüzük oyunu duruma göre 6, 9 ya da 12 fincan ile oynanır. Oyuna başlamadan önce oyuna katılacaklar iki ekip hâlinde ayrılır ve her iki ekipten birer oyuncu yüzükçübaşı olarak seçilir. Yüzükçübaşı'nın görevi, yüzüğü saklamak, aramak ve mâni söylemekten ibarettir. Oyuna başlanırken tepsi üzerine 12 fincan konulur ve her iki ekibin yüzükçübaşısı sıra ile fincanları kaldırarak oyuna başlama sırasını belirlerler. Bu esnada da şu sözleri söylerler:

“Ya şunda, ya şunda,

Keçe külah başında.”

veya:

“Eteğine metegine,

Kulpuna köşesine,

Evliyalara paşasına,

Şunda var, şunda yok”

Saklanan yüzüğü bulan ekip oyuna başlar. Yüzüğü saklama sırasını kazanan ekibin yüzükçübaşısı ve bir oyuncusu yüzüğü saklamak üzere dışarı çıkar, tepsi üzerinde bulunan 12 fincandan birinin altına yüzüğü saklayarak odaya dönerler ve tepsiyi odanın ortasına koyarlar. Artık karşı ekip için sıkıntılı anlar da başlamıştır. Çünkü yüzüğün hangi fincanın altında olduğunu kestirmek zor bir iştir. Bunu, daha çok

yüzüğü saklayanların hal ve tavırlarından, gözünden, bakışlarından anlamaya çalışılarak yüzük bulunmaya çalışılır.

Yüzüğü arayan ekipteki herkes fincan açmaz fincanları yüzükçübaşı açar. Yüzükçübaşı fincanları boşa diyerek kaldırmaya başlar. İki fincan kalıncaya kadar kaldırılır. Oyunun kazanılması ve sayı alınması için, sondan bir evvelki fincanda yüzüğü bulmak gerekir. Ne daha önce, ne de sonra. Eğer, bu esnada boşa diyerek kaldırılan fincanlardan birinin altında yüzük çıkarsa, yüzüğü saklayanlardan biri, hemen fincanı kaldıranın bileğinden yakalayarak kendi ekibindeki arkadaşlarına seslenir:

“Tuttum, tuttum...”

Bunun üzerine arkadaşları ile aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“Ne tuttu?”

“Şu iti.”

“Ne yer?”

“Ot kökü.”

“Ne s.çar?”

“İt b.ku.”

“Koyver gitsin şu b.ku.”

Bunun üzerine bileğinden yakalanan oyuncu serbest bırakılır, arayan taraf sayı kazanır ve yüzük yeniden saklanır. Eğer son iki fincan kalıncaya kadar kaldırılan fincanların altından yüzük çıkmazsa, yüzüğün saklı olduğu fincanı tahmin etmek için oyuncular görüş bildirirler. Çoğunluğun görüşüne uyularak fincan kaldırılır. Yüzük bulunursa sayı kazanılır. Eğer bulunamazsa yüzüğü saklayan ekip son fincanı da kaldırarak yüzüğü gösterir ve bir sayı almış olur.

Bu şekilde sayı almaya devam eden ekiplerden ilk beş sayıya ulaşan ekip, geride kalan ekibe “pampılıt” cezası verir. Bir fincanın içine ağzına kadar meşe külü doldurulur, ceza verilen kişinin alt dudağına fincan dayanır ve ceza çekecek oyuncudan yüksek sesle “pampılıpıt” diye bağırması istenir. Oyuncu yüksek sesle “pampılıpıt” diye bağırınca ağzı, yüzü kül ile dolar ve ortam kahkahaya boğulur.

Yüzük tepsisi bu minval üzere defalarca gider gelir, karşı taraf yüzüğü bir türlü bulamazsa, yüzüğü saklayanlar şu mâniyi söylerler:

Ocak başının minderi,
Öldük dönderi, dönderi,
Oyuncuların pis mundarı,
Bilir oynar bilmez oynar
Akşamdan beri.
Dağdan keserler ardıcı,
Sallanır gelir bir ucu,
Vay zavallı itin gavalı,
Oynama bari.

Bu mânilere iyice sinirlenen karşı ekibin oyuncuları, yüzüğü buldukları zaman cevap olarak şu mâniyi söylerler:

Tavuklara serptim darı,
Başaklar oldu sarı,
Biz yüzüğe kavuştuk,
Çatlasın yüzükbaşı

Oyun bu şekilde devam ederken ekiplerden dokuz sayıya ulaşan karşı tarafa tort cezası verir. Ağızları aynı genişlikte iki fincan alınır, içine yüzük konulur ve iki fincan ağız ağıza gelecek şekilde bağlanır. Bu iki bağlı fincan, boğaza geçecek şekilde bir ipe bağlanır ve cezalı oyuncunun boynuna geçirilir. Hareket edildikçe fincanların içindeki yüzük tıpkı koyun ya da keçilerin boynuna asılan çan gibi ses çıkarır. Sayı on bire ulaşınca ise, oyunun üçüncü cezası olan mühür cezası verilir. Cezayı çekecek oyuncu için, bir fincanın altı idare lâmbasının ya da çıranın isiyile islendirilir. Bu isli fincanın altını muhtar seçilen oyuncunun alınına basarlar. Alını mühürlenmiş oyuncu isilemez ve oyuna kalınan yerden devam edilir. Oyunun son sayısı yirmi birdir. Eğer bu sayıya ulaşmadan muhtarın ekibi diğer ekibe yetişirse, denge diye bağırırlar ve beraberliği

sağlayan ekibin oyuncularından biri fincanların bulunduğu tepsiyi sağa sola sallamaya başlar. Bu arada da şu mâniler söylenir:

Biz de denk olduk size,

Sizde döndünüz bize,

Vay vay zavallı,

İtin gavalı,

Bilir oynar, bilmez oynar,

Akşamdan beri ...

Bu maniler söylenirken, muhtarın alınına fincanın altındaki is ile mühür vuran oyuncu, bu mührü dili ile yalayarak siler. Yirmi bire ulaşan ekip ise destegül yapar böylece karşı tarafa bir şans verilmiş olur. Birinin altında yüzük bulunan dört fincan tepsinin dört köşesine dizilir, sayısı geride olan ekip bu dört fincandan ikisini kaldırma hakkına sahiptir. Bu iki haktan ilki kaldırılırken yarıya denilir ve yüzük bu ilk kaldırılıştta bulunulursa öndeki ekibin on bir sayısı düşürülerek sayısı on'a indirilir. Yüzüğü bulan taraf oyuna devam etmek üzere tepsiyi alır. Yüzüğü bulanı övmek için ise şu mani söylenir:

Yüzüğü buldu eşimiz,

Hayra döndü işimiz,

Şu muydu yüzükçübaşınız?

Vay vay zavallı,

İtin gavalı,

Oynama bari

Akşamdan beri...

Destegülde sayısı geride olan ekip, birinci hakkında yüzüğü bulamazsa, ikinci hakkını kullanır. Buna da “Cura” denilir. Eğer ikinci haklarında bulurlarsa, sayıları yirmi bir olan ekibin bütün sayıları silinip sıfıra iner. Böylelikle galip olan taraf oyuna âdeta baştan başlar. Ancak, “yarıya” ya da “cura” hakkını kullanan ekip, eğer yüzüğü bulamazsa oyunu kaybeder. Bir sonraki oyunun yiyecekleri, çerezleri veya meyveleri

yenilen ekibe yüklenerek geceye son verilir ve bir sonraki toplantıda buluşma temennileriyle gece sona erer (Sakaoğlu 1985: 99-105).

Genel olarak yüzük oyunu Sakaoğlu'nun anlattığı şekilde oynanmakla birlikte yâranların vazgeçilmez oyunu olan bu oyunda yörelere göre şekilsel olarak bazı farklılıklar bulunmaktadır. Oyun esnasında maniler söylendiği gibi yüzüğü bulmaya çalışan kişinin dikkatini dağıtmak için alay edici sözler de söylenir. Fincanı açmada farklı metotlar kullanılır. Akşehir Başağa yaran gecesinde (2009) yüzük oyunu şu şekilde oynanmıştır:

Oyuncular öncesinden belirlenir. Oyunun Kâhya Bey ve Yiğitbaşı arasında oynanacağı duyurulur. Bir misafirden oyuna başlamak için bu iki oyuncudan birisini seçmesi ve seçtiği kişiyi açıkladıktan sonra fincanlardan birisini kaldırması istenir. Misafir fincanın altında yüzüğü bulursa seçtiği kişi oyuna başlar. Bu kişinin oyunu kazanması halinde ceza almaz. Seçtiği kişi oyunu kaybederse kendisi de kaybedenle birlikte cezalandırılır.

Sonrasında oyuna geçilir. Yerden yüksek bir altlık üzerinde tepsi içerisinde 10 fincan bulunur. Bu fincanlardan 9 tanesi tepsinin kenarlarına doğru büyük bir halka şeklinde yan yana dizilir. Halkanın ortasında bir tane boş fincan bulunur. Oyuncular oyuna başlamadan önce oyunun hangi puanda sona ereceğini belirledikten sonra (7, 9, 11) oyuna başlarlar.

Yüzük tepsisi oyun oynanan mekânın dışında bir ortamda bir fincanın altına yüzük saklamış şekilde salona gelir. Ceza puanı almamak için iki kural vardır. Ya yüzük ortadaki fincan açıldıktan sonraki fincanda bulunacak ya da sondan ikinci fincanda bulunacaktır. Bunların dışında bulunursa ya kalan fincan kadar ya da sabit olarak belirlenen oranda ceza puanı yazılır. Oyunun sona ermesi ise tarafların üzerinde anlaştıkları bitiş puanına ulaşmakla olur.

Grup adına belirlenen oyuncunun orta fincanı açmasıyla oyun başlar ve sonrasında bir fincan daha açılınca son iki fincan kadar yüzüğü bulmamak üzere fincanlar açılır. Bu aşamada oyuncunun dikkatini dağıtmak için karşı grup ve misafirler "Masanın altından bak." "Yüzük arayanın gözüne" gibi ifadelerle dikkat dağıtmaya

çalışılırlar. Yüzüğü bulmaya çalışan oyuncuda “Yüzük saklayanın gözüne” ifadesiyle karşılıklı bulunarak dikkatini fincanlara yoğunlaştırır.

Kararsız kaldığı fincanlar arasında orta ve işaret parmaklarını pergel gibi açarak fincanın yerine göre “Sağda mı? Solda mı? ” ya da “önde mi? arkada mı?” diyerek dirseğinden parmak uçlarına kadar ölçüm yapar. Buna göre tercihte bulunur.

Eğer yüzüğü bulmadan son iki fincana ulaşırsa fincanlara kişi, hayvan, renk vb. isimler vererek acaba hangisinde diye takım arkadaşlarına sorar ve bu şekilde fincanı açar. Kaybeden taraf, kazanan tarafın verdiği her cezaya razı olur. Cezalar genelde hemen verilir.

Kaybeden tarafın grup üyeleri karşılıklı olarak dizleri üzerine oturur. Verilen cezalar yiğitbaşı ve tarafınca beraber çekilir. Getirilen çan yiğitbaşının tespit ettiği grubun bir üyesinin boynuna takılır. Yiğitbaşı ve grubu ceza olarak türkü söylerken boynunda çan olan üyenin de çan sesi çıkarması istenir. Ara sıra çan sesinin çıkması için alınlr yere değdirilip kaldırılır.

Türkü sona erdikten sonra karşı taraf cezalarının affını ister. Kazanan taraf affolabilmeleri için tek cezanın yetersiz olduğunu ifade ederek başka bir ceza daha söyler. Bir nane şeker sat affedeyim der. Kaybeden yiğitbaşı nane satmaya başlar. “Hangi nane keskin nane, peşpeşe on tane alalım birer tane. Karın ağrısına, mide bulantısına baş ağrısına birebir. Bugün günlerden Pazar ustam söyler ben yazar. Değmesin görenler nazar. Haydiii, nane keskin nane on kuruşa bir tane diş ağrısına deva tane.”

Yiğitbaşı “yeter mi? ” diye kazanan tarafa sorar. Kazanan tarafın devam et demesi üzerine devam eder.

Bu sefer verilen ceza tren oyunu cezasıdır. Kendi tarafından birisini davet edip ortaya dizleri üzerine oturtur. Gelen üye kendisini tren yiğitbaşını da düdük olarak tanıtır ve dizleri üzeri çöker. Arkasına yiğitbaşıda aynı şekilde oturarak çöker. Her ikisi de bir süre hızlı bir şekilde ellerini birbirine ve dizlerine vurarak trenin gidiş sesini çıkarmaya çalışılırlar. Sonra yiğitbaşı nefesi tükenene “düüt” diye düdük sesi çıkarır.

Kazanan grup başkanı kâhya, yenilen tarafın başkanı yiğitbaşına bütün yârenlerin ölçüsünün alınmasıyla cezasının sona ereceğini söyler. Yiğitbaşı uzun bir sopayla elleri arkadan ele ele tutmak suretiyle birbirine bağlı ve diz üzeri oturan yârenleri omuz hizalarından ölçer. Aynı hizada oturmayan ya da kilolarından dolayı biraz öne çıkan sıranın genel ahnegini bozan yâran üyelerin dizlerine kendi dizleriyle hızlı bir şekilde vurarak bütün üyelerin ölçümünü yapar. Bu şekilde cezasını tamamlamış olur. Yenen taraf tamam diyene kadar yenilen taraf verilen cezaları itirazsız yerine getirir.

Akşehir’de bu şekilde oynanan yüzük oyunu Çankırı yâran gecelerinde şöyle oynanmaktadır: Yârenler iki gruba ayrılır. Büyük başağa ile küçük başağa grupların başkanlığını yaparlar. Ortaya 9 tane mendil konur.

Kura çekilerek oyuna hangi grubun başlayacağı kararlaştırılır. Oyuna başlayacak grup kendilerine bir temsilci seçer. Temsilci olan yâren ağanın elindeki yüzüğü mendillerden birinin arasına koyması gerekir. Yalnız, yüzüğün hangi mendilde olabileceğini sezdirmemeye gayret eder. Bu nedenle yüzük oyunu maharet ve çabukluk isteyen bir oyundur.

Saklanan yüzüğü karşı grup ya ilk ya da son kaldırılacak mendilde bulmak mecburiyetindedir. Aksi takdirde oyunu kaybeder. Yüzüğün saklı olduğu mendil sezilirse yüzüğü bulacak grubun yârenleri hep birden mendili kaldıramaz. Ancak, grup başkanına yüzüğün saklı olduğu mendil söylenir. Grup başkanı kendi grubundaki bütün yârenlere danışır. Çoğunluk hangi mendilin kalkmasını istiyorsa onu kaldırır. Bu esnada gerek büyük başağa, gerekse küçük başağa yerlerinde otururlar. Yerlerinden kalkmadan ellerindeki 1- I, 5 metre uzunluğundaki çubukluklarla mendilleri kaldırır. Çubukla mendil kaldırma özellikle Eldivan Yâren Meclislerinde görülür. Grup başkanlarının oyun esnasında kendi grubundaki, gruplardan hangisi daha çok yüzüğü bulmuş ise o grup oyunu kazanır. Kaybeden gruba cezalar verilir. Oyunun muhasebe ve muhakemesi bütün gece boyunca devam edebilir. Özellikle, gece boyunca kazanan grup; kaybeden grubu kızdırır (<http://genekli.blogcu.com/yaran-nedir/3618618>).

1.2.2. Yattı-Kalktı Oyunu

Yaran toplantılarında oynanan oyunlardan bir tanesi de yattı-kalktı oyunudur. Oyununda yapılan hareketlere bakıldığında yaranın dikkatliliğini ve çevikliğini geliştirip hayatta da dikkatli ve çevik olması gerektiğini temasını vurgular. Günümüzde diğer oyunlar gibi halk eğlencelerinde fazla oynanmayan bu oyun, (Cenikoğlu, 1998: 100) mevsimlik eğlence toplantılarında ve yaran toplantılarındaki oda oyunlarında hâlâ oynanmaktadır

Oyun 8-10 kişi arasında oynanmaktadır. Oyuna katılan sekiz-on kişiden oluşan oyuncuların her birine delikanlıbaşı ya da oyunun lideri tarafından sebze ya da meyve adları verilir. Örneğin; vişne, kabak, patlıcan, kiraz, şeftali, armut, domates, vb. Oyuncular odanın ortasında karşılıklı (yüz yüze), eşit iki grup hâlinde, diz üstü otururlar. Oyunu yöneten delikanlıbaşı, isim verdiği yaranlerden birisinin sırtına topuz ile vurarak: “Kabak yattı-kalktı” der. Kabak adlı oyuncu artık ebe olarak alını yere gelecek şekilde öne doğru iki elinin üzerinde başını yere koyar ve kendi adıyla birlikte bir başka oyuncunun adını söyler. “Kabak yattı-kalktı patlıcan” deyip hemen kalkar. Kalkmazsa sırtına tura ile vurulur. Patlıcan isimli oyuncu da aynen bir önceki oyuncu gibi yere yatar ve bir başka oyuncunun ismini söyler. Oyun bu şekilde ismini şaşırıp hemen yatamayan ya da kalkmakta geciken oyunculara tura ile vurularak devam eder. Oyun başağının takdir ettiği zamana kadar sürer. Bazen yârenler bir misafir oyuncu üzerinde yoğunlaşarak onun ceza almasını sağlarlar.

Yapısal ve işlevsel olarak birbirine bezese de folklor ürünlerinde çeşitlenme özelliğinin bir yansıması olarak değişiklikler bulunan, yattı-kalktı oyununun bir benzerini Cenikoğlu (1998: 100), şu şekilde anlatır: Yüzük oyununda yenilen tarafa ceza olarak oynatılır. Oyuncular yine iki eşit gruba bölünür, bir tarafa “ibibik” diğer tarafa “guguguk” adı verilir. Delikanlıbaşı hangi tarafın adını söylerse, o grubun oyuncuları yukarıda belirtildiği gibi yatar ve hızlıca kalkar. Grubunun adını şaşırıp yatamayan olursa sırtına tura ile vurulur.

Ortalama 12 yâren arasında oynanır. Üyeler elleri arakada bir iple bağlanmış olarak dizleri üzeri altı altı karşılıklı olarak otururlar. Her üyenin meyve ya da sebzelerden bir ismi vardır. Turayı elinde tutan yaranın gösterdiği kişiyle oyun başlar. Verilen tekerlemeleri söylenmeleri istenir.

Tekerlemeyi söyledikten sonra oyuna başlayan yâren önce kendi adını söyleyip sonrasında oyunu kimin devam ettirmesini isterse onun adını söyler. “Limon yattı kalktı hıyar.” gibi. Bunun üzerine hıyar kalkarken vakit kaybetmeden alını yere değdirip “Hıyar yattı kalktı Pırasa” diyerek ebeliği diğer kişiye devreder. Bu hareketlerin çok çabuk yapılması gerekir eğer gerektiği kadar hızlı olunamayıp hareketlerde gecikme isimde yanılma ya da ismi karıştırma olursa oyuncu tura ile vurulmak suretiyle cezalandırılır. Hep aynı kişilerin birbirini seçmeleri de elinde tura olan kâhyanın takdirine göre cezalandırılır.

Ceza ise elleri arkada bağlı ve dizleri üzerinde öne doğru eğilen oyuncunun sırtına turayla vurmaktır. Turayla bazen bir bazen de iki üç tane vurulabilir. Kâhya oyun esnasında yâran üyelerine tek tek isimlerini sorar. İsimlerini söylerken elleriyle çene ve burunlarından aşağı yukarı yaparak farklı bir şekilde söylemelerini sağlar. İsimlerini unutan ya da karıştıranlar aynı şekilde tura ile cezalandırılır. Her hata da en az bir tura vurulur.

Yaran üyelerinden ismi hıyar olan oyuncu ismini soran yiğitbaşına ismini söylerken “yiğitbaşım hıyar” demesi yanlış anlaşılardan dolayı hakaret olarak kabul edilir ve 13 tura ile cezalandırılır. Oyun yiğitbaşının belirlediği zamana kadar devam eder.

Cenikoğlu (1998: 100), Yattı-kalktı oyunu sadece Akşehir’de oynanmaktadır dese de yapılan saha araştırmasında Çankırı yaran toplantılarında da bu oyunun oynandığı görülmüştür. Hatta çok beğenildiği için hemen hemen her toplantıda misafirlerin katıldığı bölümde oynandığı (KK5) belirtilmiştir.

Yapılan saha araştırmasında Çankırı yâran toplantılarında yattı-kalktı oyununun şu şekilde oynandığı görülmüştür: Oyuna katılan yârenlere elma, armut, ayva vb. değişik meyve isimleri verilir. Yârenlerden birisi oyunu başlatır. Bu yâren, diz üstü oturmuş vaziyette iken öne doğru eğilirerek "elma yattı kalktı, ayva yatsın" der. Arkasından ayva ismini alan yâren "ayva yattı kalktı, armut yatsın" der.

Bu oyunda meyve isimleri yerine yâren ağalar kendi isimleriyle de seslenilebilir. Verilen isme uymayan yanılan yâren tura ile vurmak suretiyle cezalandırılır. Oyun bu şekilde devam eder.

1.2.3. Tüccar-Gemici Oyunu

Geneli doğaçlama şeklinde başlayıp devam eden oda oyunlarından olan tüccar-gemici oyunu yapısı ve verilen ceza bakımından “yattı-kalktı” oyununa benzemektedir. Genellikle esnaflardan oluşan bu teşkilatlarda oyunların isimleri de meslekleriyle ilgili olduğu görülmektedir. Oyunculara birlik beraberlik, dikkat, çeviklik ve kurnazlık kazandırır.

Yaranda oyun kurucu başağam benim biraz malım var bir limana taşıyacağım. Müsadeniz olursa arkadaşlardan yardım almak istiyorum der. Başağanın buyur istediğini al demesiyle oyunu kuran yâren misafirlerden ve yârenden istediği kişileri salonun ortasına davet eder.

3 Yâren ve 4 misafir bir limandan başka limana mal götürmek isteyen bir patronun etrafında toplanırlar. İki yâren da yanılanları cezalandırmak için oluşan dairenin etrafında ellerinde tura ya da kemerle hazır bekler. Bu oyunda Yâren ve misafirlere diğer oyunlarda olduğu gibi sebze meyve ismi değil de gemicilikle ilgili terimler isim olarak verilir. Olayı anlatan kişi bu isimleri söyledikçe bu kişilerin oturdukları yerden hızla kalkıp oturmaları gerekmektedir. Verilen isimler 1. tayfa, 2. tayfa, 1. kaptan, 2. kaptan, deniz, rüzgâr, dalga ve gemidir.

Benim bir gemim var. Mersinde gemileri limana yaklaştırdık. Etrafıma baktım. 1. kaptan yoktu. 1. kaptanı göremedim. Sonra 2. kaptan çıkageldi. 2. kaptana 1. kaptan nerde diye sordum 2. kaptan 1. kaptanı buldu. Sonra 1. kaptan 2. kaptana bize köyden tayfa lazım dedi. 1. kaptan 2 tayfa yeter dedi. Köye gittim. 1. tayfayı buldum 2. tayfayı bulmada zorlandım ama zorda olsa tayfayı da buldum. Sonra 1. tayfa 2. tayfa gelirse ben gelmem dedi. 1. kaptan 2. tayfayı gözüm tutmadı derken 2. kaptan ben onları ikna ederim dedi. İkna da etti.

Gemiye yükü yükledik. Deniz bir dalgalı bir dalgalı... Rüzgâr estikçe dalga vuruyor. Rüzgâr estikçe dalga vuruyor. Rüzgâr estikçe dalga vuruyor. Rüzgâr estikçe dalga vuruyor. Dalga vurdukça gemi bir o tarafa bir bu tarafa, gemi bir o tarafa bir bu tarafa gemi bir o tarafa bir bu tarafa salanıyor. 1. kaptan 2. kaptana bağıryor. 2. kaptan 1. tayfaya bağıryor. 2. tayfa 1. tayfaya diyor ki geminin dümenini düzelt. Dalga gemiye vurdukça gemi bir o tarafa, gemi bir bu tarafa, gemi bir o tarafa bir bu tarafa 1. Kaptan,

2. kaptana diyor ki bunlar senin yüzünden, 2. kaptan, 1. kaptana diyor ki bunlar asıl senin yüzünden.

2. kaptan 1. tayfaya bütün yükü denize dökceksin diyor. 1.tayfa 2. tayfaya 2. kaptan malları denize dökerse 1. kaptan çok kızar bizde paramızı alamayız.

Böyle zorlu bir yolculuktan sonra malları Kıbrıs limanına indirebildik. Rüzgâr estikçe vuran dalgalar gemiyi baya sarssa da gemiyi liman demirledik demesiyle oyun sana erer.

İsmi okunan yâren ve misafiler ayakta bekleyen çavuşlardan hızlı hareket etmediklerinde sert bir şekilde tura ya da kemerle kendilerine vurulmak suretiyle cezalandırılır. Olayı anlatan yâren bazen olayı çok hızlı bir şekilde anlatarak etrafındaki yedi kişiyi sürekli olarak çöktürüp kaldırır. Oyun gemideki yükün bir limanına malı indirmesiyle sona erer.

1.2.4. Ödev Yapma Oyunu

Ödev yapma oyunu misafirlerin katıldığı kısımda oynanmaktadır. Oyunların başlamadan önce yârenler kendi arasında oyunun nasıl oynadığını gösterip oyun misafirler tarafından anlaşılınca başlanmaktadır. Yârenlere yarana katılan misafirlere sorumluluk sahibi olma üzerine düşen görevleri yetine getirme teması işlenir. Oyun şu şekilde oynanmaktadır:

Yârenler ve oyuna katılan misafir oyuncular yüzleri seyircilere dönük bir şekilde tek sıra halinde dizleri üzerine oturmalarıyla oyun başlar. Kendilerine yiğitbaşı tarafından daha önceden söylenen yöresel yemek isimleri gibi verilen ödevleri salonunun ortasına kadar gelip söylemeleri istenir. İsmi söylenen yâren salonun ortasına kadar gelip yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” Sorusuna cevap olarak kendisine önceden verilen yemeklerin isimlerini hızlıca söyleyip yerine geçer.

Salonun ortasına gelen yâren söylemesi gerekenleri unutması ya da karıştırması durumunda yiğitbaşı tarafından tura ile vurularak ya da maddi ceza ile cezalandırılır. Bu konular arasında yerel yemek isimleri, lakaplar, ağız özellikleriyle bir kıssa anlatmak,

önemli şahsiyetler, yörenin tarihi mekânları, alkış ve kargışlar, dilenci sözleri vb. bulunmaktadır.

Oyun sırasında yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen yârene daha büyük ceza verilir. Yiğitbaşı ceza keseceği yârene “Sen sınıfta kaldın.” cezan 10 dakika içerisinde bir tatlıcıya gidip bir kilo baklava almak diye cezasını bildirir. Cezasını öğrenen yâren üyesi, cezayı yerine getirmek için hemen salondan ayrılır.

Yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen başka bir yârene “Sen de sınıfta kaldın.” cezan 15 dakika içerisinde bir doktora gidip yârana katılabilir. Katılmasında bir mahsur yoktur. Yazısı alıp geleceksin der. Cezasını öğrenen yâran üyesi, hemen cezayı yerine getirmek için salondan ayrılır.

Yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen başka bir yârene “Sen de sınıfta kaldın.” cezan 15 dakika içerisinde postaneye gidip memurdan bir imzalı kâğıt al gel demesi üzerine postanenin kapalı olduğunu öğrenince daha uzaktaki polis karakoluna gidip oradaki nöbetçi memurdan imzalı kâğıt getir diye cezalandırılır. Cezasını öğrenen yâren üyesi, cezasını yerine getirmek üzere salondan ayrılır. Getirilen cezalar yiğitbaşı tarafından yârenler ve misafirlere gösterilir. Yiğitbaşının takdir ettiği bir kişiye ikram edilir.

1.2.5. Vız Vız Oyunu

Yârana ve katılımcılara dikkatli olma ve her şeyin görüldüğü gibi olmayıp bazen hakikatlerin bize görüldüğünden farklı olduğu temasını verdiği gibi çok güvendiğin kişi olsa da tedbiri elden bırakmamanın gerektiği temasını işlemektedir. Olayların çözümü ve cezaya kalmamak için, dikkat, beceri ve çeviklik gerekmektedir.

Oyun Akşehir’de 7-8 kişi arasında misafir ve yârenler karışık oynanır. Yiğitbaşı tarafından seçilen iki veya üç kişi, öne geçip ellerinin avuç içiyle kulaklarını kapatacak şekilde beklerler. Arkasında kalan diğer oyuncular ya omuzlarına ya da ensesine hızlı bir şekilde tokat atarlar. Öndeki oyuncular tokatı kimin attığını bulmaya çalışırken

arkada bulunan yaranler işaret parmakları havada kendi yerlerini değiştirerek vızzz vızzz diye ses çıkarır bu arada kimi yaran aşağı eğilerek ebe olan oyuncunun dikkatini dağıtıp doğru kişiyi bulmasını önlemeye çalışırlar.

Ebe kendisine vuranı bulunca o öne geçip diğerleri arkaya geçerek oyun devam eder. Yiğitbaşının oyunu sona erdirmesiyle oyun sona erer. Oyuna misafirler de katılabilir. Oyuna katılacak misafiri yiğitbaşı ya da kahya seçer.

Vıızvıız oyunu Çankırı da biraz daha farklı bir şekilde oynanmaktadır. Reis başağadan başağam arı bal vermiş mi müsaadenle kovanları savmak istiyorum diye izin alır. İki yâren 3-4 tane de misafir alarak salonun orta kısmına geçerler. Önce oyunu gösterelim diye iki yâren ortaya geçer. İki ellerini başlarının arkasında kenetleyerek kollarıyla kulaklarını kapatıp beklerken arkadaki gruptan birisi hızlı bir şekilde öndekilerden birinin ensesine eliyle vurur. Kendisine vurulan kişi hemen arkasına dönerek kendisine kimin vurduğunu bulmaya çalışır. Kendisine vurma ihtimali bulunan bütün oyuncular işaret parmaklarını kaldırıp hareket ettirerek “vızzzzzz” diye arı sesi çıkarırlar. Kendisine vurulan oyuncu kendisine vuran kişiyi bilirse öne o geçerken diğer oyuncu arkaya geçer.

Oyunun oynanışı bu şekilde gösterildikten sonra reis yanına bir misafiri alarak öne geçer. İki elini ensesi üzerinde birleştirerek arkadan birinin vurmasını bekler. İlk vuruş reis’edir. Reis ve yanındaki oyuncu vuran kişiyi tek tercihte bulmaya çalışırlar. Daha sonra tekrar önlerine dönerler. Bundan sonra hep misafirağaya vurulur. Bazen misafir oyuncuya vuran misafir oyuncunun ebe arkadaşı olan reistir. Kendi takım arkadaşının kendisine vuracağını düşünmeyen misafir her seferinde başka birisini arar ama bir türlü kendisine vuranı bulamaz. 3-4 dk oynandıktan sonra reis misafirağaya kıyak yaparak onu arkaya gönderip yanına bir yâren alır. Daha önceki takım arkadaşına nasıl vurulduğunu oynayarak ona da gösterir. Misafirağa bu şekilde kendisine vuranın takım arkadaşı olan reis olduğunu öğrenir.

1.2.6. Hırsız Oyunu

Hırsız oyunu yâran toplantılarının en vazgeçilmez oyunlardandır. Bazen ekip dayanışması bazen de bireyselliğin ön planda olduğu oyunda el çabukluğu, dayanıklılık ve sabır temaları işlenir.

Oyunu misafir ve yâran üyeleri karşılıklı oynayabilir. 6-8 kişi arasında oynanmaktadır. Yiğitbaşı tavuğunun çalındığını altı kişiden şüphelendiğini söyleyerek bu altı kişiyi salonun ortasında halka şeklinde oturtur. İçi su dolu bir leğende altı mendil ıslatılmış şekilde karşılıklı olarak otururlar. Yiğitbaşı orada oturan bir oyuncuya “Benim tavuğu sen mi çaldın diye sorar? Yaran ben çalmadım yiğitbaşım diye cevap verince ya kim çaldı diye tekrar sorar. Çalsa çalsa bu yâren ağam çalmıştır deyip elinde ıslak olan mendili ismini söylediği yârenin başına hızlı bir şekilde vurur.

Kendisi suçlanan oyuncu bu durum karşısında ıslak olan mendili kendisini suçlayan oyuncunun başına vurarak “Ben çalmadım.” der. İlk oyuncu, hırsızlıkla suçladığı kişinin başına mendille bir kez daha vurarak “Ya kim çaldı?” diye sorar. Bu soru üzerine mendili yiğitbaşının tavuğunu çaldığını düşündüğü başka bir oyuncunun başına vurarak “bu yaran/misafir çalmıştır.” der.

Kendisi suçlanan kişi bu durum karşısında ıslak olan mendili kendisini suçlayan yaranın başına vurarak “Ben çalmadım.” der. Tekrar hırsızlıkla suçladığı yaranın başına mendille bir kez daha vurarak “Ya kim çaldı?” diye sorar. Bu soru üzerine hırsızlıkla suçlanan yâren elindeki mendili yiğitbaşının tavuğunu çaldığını düşündüğü oyuncunun başına vurarak “bu yaran/misafir çalmıştır.” der. Bazen yâren ve misafirler aynı oyuncuya yüklenebilirler. Oyun bu şekilde yiğitbaşının “Yârenlar siz çalmamışsınız benim tavuğum bulundu.” demesine kadar devam eder

Çankırı merkez yaran da oynanan bu oyun Akşehir yâren toplantılarında oynandığından biraz farklı oynanır. Çankırı yâran toplantılarında her soruda ıslak mendille oyunculara vurulmak suretiyle oynanır.

Oyunu kuran yâren büyük başağaya gelerek “başağam müsaadenizle tavuğum çalındı onu bulmak istiyorum” diyerek şüphelendiği kişileri ortaya çağırıp bir halka oluşturur. İçi köpüklü su dolu olan leğende her oyuncuya bir mendil verilerek

tavuğunun çalındığını iddia eden yaran “Ağalar benim tavuğum çalındı. Bunu sen çaldın” diye misafir ya da yâren fark etmeksizin oyun halkasındaki bir kişinin kafasına ıslak mendille vurur. Kendisine vurulan oyuncu “ben çalmadım” diye kendisini hırsızlıkla suçlayan oyuncunun başına vurur. İlk oyuncu “ya kim çaldı ?” diye mendille vurarak sorar. Kendisine ilk kez vurulan oyuncu bundan sonra oyunun kimle devam etmesini istiyorsa “bu misafir ağam çalmıştır” diye onun kafasına vurur. Misafir ağa “ben çalmadım” diye kendisini suçlayan oyuncunun kafasına vurunca “ya kim çalmıştır?” diye kafasına vurulur. Misafir ağa oyunun kimle devam etmesini istiyorsa onun başına vurur. Oyun bu şekilde seri ve hızlı olarak devam eder. Seçilen oyuncular genelde kel kişilerdendir. Bazen bütün oyuncular bir kişinin üzerine yoğunlaşabilirler. Oyun büyük başağanın ya da oyun kuran yaranın tavuk bulundu demesiyle sona erer.

Hırsız oyunu Şabanözü yâren sohbetlerinde eşli olarak oynanmaktadır. Dört grup şeklinde karşılıklı olarak oturulur. Ebe hırsızlıkla kimi suçalarsa mendili o kişinin oyundaki eşinin kafasına vurur. Grup arkadaşı hırsızlık yapma ihtimali olan kişinin yerine cezalandırılır.

1.2.7. Nefes Açma

Birlik beraberlik, çeviklik ve kıvrak zekâ temaları işlenir. Toplumsal problemlere duyarlı olan yaran toplantılarının sigara içilmesini eleştirdiği bir oyundur. Oyun sağlık problemleriyle ilgili olduğundan oyunu başlatan yâren doktor kıyafeti giyip doktor kıyafetiyle gelip başağadan destur istemesiyle oyun başlar. Başağanın destur vermesiyle birlikte oyunu oynatan yâren şöyle bir açıklama yapar. “Arkadaşlar malum günümüzde çok sigara içiliyor bu da nefes darlığından kansere kadar hastalıklar neden oluyor. Bu akşam bunun kontrolünü yapacağız” der.

Oyunu kuran yaran, misafırağa ve yârenağalardan 9-10 kişi seçer. Bu kişiler daire oluşturacak şekilde salonun ortasında otururlar. Oyuncular yanlarında oturan oyuncuların kollarından kendi kollarını zincir halkası gibi geçirerek ortadaki sofraya bezinin kenarlarından gergin bir şekilde tutarlar. Elini çıkararak ya da sofraya bezini bırakan çavuş tarafından tura ile vurmaya suretiyle cezalandırılır.

Çavuş daha önceden tavanda bulunan zincirin ucuna içinde kor halinde köz bulunan metal kabı asarak herkesin ağzı hizasında daire şeklinde dönecek şekilde sallar. Halkada oturan oyuncular nefesleriyle közün kendilerine değmemesi için üflerler. İyi performans sergileyemeyen bazı oyuncuların bazen kaşlarının ve saçlarının yandığı olmaktadır. Oyun bu şekilde devam eder.

Oyuncuların köze nefesleri yetmezse beden hareketleriyle kendilerini korurlar. Ellerini bırakırlarsa da çavuş tarafından cezalandırılırlar. Başağanın nefesleri açılmıştır bu kadar yeter demesi üzerine oyun sona erer.

1.2.8. Kuş Uçtu

Yardımlaşmanın vurgulanarak, yörede yetişen ürünlerin tanıtıldığı bir oyundur. Dikkat ve çeviklik teması işlenir. Oyunu kuran yârenin ilk mahsulü garibanlara dağıtmak için başağadan destur almasıyla oyun başlar. Baş ağanın izin vermesiyle elindeki tepside bulunan pırasa, patlıcan, elma, havuç, soğan, tatlı biber, acı biberi salonda oturan herkesi gezerek dağıtan ebe, dağıtım sona erdikten sonra bu kişileri salonun ortasına davet eder.

7-8 kişi halka şeklinde oturur. Ebe “kuş uçtu uçtu bibere kondu” diye oyunu başlatır. Biber hemen “bibere konamaz” deyince ebe “ya kime konar” diye sorar. “Patlıcana konar” der. Patlıcan “patlıcana konamaz” der. Oyuncu “ya kime konar?” diye sorar. Patlıcan “Havuca konar.” der. Oyun bu şekilde hızlı ve seri bir şekilde oynanır. Hata yapan ya da ismi söylenmediği halde cevap veren elindeki üründen bir miktar yer. Daha çok limon, acı biber gibi oyunculara yüklenilir.

Sorular sorulurken farklı kişilere bakılarak oyuncu yanıtılmak istenir. Ayrı bir yanıtmaca da baktığı oyuncuda olmayan sebzeleri söylemektir. Oyun ilerledikten sonra oyuncular ellerindeki sebzeleri birer yanına kaydırmak suretiyle değiştirilir. Başağanın “Tattılar herhalde” demesiyle oyun sona erer.

1.2.9. Mani Satma-Tura Oyunu

Genelde esnaflardan oluşan yaranlarda satılan malı takdim etmek için dilin düzgün kullanma gereksinimi bulunmaktadır. Bu yüzden oynanan oyunların bir kısmı yârenlerin ve yârana katılan misafirlerin kendini ifade edecek sosyal beceri ve kabiliyetleri inkişaf ettirmeye ve dil becerisi kazanmasına yönelik olduğu görülmektedir.

Geleneksel sohbet toplantılarda oynanan bazı oyunlar direk dil becerisi kazandırmakla alakalıdır. Mani satma oyunu bu oyunlardandır. Bu oyuna tura oyunu da denebilir. Manici başı tarafından verilen ayağa göre, önünde mâni söylenen veya ismi zikredilen Yâren, aynı ayaktan mâni söyler. Tura, mani söyleyenin elindedir. Manisini bitirince önünde oturduğu yârenin eline tura ile vurur. Verilen ayaktan, mâni söylemek zor olduğu için ortaya anlamsız mâniler de çıkabilir. Öyle ki, bu mâniler yâren meclisini kahkahaya ve neşeye boğar. Kendisine tura vurulan yâren; turayı alır, ayağa kalkar. O da seçtiği şahsın önüne gider. Mânisini söyledikten sonra turayı vurup, teslim eder ve yerine oturur. Verilen ayaktan mâni söyleme böylece devam eder ve bir müddet sonra bitirilir. Başağalar, misafirler ve çalgıcılar dâhil herkese mâni söyletilebilir (<http://genekli.blogcu.com/yaran-nedir/3618618>).

Mani söyleme oyunu Çankırı yâran toplantılarında ayak kullanılmadan oynanır. Çavuş tarafından ilk seçilen kişi istediği maniyi söyler. Maniyi söyledikten sonra çavuş tarafından tura ile eline vurularak tura, maniyi söyleyen yâren ya da misafire verilir. Mani söylemeyenler tura ile cezalandırılıp kendilerine tura verilmez. Mani söyleyemeyen kişi kendisinden sonra gelen kişiyi belirleyemez. Seçilen yaran ya da misafirler genelde dostluk, aşk, tabiat vb. konuları işleyen maniler okurlar. Bazen kendi dileklerini ve meramlarını başağadan şikayetlerin mani söyleme yoluyla anlatabilirler.

Oyuna çavuş istediği yaranı seçerek başlar. Çavuşun turası ağır olduğundan daha çok acıtmaktadır. Çavuş aynı kişiyi bir daha seçilebilir. Başağa maniyi değiştirene müdahale eder. Yanlış söyleyen tura ile cezalandırılır.

Çavuş:

“En güçlü sevgi kaybolmayandır

En güzel insan dostluğu bulandır

En güzel dostluk Çankırı Yaran ekibiyle olandır.” diye önünde durduğu yaranın eline her dizede turayla vurur. Eline vurulan oyuncu her dize de eline vuran kişiyi, doğrudur diyerek destekler. Her mani bitiminde seçen kişi seçtiği kişinin eline vurur. Tura mani söyleyene geçer.

1. Kişi:

Çatılarda gezerim

Kiremiti ezerim

Senin gibi Yaran Ağanın

Ben alnından öperim

Çavuş tekrar ilk seçtiği oyuncuyu seçer:

Sarı koyun dileğim

Gel koynuna gireyim

Uyu uyan sar beni

Sana yaran ağan diyeyim

1. Kişi ikinci kişiyi seçer:

Ulu cami direk ister

Yapmaya yürek ister.

Benim karnım tok amma

Misafir ağalar börek ister.

2. Kişi tekrar birinci kişiyi başağadan destur alarak seçer.

Maydanoz ot değil mi?

Yaprağı dört değil mi?

Şu yaran meclisine katılmak

Ne kadar hoş değil mi?

1. Kişi 3. Kişiyi seçer.

Rabbim isterse bir kulunun işini

Mermere geçirir otuz iki dişini

Rabbim isterse bir kulunun işini

Pamuk yerken kırar otuz iki dişini

3. Kişi:

Çankırı dedikleri

Şekerdir yedikleri

Hiç aklımdan gitmiyor

O yarın dedikleri

4. Kişi:

Karşıda kuzu gördüm

Tüyü kırmızı gördüm

İmrahor sokağında

Sevdiğim kızı gördüm

5. Kişi:

Asaletten zarar gelmez

Ne cefa ederse çek

Katır çifte atar

Zira babası eşşek

6. Kişi misafirler için başağadan destur alır. Yâren misafire hızlı vurursa başağa yavaş vurması için yâreni uyarabilir.

Yaranlerimin hepsi birer selvi boy

Haset etmez güzel huylu

Asildir asil soylu

Ahidirler Çankırımın Yaranıdırlar

7. Kişi:

Evlerinin önü bakla
Mevlam yârimi sakla
Eğer Azrail gelirse
Önce kayınnamı yokla

8. Kişi:

Kar yağar kepek gibi
Bir yârim var ipek gibi
Gel sarılıp yatalım
Görsünler köpek gibi”

9. Kişi:

Ağrı dağından uçtum
Çayır çimen düştüm
Ne belalı başım var
Ne belalı yâre düştüm

10.Kişi:

Kız anadan öğrenir sofrâ düzmeyi
Erkek babadan öğrenir sohbet gezmeyi

11.Kişi:

Çaya indim taşa baktım
Kırpiği uzun taşa baktım
Ne vefasız yar imişin
Gözünden akan yaşa baktım

12. Kişi:

Tren gelir tüterek
Kömürünü dökerek

Ben yârendan ayrıldım

Gözyaşımı dökerek

13. Kişi:

Asmada üzüm bak

Betime benzime bak

Ne kadar dargın olsak da

Gülerek yüzüm bak

14. Kişi:

Sepet sepet yumurta

Sakın beni unutma

Unutursan giderim

Gözyaşımı silerim

Reis:

Selam olsun atan oğuz beylerine

Hacı Muradı veliye Emir Karatekin'e

Ruhları şad olsun mekânları cennet

Tarihi mirası yaşatacağımız ilel ebed

Yad etmek için atalarımızı

Yaktık yaran ocaklarımızı

Mevlam daim eylesin birlik beraberliğimizi

Reisin dua ve temennilerini barındıran bu sözleriyle bu oyun sona erer. Yâren ve misafirler burada söyledikleri manilerle duygularını, düşüncelerini, inançlarını ve yâren, başağa vb. kişilerden rahatsızlıklarını net bir şekilde söylemektedirler

Yâranlarda duygu düşünce ve tepkilerin dile geldiği pek çok mani bulunmaktadır. Çankırı yöresinde en çok söylenen maniler Absarılioğlu (2012: 58-79), “Dünya Kültür Mirasımız Yaran” isimli eserinde şu şekilde toplamıştır:

Ata Binen Ağadır
Atın yönü dağadır
Ela gözlü sevgilim
Bu maniler sanadır

Ata binmiş gidiyor
Atı deli ediyor
Şu yolların tozları
Yârimi berbat ediyor

Al eline kalemi
Yaz başına geleni
Seni sevdim seveli
Oldum gönül veremi

Altın yüzük dar parmak
Muradım seni sarmak
Eller kanmaz uykuda
Ben Allaha yalvarmak

Alaca karga olayım
Çatınıza konayım
Yoldan geçen yolcudan
Ben yârimi sorayım

Maniyi baştan söyle
Kalemi kaştan söyle
Benim karnım açtır
Ekmekten aştan söyle

Elif üstünde cimler
Bülbül kafeste inler
Benim kalbimde sensin
Senin kalbinde kimler

Karanfil eker misin?
Bal ile şeker misin?
Dünyada yaktın beni
Ahirette çeker misin?

İnce çubuk merdane
Tütünü dane dane
Benim bir sevdiğim var
Şu cihanda bir dane

Can için canan hanı
Bu aşka drman hanı
Gönül sarayı bomboş
Beyi ben, sultan hanı

Al yastığı yüzledim
Yere koydum düzledim
Eller benim kâhyam mı?
Çıktım çıktım gözledim

Altun tasta bulgurum
Hilal kaşa vurgunum
Bana sabırsız derler
Vallah sabırlı kulum

Altun tabakta vişne
Gel yavrum aşka düşme
Bu aşkın sonu yoktur
Nafile dile düşme

Akşamlar oldu gene
Badeler doldu gene
Baş bozuk hotuz iğri
Yavruma ne oldu gene

Akşam arada kaldı
Fıtıl yarada kaldı
Ellerin yâri geldi
Sevdiğim nerede kaldı

Akşamın vakti geçti
Bir güzel baktı geçti
Zülfünü kement etmiş
Boynuma taktı geçti

Yemenimin yeşili
Bulamadım eşimi
Yemenin sende dursun
Sil gözünün yaşını

Ak gülüm penbe gülüm
Söylesene bülbülüm
Ne dedimde darıldın
Çürüsün benim dilim

Ak kâğıt sarı kâğıt
Ağlarım saat saat
Sen orada ben burada
Olur mu hiç can rahat

Ak gülün dalındayım
Efendim canındayım
Sakin yaz geldi sanma
O zalim elindeyim

Ak tavuk olmadın mı?
Dallara konmadın mı?
Kör olası kaynana
Sen gelin olmadın mı?

Ak inciye dim ezildim
Ak gerdana dizildim
İster al ister alma
Ben alınna yazıldım

Armut daldan düşer mi?
Günden yanı pişer mi?
Sevip sevip ayrılmak
Şanıma düşer mi?

Armutun irisine
Ben yandım birisine
Bunda darılmak olmaz
Sen de yan birisine

Arklar akar mil ile
Elli deste gül ile
Ellere meyil vermiş
Beni eğler dil ile

Asmada üzüm sana
Kem midir sözüm sana
Sabah yıldızı gibi
Dikmişim gözüm sana

Asmada üzüme bak
Netime benzime bak
Ben kadar dargın olsan
Gülerek yüzüme bak

Asma filiz vermiyor
Benim yârim gülmüyor
Edalıdır güzelim
Artık bana gelmiyor

Ayna düştü elimden
Karıştı gazellere
Gözüm çapkın alışmış
Bakıyor güzellere

Ay doğar uyanırsın
Nar gizi kızarırsın
Kasavet çekme yârim
Yeni yar kazanırsın

Ayva yaprağı sararmış
Yârim beni ararmış
Kara gözlü sevgilim
Gece gündüz yanarmış

Bahçelerde talan var
Beni derde salan var
Gönül durma gidelim
Gözü yolda kalan var

Bahçelerde terazi
Kime ettin garazi
İstanbuldan geliyor
Güzellerin çerezi

Bahçelerde gül var mı?
Gül dibinde yol var mı?
Ben akşam geleceğim
Yatağında yer var mı?

Bahçelerde mor meni
Verem ettin sen beni
Nasıl verem olmayım
Eller sarıyor seni

Bahçelerde kereviz
Biz kereviz yemeyiz
Bize Çankırlı derler
Biz güzeli severiz

Bahçelerde ıtrışah
Bayu uzun kendi şah
İki gönül bir olsa
Ayıramaz padişah

Bahçelerde fil bahri
Var git ellerin yari
Sen bana yar olmazsın
Yüzüme gülme bari

Bahçelerde hurmayım
Yeşilbaşlı durnayım
Senden özge seversem
Muradıma ermeyim

Bahçende gül var mıdır?
Yar yolunuz dar mıdır?
Ben yârimi severim
Acep bana yar mıdır?

Bahçelerde bibersin
Bilirim sen güzelsin
Nasıl gönül vereyim
Yirmilisin gidersin

Baba der kalk gidelim
Çubuğu yak gidelim
Dilbere doymak olmaz
Yüzüne bak gidelim

Bal oldum pekmez oldum
Koyuldum akmaz oldum
Yangınlık çeke çeke
Yerimden kalkmaz oldum

Bağdat'da demir kapı
İçinde mermer yapı
Başkasına gidersen
Dilen sen kapı kapı

Bağdat'a gemi gelir
Gözümün nemi gelir
Ağla hey gözüm ağla
Ayrılık demi gelir

Beni soktu yılanlar
Merhem edin bilenler
Acep şehid olur mu?
Yar yoluna ölenler

Ben aşıkım ezelden
Okurum lemyezelden
Dünya dolu yar olsa
Ayrılmam sen güzelden

Ben bir uzun kamışım
Kapına dayanmışım
İster al ister alma
Alına yazılmışım

Beyaz geyme toz olur
Allar geyme söz olur
Geyer isen yeşil gey
Muradımız tez olur

Beyaz geyme üşürsün
Güzellikte menşürsün
Yalnız bir suçun var
Herkesle görüşürsün

Bir su içtim bakırdan
Bir yar sevdim yakından
O yar benim olmazsa
Allah gelsin hakkından

Bir taş attım zeytine
Zeytinin irisine
Ben kendimi saklarım
Yiğidin birisine

Bir dalda iki ceviz
Aramız derya deniz
Sen orada ben burada
Ecelsiz öleceğiz

Bir değirmi şal aldım
Dağlar başında kaldım
Beklemeye cen dayanmaz
Seni Allah'a saldım

Bu dünya arsızındır
Kara gün yarsızındır
Nerde bir dilber varsa
Oda uğursuzundur

Bugün ayın onudur
Has buğdayın unudur
Evliye gönül verme
Eve gider unudur

Beşiktaş mı yurdunuz
Meşveret mi kurdunuz
Kara gözlü yârimi
Bana çok mu gördünüz

Camiye fener geldi
Aklıma neler geldi
Yaşım pek küçük emme
Başıma neler geldi

Camilerden hu gelir
Çeşmelerden su gelir
Sen orada ben burada
Elimizden ne gelir

Camiler medreseler
Yar geliyor deseler
Bir emanet canım var
Veririm isteseler

Camımız camdan cama
Söyleyin amucama
Kızını da vermezse
Kıyarım tatlı cana

Ceviz alçak dalları
Sıva beyaz kolları
Ben nasıl baş edeyim
Ah şu uzun yolları

Cevizin içi çivit
Belinde altın divit
Benim sevdiğim oğlan
Şu cihanda bir yiğit

Çayıra vurdum kazmayı
Nittin benim yazmayı
Anandan mı öğrendin
Delik paça gezmeyi

Çayırdı kıldım namaz
Oda hakka yaramaz
Cahilin ettiğini
Allah bile aramaz

Çayır çemen gezerim
İnci mercan dizerim
Söyleyin enişteme
Ben ablamdan güzelim

Çaya indim çay susuz
Etrafı çayırızsız
Herkesin yâri yanında
Hani bizim hayırızsız

Çaya indim düşmeden
Destim doldu çeşmeden
Gel gezelim güzelim
Şu gençliğin geçmeden

Çay taşı çakmak taşı
Esat oğlan kardaşı
Büyüğü ne ise ne
Küçük yakar ateşi

Çekmecemi çekemem
Tülden gömlek biçemem
Doksandokuz yar sevsem
Nazlı yardan geçemem

Çekmecemin kilidi
Üstünü güller bürüdü
Sen orada ben burada
Olan ömrüm çürüdü

Çıra yaktım is ettim
Kayalara ses ettim
Ne yaman aklım kıtmış
Göbele heves ettim

Damda kır at beslerim
Ben yârimi isterim
Yâri bana verseler
Şeker ile beslerim

Dam üstünde durarım
Makinayı kurarım
Yâri vermezler ise
Martin ile vurarım

Dam üzerinde pastır
Kıs kâkülünü kestir
Kestirirsen az kestir
Git de yârini küstür

Denize dalayım mı?
Bir balık alayım mı?
Ay doğdu güneş battı
Hala yalvarayım mı?

Deniz dibinde midye
Altın kemer hediye
Gel efendim yatalım
Saat geldi yediye

Deniz kenarı kaya
Cemalin benzer aya
Ben yarimi çok sevdim
Sarmadım doya doya

Denizde alabalık
Ciğerim sana yanık
Şeftali istenir mi?
Burası kalabalık

Deniz mil ile olur
Sevgi dil ile olur
İki yar sevilir mi?
Gönül bir ile olur

Dane dane mercanlar
Hak yoluna ver canlar
Sarsam ince belinden
Ne ten kalır ne canlar

Değirmenler dönüyor
Gökten zembil iniyor
A kızım sen sabreyle
Sana kısmet geliyor

Değirmende dönerim
Oluğundan inerim
Aç kapıyı nazlı yar
Şimdi geri dönerim

Değirmen üstü şak şak
Küstün ise barışak
Aramız ırak düştü
Mektup ile konuşak

Dağlar ağarmış kardan
Haber gelmez o yardan
Ya gel ya beni götür
Usandım intizardan

Dereyi su bürüdü
Yar kolumdan sürüdü
Ben bir şey söylemeden
Aldırmadı yürüdü

Dereler hep akıyor
Yârim bana bakıyor
Ben bir şey söylemeden
Görür görmez çakıyor

Dere geçit vermiyor
Atlarım taştan taşa
Kız şalvarın pek büyük
Yırtarın baştanbaşa

Değirmende üç güzel
Hangimizde suç güzel
Doldurdum şişeleri
Hatır için iç güzel

Devesi tuzdan gelir
Yükü Kıbrıs'tan gelir
Bir yiğit hasta olsa
İlacı kızdan gelir

Deve gelir enginden
Bal damlıyor denginden
Ben o yâri bilirim
Yazmasının renginden

Delikten bakan oğlan
Püskülü sarkan oğlan
Buraya gel buraya
Kediden korkan oğlan

Demir hindi ezerim
Sokak sokak gezerim
Alacaksan al beni
Ben ablamdan güzelim

Eliniz elinizden
Kurtulam dilinizden
Eğer ördek olsaydım
Su içmem gölünüzden

Evlerinin önü bakla
Güvercinler yapar takla
Alda yarım sen beni
O sıcak koynunda sakla

Elif üstünde cimler
Sevdiğim beni dinler
Benim kalbimde sensin
Senin kalbinde kimler

Ekin ekdim güzlere
Diken oldum gözlere
İşte ben gidiyorum
Çankırı kalsın sizlere

Entarisi dört enden
Neden usandın benden
Usanacağımı bileydim
Arzumu alırdım senden

Entarisi kökleme
Ufacık ilikleme
Benden sana fayda yok
Boş kapıyı bekleme

Entarisi beden yar
Beni bırakıp giden yar
Bırakıp da gitmezdin
Seni bir öğretene var

Fırın üstünde kürek
Gene ah etti yürek
Her cefaya katlandın
Buna da katlan yürek

Geminin başındayım
Oniki yaşındayım
Eller ne derse desin
Ben yârin peşindeyim

Gidene bak gidene
Gül sarınmış dikene
Mevlam sabırlar versin
Gizli sevda çekene

Güvercinin alacası
Güzelin karacası
Bir kız bir yiğit vurmuş
Gidiyor selacası

Güvercin vurdum kalkmaz
Kanı yerler akamaz
Küçükten bir yar sevdim
Büyüdü yüze bakmaz

Gökte yıldız kâh gider
Kâh eğlenir kâh gider
Bu gün yârimi gördüm
Sandım padişah gider

Gökte yıldız sayılmaz
Çiğ yumurta soyulmaz
Küçükten bir yar sevdim
Cilvesine doyulmaz

Gökte yıldız üç sıra
Yârim gitti mısıra
Yâre bir hal olursa
Giderim ardı sıra

Gökte yıldız yüz altmış
Mevlam neler yaratmış
Annesi çerden çöpten
Kızını nurdan yaratmış

Harman yeri otlulu olur
Sakallılar bitli olur
Sakallıya kız vermen
Ölmez emme kurtlu olur

Hay hız mısın hız mısın?
Gelin misin kız mısın?
Bu gece geleceğim
Evde yalnız mısın?

İğnem düştü yerlere
Karıştı gazellere
Bak şu çapkın gözlere
Bakıyor güzellere

İğnem düştü yakamdan
Gel arkamdan arkamdan
Sen arkamdan gelirsen
Ben korkmam kaymakamdan

İncir yedim üzuldüm
Al ipeğe dizildim
İster al ister alma
Ben alnına yazıldım

İncir serdim güneşe
Bakan gözler kamaşa
Yârim bir top gül ise
Sen de bir top menekşe

İnce çubuk merdane
Tütünü dane dane
Benim bir sevdiğim var
Şu cihanda bir dane

İnce çubuk tütün az
Yeter bana ettin naz
Bir şeftali verirsen
Yeter bana bütün yaz

İndim çeşme başına
Sabun koydum taşına
Sevda nedir bilmezdim
O da geldi başıma

İndim dere başına
Sabun koydum taşına
Gelen geçen okusun
Neler geldi başıma

İndim dere beklerim
Vay benim emeklerim
Bir hayırsız yar imiş
El kapusu beklerim

İndim çayır özüne
Bastım koyun izine
İşim gücüm olmasa
Baksam yârin yüzüne

İndir camın perdesin
Akşam olde nerdesin
Yar sana bir sözüm var
Galabalık yerdesin

İki direk diktiler
Arasından baktılar
Ela gözlü yârimi
Cayır cayır yaktılar

İnmeyim evlam evlam
Yar seni nerde bulam
Elli tabur içinde
Servi boyundan bilem

Kara imiş biberim
Kötü imiş kaderim
Kader böyle giderse
Başımı alır giderim

Kadifeden yeleşim
Benim güzel meleşim
Biraz bana rahmeyle
Ne zamanlar geleyim

Kadife yorganım var
Elimde fermanım var
Eğer yârim gelirse
Karagöz kurbanım var

Kadife yastık yüzü
Düşman ayırdı bizi
Çifte yılanlar soksun
Yârimle yatan kızı

Kadifeden mantosu
Çiftetelli kantosu
Yârim artık gelmiyor
Bilmem ne kuruntusu

Kahve piştiği yerde
Köpük taşıdığı yerde
Güzel çirkin aramaz
Gönül düştüğü yerde

Karanfili yutmadım
Ben seni unutmadım
Hatırını yok saydım
Üstüne dost tutmadım

Karanfil eker misin?
Balınan şeker misin?
Dünyada yaktın beni
Ahrette çeker misin?

Karanfil deste gerek
Destesi dosta gerek
Gecesi yar koynunda
Gündüzü hasta gerek

Karanfil verdim sana
Kanın kaynasın bana
Seni büyüten ana
Olsun bana kaynana

Karanfil deste deste
Beni anamdan iste
Eğer anan vermezse
Artık Allah'tan iste

Karanfilsin darçınsın
Niçin böyle hırçınsın
Ne büyüksün ne küçük
Tamam, benim harcımsın

Karanfilim saksıda
Bir yar sevdim Aksuda
Mevlam bizi kavuştur
Akşamınan yatsuda

Karanfilim budama
Yârim bakma odama
Eğer gönlün var ise
Dünür gönder babama

Karanfil ektim kaşa
Karanfil boylu paşa
Sen bir tutam gül isen
Ben bir tutam menekşe

Karanfilim iki kat
Kes birini bana sat
Benden başka seversen
Kalkmaz döşeklere yat

Karanfilin fidanı
Çekerim ben sevdanı
Benim sevgili yârim
Göster bana odanı

Karanfil olacaksın
Sarıp solacaksın
Haber gönder babama
Sen benim olacaksın

Karşıdan gel göreyim
Saçın uzun öreyim
Senin gibi zalime
Nasıl gönül vereyim

Karşıda kuzu gördüm
Tüyü kırmızı gördüm
Şeftali sokağında
Öptüğüm kızı gördüm

Karşıya fener geldi
Aklıma neler geldi
Ben bir küçücük iken
Başıma neler geldi

Karşıda kara kapı
İçi doludur yapı
Beni yardan ayıran
Dilensin kapı kapı

Karşıdan gelen atlı
Altında kilim katlı
Anam babam hoş olsun
Yar hepsinden tatlı

Kaşların enni enni
Ne bakan genni genni
Yatam memem üstüne
Sen söyle ninni

Kaşların ince ince
Ölürüm görmeyince
Seni bana vermezler
Düşmanlar ölmeyince

Kaşların çarkı markı
Gözlerin musul arkı
Şu yar benim olursa
Neylerim evi barkı

Kar yağar alçaklara
Serpilir saçaklara
Nasıl anne doğurmuş
Sıgmayor kucaklara

Kaval çalar yamaçtan
Göğüslüğü kumaştan
İğil bir kez öpeyim
Alyanak çatık kaştan

Kavanoz dolu reçel
Bu günler böyle geçer
Ağzım dilim söylemez
Kalbimden neler geçer

Kalenin ardındayım
Saatin dördüneyim
Elem çekme nazlı yar
Ben senin derdindeyim

Kalenin ardı pınar
Elimi soksam donar
Geç buldum tez yütürdüm
Yüreğim ona yanar

Kaleler iniş biniş
Yâre yolladım yemiş
Yar yemişi yememiş
Kendisi gelsin demiş

Kaleden iner akrep
Ağzında yeşil yaprak
Ne kız oldum ne gelin
Ateşe yandım ancak

Kamişe bak kamişe
Su ne yapsın yanmışa
Mevlam sabırlar versin
Yârinden ayrılmışa

Kızılelma çizdiği
Kız ne bilir yazığı
Bir öptüm bir ısırdım
Bir de ver yol azığı

Kız biçki biçer misin?
Selamsız geçer misin?
Öpmeyince yol vermem
Öptürüp geçer misin?

Kız beni azdıracak
Deftre yazdıracak
Bu da böyle giderse
Tövbeyi bozduracak

Kırmızı gül mor pembe
Mecal kalmadı bende
Ateşine pek yandım
Hiç iyman yokmu sende

Kuyu başında kantar
Oturmuş altın tartar
Ben sana demedim mi?
Durdukça devletin artar

Kuyu başında kuva
Saçları sarı boya
Ben verm mi olayım
İçime koya koya

Kutu sarı boyalı
İçi bülbülyuvalı
Böyle sevda görmedim
Ben anamdan doğalı

Keten gömlek dizdedir
Hep güzeller bizdedir
Ne kadar güzel görsem
Yene gönlüm sizdedir

Keten gömlek yan olur
Görenler hayran olur
Yârim orda ben burda
Kavga dögüş kan olur

Keten gömlek maviştir
Kız göğsünü kavuştur
Ara yerde engel var
Gözün benden savuştur

Keten gömlek biçimi
Öpem ağzın içini
Öperken ısırılmışım
Sen bağışla suçumu

Köprünün altı diken
Yaktın beni gül iken
Allah ta seni yaksın
Üç günlük gelin iken

Keten gömlek beden yar
Beni bırakıp giden yar
Evel böyle değildin
Seni bir öğreden var

Lamnayı attım tavana
Işık verdi her yana
Seyredin hanımcıklar
Maniler çıktı meydana

Kiremit bacaları
Ben olsam hocaları
Güzel güzel kızların
Ben olsam kocaları

Lahuri şal beldedir
Dört bir ucu yerededir
Cennetten huri çıkarsa
Yene gönlüm sendedir

Kiremit özlerinen
Kim görür gözlerinden
Adam yârden geçer mi?
Düşmanın sözlerinen

Leblebi koydum tasa
Doldurdum basa basa
Yârim pek güzel emme
Azıcık boyu kısa

Kiremitten kan damlar
Bir kız verin adamlar
Bir kız bize çok mudur?
Kırarım ben de camlar

Liman içi suyumuş
Talihimiz buyumuş
Tali yazıcı kâtip
Bizimkinde uyumuş

Kebap oldum yeyen yok
Nedir halin deyen yok
Aşk oddan gömlek imiş
Benden gayrı geyen yok

Manici başı mısın?
Cevahir taşı mısın?
Bir mektup verir isem
Cebinde taşır mısın?

Keklik taştta ne gezer
Kalem kaştta ne gezer
Bu gün ben yâri gördüm
Akıl başta ne gezer

Mani mani deyeyim
Hangi yere gideyim
Söylersen mani söyle
Beş para borç edeyim

Maniye mestim oğlan
Kız iken dostum oğlan
Çek elini koynumdan
Ben sana küstüm oğlan

Mani defterin açtım
Yene kaynadım taşıdım
Ayrılık şerbetini
Sen verdin de ben içtim

Martinim dolu saçma
Kız pencereye çıkma
İçimde derdim çoktur
Bir yâre de sen açma

Mavi yelek gök düğme
Şimdi girdin gönlüme
Yarım saat görmezsem
Kan damlar yüreğime

Maydanozun kurusu
Annesinin kuzusu
Güzellerin içinde
Seni sevdim doğrusu

Mercimek ekdim bitti mi?
Engürü yolunu tuttu mu?
Benden selam söyleyin
Annesin unuttu mu?

Mercimek kile kile
Ölçerler sile sile
Oğlan karımı gördüm
Bayıldım güle güle

Mendilim yele yele
Bn düştüm gurbet ele
Beş on mendil eskittim
Gözyaşı sile sile

Mendilim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Yıkılsın meyhaneler
Serhoşum nerde kaldı

Mektup yazdım karadan
Dağlar kalksın aradan
Beni sana kavuştursun
Yârim seni yaratan

Mektup yazdım yaz idi
Kalemim kiraz idi
Yazacağım çok amma
Kâğıdım pek az idi

Minicik minder güzel
Gel beni güldür güzel
Aramız irak olsa
Kavlimiz birdir güzel

Minarenin çanağı
Görünüyor yanağı
Beş on kuruş verene
Emzirtiyor yanağı

Minarede ezen var
Etrafında gezen var
Evvelce gizli idi
Şimdi çok sezen var

Ne bakarsın delikten
Payımı yolla erikten
Ne tez doydun usandın
Benim gibi ferikten

Ocak başında pekmez
Sen gibi yâri kim öpmez
Havardanın kazancı
Telli basmaya yetmez

Oğlan çalma kavalı
Ürküdürsün davarı
Davara suya inince
Yüksek yapın pınarı

Patlıcanı haşladım
doldurmayı başladım
Yar aklıma gelince
Ağlamıya başladım

Parmağında mühürü
Yeter ettin kahırını
Kahır kahır üstüne
Ver içeyim zehiri

Pencereden ay doğdu
Yârim sana ne oldu
Al elinin kınası
Kara yerlerde soldu

Pestil ezdim kuvada
Bülbül öter yuvada
Öyle bir yar sevdim ki
Her çapkından hovarda

Peşkir çektim direktten
Bir ah ettim yürekten
Yâri ısıtma tutmuş
Hekim gelsin frenkten

Pınarbaşı bulanık
Aşıkım bağrım yanık
Al başımdan sevdâyı
El uyur ben uyanık

Rafta altın siniler
El vurmaktan iniler
Gurbetteki yârimin
Kulakları çiniler

Rafta var altın tabak
Beyim yolundan ırak
Evvelce diz dizeydik
Şimdi yıldızdan ırak

Raf üstünde kehribar
Oğlan zengin kız kibar
Ne kadar zengin olsan
Etmem sana itibar

Saksıda limon gibi
Sarardım onun gibi
Ne kâfir ne müslüman
Olmasın benim gibi

Sarı kavun dilimi
Uçurdum bülbülümü
Çıksam dağlar başına
Çağırısam sevgilimi

Sarı kordelam ensiz
Sarardım soldum sensiz
Ben sana darılınca
Nasıl durursun bensiz

Sarı çizme giyersin
Neden böyle gezersin
Doğru söyle sevdiğim
Hangimizi seversin

Sarı kavun dileyim
Aç koynuna gireyim
Uyu uyan sar beni
Sevdiğini bileyim

Sarı saçı yaş durur
Yel eser dolaştırır
Yusuf Zeliha gibi
Hak bizi kavuşturur

Sarı kavun dildin mi?
Kundurana sildin mi?
Seve seve aldın da
Kıymetimi bildin mi?

Sarı durnam seslenir
Yar için gül yaslanır
Cennet narı koynunda
Benim için beslenir

Sabahın tan yelleri
Ağarır ben yerleri
İğril bir yol öpeyim
Küpe değen yerleri

Sergende telli bıçak
Sapından tutulacak
Kızların günahları
Oğlandan sorulacak

Sergende leğen olsam
Dolapta kilim olsam
Ben bir bekâr kız olsam
Zengince gelin olsam

Siyah saçın örgüsü
İçimdedir sevgisi
Arayıpta bulmamak
Bu da hakkın vergisi

Sıra sıra kirazlar
Niçin meyve vermezler
Kör olasınca kızlar
Bekâr halin bilmezler

Sıra sıra sandığım
Sevip usanmadığım
Herkes malum olsun
Benim sana yandığım

Sıra sıra kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Yârime gurbet yazanlar

Sigaramın incesi
Gönlümün eğlencesi
Ne gece gel ne gündüz
İlle cuma gecesi

Sırtında feracesi
Nedir bu dil acısı
Ahdine durmazmışsın
Yiğitler yalancısı

Su gelir akmak ile
Dereler akmak ile
Seni yirmiyim ben
Geriden bakmak ile

Su üstünde sarayım
Seni kimden sorayım
Yarsız geçen günümü
Ömürden mi sayayım

Su gelir inlendirir
Çayırı çillendirir
Benim sevdiğim yârim
Dilsizi dillendirir

Su gelir lüle lüle
Yar gelir güle güle
Elinde mavi mendil
Terini sile sile

Su gelir bendi bilir
Güzeller fendi bilir
Selam söyleyin yâre
Gelmezse kendi bilir

Su gelir köpük gelir
Perçemi dökük gelir
Şu benim nazlı yârim
İçini çekip gelir

Sularda kaymak olmaz
Dilbere doymak olmaz
İğil bir yol öpeyim
Yolcuyum durmak olmaz

Su üstünde sırayım
Seni kimden sorayım
Sensiz geçen ömrümü
Ömürden mi sayayım

Şu dağın yoluna bak
Çiçeğin moruna bak
Elem çekme nazlı yar
Her işin sonuna bak

Şu dağlarda bir hal var
Yârin gönlü olmazsa
Yârin gönlü olmazsa
Ayağına düş yalvar

Şu dağlar ulu dağlar
Çeşmesi sulu dağlar
Benim ahü zarimden
Gökte bulutlar ağlar

Şu dağlar kıştan dağlar
Çiğ düşmüş kıştan ağlar
İnce bel koşulmadan
Alyanak dişten ağlar

Şu dağlar bizim olsa
Çevresi üzüm olsa
Yârimi hasta derler
Yastığı dizim olsa

Şu denizin engini
Bulamadım dengimi
Anneme sorarsanız
İsterim çok zengini

Şu armudun dalı var
Odasında halı var
Çankırıda çok gezdim
Nede çok sevdalı var

Şu derenin inciri
Saatimin zinciri
Dün gece nerde idin
Gönlümün güvercini

Tüfek içi saçmalı
Kapumuzu açmalı
Eğer annen vermezse
Seni alıp kaçmalı

Turşu kurdum hurmadan
Bıyığımı burmadan
Sapıtmak işten değil
Gece gündüz durmadan

Tabak üstünde kaymak
Yeyelim parmak parmak
Şimdi bir moda çıkmış
Ortak üstüne varmak

Uzamışsın sırık gibi
Ekşimişsin koruk gibi
Ne gezersin sokaklarda
Yolunmuş tavuk gibi

Vay benim başı sallım
Dağ tepe dolaşalım
Sen yağmur ol ben bulut
İkimiz konuşalım

Vişne dalı iğilmiş
O yar benim değilmiş
Kara gözlü sevgilim
Bugün allar geyinmiş

Yaylaların yoğurdu
Seni kimler doğurdu
Seni doğuran ana
Balınan mı yoğurdu

Yana yana kül oldum
Bir esmere kul oldum
Kuşdili bilmez iken
Şakıdım bülbül oldum

Yaylı yaylı havada
Bir kuş vurdum ovada
İkimize bir ölüm
Kalmıyalım burada

Yemenimin yeşili
Bulamadım eşini
Beş yemeni alıverdim
Sil gözünün yaşını

Yeşildir eprum benim
Ne çoktur saprım benim
Ölüm var ayrılık yok
Böyledir kavlim benim

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Nezaketten ne anlar
Şu köylerin karısı

Zeytin yaprağı dökmez
Muhabbet serden gitmez
İlk gözüm seni gördü
Başkasına hayretmez

1.2.10. Tekerleme Oyunu

Yâran toplantılarının genelinde oynanmaktadır. Dil becerisi geliştirmek hafızayı güçlendirmek, dikkati toplama oyununda ceza almamak için gerekli hususlardır. Yâren ve misafirler karışık oynanır. Oyuncular daire şeklinde oturur. Solda oturan oyuncu ayağını sağda oturan oyuncunun kucağına gelecek şekilde uzatılarak dairevi bir şekilde oturduktan sonra oyun başlar. Oyunun cezası tekerleme söylenirken tekerlemeyi satacak oyuncunun ayağının altına yumrukla vurmak ve tekerlemede yanılan kişilere diğer izleyicilerin gülmesi şeklinde değerlendirilebilir.

Yârenlerden seçilen ilk ebenin tekerlemeyi söylemesiyle oyun başlar. Tekerlemeyi dinleyen oyuncu tekerlemeyi aynı şekilde söyleyerek kendisinin solunda oturan oyuncuya tekerlemeyi satar/söyler ve kendisinin de aynı şekilde tekerlemeyi satmasını/söylemesini ister. Tekerlemeleri söylemek zor olduğundan genellikle ilk oyuncu tekerlemeyi satamaz. Oyun ebe ile ilk kişi arasında kalır. Ebenin yanındaki kişi falakaya yatmış kadar cezalandırılmış olur. Bundan dolayı, oyun oynayan kişilerin yeri oyun başladıktan bir süre sonra değiştirilir. Bu oyunlarda birçok tekerleme söylenmektedir.

Tekerlemeyi söyleyen yaran her hecede tekerlemeyi dinleyen yâren/misafirin ayağına eliyle sert bir şekilde vurarak satar. “Kertin kerkine keklükler konmuş. Kerkin kerkine keklükler konmasaydı. Kerkin kerkindeki keklükleri satmazdı.” sat. Çok hızlı bir şekilde söylenen bu tekerlemeyi ilke kez dinleyen oyuncu genelde söyleyemeyip iki- üç kez tekrarlandığı olmaktadır.

“Çankırı merkez yâran toplantılarında da tekerleme oyunu oynanmakta ve bu oyuna mani satma oyunu gibi geniş yer verilmektedir. Zira esnafta dil becerisi önemlidir bunun gelişmesi için bu tür oyunlar gereklidir” (KK7).

Oyuna ilk önce herkesin söyleyebileceği kolay tekerlemelerle başlanır. Tekerlemeyi söyleyen yâren tekerlemeyi solunda oturan oyuncunun ayağının altına yumruğuyla vurarak söyler. Kendisinin de bu şekilde satmasını ister. Beş tas has hoşaf, sat., Bu mum umumuzun mumudur, sat. Tekerleme bütün oyuncularda aynı şekilde söylenerek tekrar başa gelindiğinde daha zor ve farklı bir tekerleme söylenir.

Karşıdan gelir beş eşek beşi de bez yüklü boz eşek, keloğlan eşekleri dehlemeye başlamış. Deh de de de çih dı dı dı çih dı dı dı çüş dı dı dı, sat. Oyuncu ilk kez duyduğu bu tekerleme satamayınca tekerleme değiştirilir.

Aşı buza şaşu buza, bacakları eğri büğrü, gözleri şaşu buza. Ocak başına yakın bağlama depüb devirür aşu buza. Ay ışığında bostan girince daşı yiyince böö derse, bilki bizim dişi buza, sat.

Değirmene girdi köpek değirmenci attı kötek hem kepek idi köpek hem kötek yidi köpek, sat.

Dışarı bir tas koydum çilibikli çildiribikli çil güvercin geldi. çilibikli çildiribikli çil güvercini kovaladım. Çilibikli çildiribikli çil güvercin tekrar geldi. Çilibikli çildiribikli çil güvercin unu yedi, sat.

Benim bir kabağım var bunu yazın yazın yeşertmeli güzün güzün sarartmalı kışın kışın karartmalı. Yazın yazın yeşertemezsen güzün güzün sarartamazsan kışın kışın karartamazsan zarar edersin. Yazın yazın yeşert. Güzün güzün sarart. Kışın kışın karart, sat.

Şu tarlaya kekere mekere ekmişler. Bu tarlaya da kekere mekere ekmişler. Kekere mekere ekilen şu tarlaya alnı sakar bir boz porsuk dadanmış. Bu kekere mekere ekilen tarlaya da alnı sakar boz bir porsuk dadanmış. Sonra şu kekere mekere ekilen tarlaya alnı sakar boz bir porsuk daha dadanmış. Bu kekere mekere ekilen tarlaya da alnı sakar boz bir porsuk dadanmış. Şu kekere mekere ekilen tarladaki alnı sakar boz porsuk sormuş. Sen ne zamandan beri benim şu kekere mekere ekilen tarlama dadandın demiş, sat (KK7).

Bütün tekerlemeler daire içinde dönene kadar devam ettiği gibi başağının daha kolay bir şey olsun demesi üzerine değişebilir.

Tekerlemeyi satamayanlar cezalandırılır. Satanlar cezadan kurtulur. Ceza iki şekilde verilmektedir ilk olarak oyun esnasında tekerlemeyi satamayanın her satamadığında tekerlemeyi satan kişi tarafından ayağının altına daha sert bir şekilde vurularak tekrar söylenir. Bir de maddi olarak yağ okka cezasıyla cezalandırılır. Bir okka yağ yaklaşık beş lira şeklindedir. Cezayı büyük başağa takdir eder.

1.2.11. Oyunların Başı Giriş

Dikkat ve çeviklik gerektiren bir oyundur. Dil becerisi ve geliştirmek için oynanan bir oyun olduğu başında oyunculara bildirilir. Misafir ve yâren karışık olarak 7-8 kişi oynanır. Ebe oyun öncesinde oyunun neden oynanıp nasıl oynanacağıyla ilgili olarak “Hepimiz esnafız mümkün olduğu kadar dil becerilerimizi geliştirmemiz lazım bu yüzden mümkün olduğu kadar beni takip edin elim ve dilim sizi yanılabilir” (KK7) diye oyunu tarif ederek oyuna başlar.

Yerde diz üstü oturulup eller arkadan bağlanır. Oyunu başlatan yâren oyunların başı giriş, dediğinde oyuncuların ellerini öne doğru uzatarak işaret parmaklarını oturma halkasının ortasında birleştirirken, oyunların başı çıkış dediğinde de diz üstü oturur vaziyette arkasında birleştirmesi gerekir.

Oyunu kuran yâren hızlıca birkaç kez oyunların başı giriş oyunların başı çıkış diye oyunu hızlandırdıktan sonra oyunların başı giriş yerine oyunların başı giriş der. Burada yanılarak dairenin içine ellerini uzatan yâren/misafir oyuncular olursa denileni yanlış anladıklarından dolayı ellerine tura ile vurmak suretiyle cezalandırılır. Oyun birkaç kez tekrar ettikten sonra bırakılır. Fazla devam etmez.

1.2.12. Uçtu Uçtu Kus Uçtu

Anladığını doğru anlama gördüğünü de doğru anlayıp ona göre hareket etme temalı dikkati yoğunlaştırarak oynanan bir oyundur. Misafir ve yâren karışık olarak, 9-10 kişi ile oynanır.

Oyunu kuran yaran elindeki turanın alt ucu yere değecek şekilde dairenin ortasında durur. Turanın altından başlayıp her kelime de işaret parmağını 10 santim yukarıya kaydırır. Son kelimedede turanın en üst noktasında uçtuuçtu... uçtu diye oyuncularını yanıltmaya çalışır.

Oyunu kuran yâren hızlı bir şekilde mum dibi, mum ortası, keçene, hafiti, sitili, uçtu uçtu... uçtu der. Eğer uçtu diye söylediği varlık uçarsa bütün oyuncular uçar der ve ellerini havaya kaldırır eğer uçmazsa uçmaz deyip turanın dibini gösterirler. Bütün oyuncuların hem sesle hem de işaret parmaklarıyla yaranın elini takip ederler. Bunlarda bir yanılma olursa ellerine tura ile vurma şeklinde cezalandırılırlar. Tura ile vurmanın miktarını oyunu kuran yâren belirler.

Mum dibi mum ortası, keçene hafiti, sitili, uçtu uçtu karga uçtu. Herkes elini kaldırır kimseye ceza verilmez. Bu arada mum dibi yerine mum gibi diyerek yeni oyunu başlatmak için turanın altını gösterdiğinde elini turanın altına getiren oyunculara dibi ile gibiyi karıştırmayacaksın diye tura ile vurur.

Mum dibi mum ortası, keçene, hafiti, sitili, uçtu uçtu çatı uçtu der tavanı gösterenlere çatı uçmaz neden elinle beni takip edip tavanı gösterdin der. Elleri tura ile vurarak yanılanları cezalandırılır.

Sonrasında oyuncuların ancak keskin bir zekâyla fark edebileceği isimler söyleyerek onları yanıltmaya çalışır.. Karınca uçmayan bir hayvan olarak bilinse de uçabilen türleri de bulunmaktadır. Bu tür kelimelerde oyuncular kararsız kalır. Kararsız kalınca da cezaya düşerler. Oyun bu şekilde devam eder.

1.2.13. Harf Oyunu

Tek başına asıl oyun olarak oynandığı gibi tekerleme oyununda cezaya kalanlara ceza olarak da oynatılan bir oyundur. Başağanın verdiği harfle oyun başlar. Cevaplar net olmalı ve verilen her cevap bu harfle başlamalıdır. Bu harfle başlamazsa tura ile vurularak oyuncuya ceza verilir. Oyunda olmayıp kopya verenler çavuş tarafından tura ile cezalandırılır. Yozgatın Y'siyle başlayan oyun ebenin sorduğu sorularla devam eder.

İsminiz: Yusuf

Eşinizin ismi: Yasemin

Bineğinizin markası: Yamaha

Ne taşıyorsunuz: Yem

Oyuncunun sorulan sorulara, hızlı cevap vermesi istenir. İlk başlarda kolay harfler verilirken ilerleyen aşamalarda j,ğ gibi daha zor harfler verilir. Oyuncu cevabı bulana kadar çavuş tarafından cezalandırılır.

Bu oyunda, oyuncunun hem hızlı hem de kendisine güldürmeyecek ve alay edilmeyecek şekilde cevap vermesi gerekir.

1.2.14. Selamlaşma Oyunu

Yâran toplantılarda sosyal duyarlılıklarını ortaya koydukları dikkat, hafıza ve dil becerisi isteyen bir oyundur. Oyunlar doğaçlama üzerine kurulduklarından oyunu kuran kişiler oyunun temasına göre kostüm giyerler. Selamlaşma oyununu yapma sakallı uzun entari giyen bir yâren başlatır.

Başğadan destur isteyerek oyuna başlar. Başğam diyanet işleri beni görevlendirdi ama niye görevlendirdi. Artık halkımızın arasında imamlar bile bunu yapar hale geldi. Üstümüzde en büyük sünnetlerden birisi de selamlaşma. Bunun önemini anlatacağım. Başğanın müsaadesiyle selamlaşma üzerine yâren ve misafirlerden karışık 7-8 oyuncu seçilir.

Oyun kurucu daha önceden hazırladığı isimleri seçtiği oyuncuların yakalarına takarak oyun esnasında bu isimleri kullanır. Önce oyunun önemi ve nasıl oynanacağı ebe tarafından anlatılır.

“Arkadaşlar selamlaşma sünnet bir kişiden aldığımız selamı diğer bir kişiye götürmemiz lazım. Oyunumuzda böyle ben selamı alacağım. Karşılaştığım kişi solumda oturan kişi ona kendi solunda oturan kişiye ismiyle beraber selamımı götürmesini söyleyeceğim. Ama bazen selam söylenecek kişilerin lakapları da olduğundan lakapları da söylemek gerekir.

Hızlı olacak yavaşlama olmayacak isimlerde ve lakaplarda duraklama olmayacak dedikten sonra oyun başlar” (KK8).

- Selamü Aleyküm hiç noktasız Tayyar Ağa
- Aleyküm Selam Hiç noktasız Abdulcabbar Ağa
- Selam Getirdim hiç noktasız Cabbar Ağadan, Selam götür hiç noktasız Yöönüs Ağaya

Hata yapan oyuncunun alnından başlamak üzere yüzüne büyükçe nokta konur. Noktalar arttıktan sonra kişilerin isimleri nokta adetleriyle birlikte 13 noktalı gafur ağadan 7 noktalı Ahmet ağaya gibi söylenir.

Birkaç turda oyuncuların yeri değiştirilerek selam alınacak ve söylenecek kişiler değiştirilir. Oyun süresince en çok nokta alan oyuncu ya tura ile ya da maddi olarak cezalandırılır. Oyun bu şekilde devam eder. Yârenler, selamlaşmanın önemini, birbirine güven telkin etmedeki işlevi ve unutulmaması gerektiğini ifade ederek oyun sona erer.

1.2.15. Samıt oyunu

Yaranın dikkat ve çevik hareket etmesine yöneliktir. Bu oyunu oynayacak oyuncular da odanın orta kısmında daire şeklinde yere iki diz üzeri otururlar, dizler birbirine mümkün olduğunca yakın eller ise arkadadır. Sadece oyun sırası gelen elini kullanabilir. Ebe hemen yanında oturandan başlamak üzere sağa veya sola doğru dizlerinin üzerine vurarak ilerler, ebeden sonraki oyuncuda kendisine satılan oyunu yanındakine aynı şekilde yaparak satar. Eğer yanlış yapan olursa o oyuncudan bir önceki oyunu tekrar yanlış yapan oyuncuya satar. Bu oyunda da maksat dikkate yöneliktir. Ebe dikkatlice takip edilerek yaptığı hareketlerin şekli ve sırası belirlenmelidir. Dikkat ve hafızası iyi olan oyuncular daha az hata yapsalar da yanılma kaçınılmazdır.

Samıt oyununda oyuncular ebenin yaptıklarının aynısını yapmak zorudur. Ebe oyunu renklendirmek için bazen takla atma, bazen üzerinde olanları çıkarma, bazen de

kışın başından aşağı soğuk su dökme gibi hareketlerde bulunarak yanındaki oyuncudan da aynısını yapmasını isteyebilir.

1.2.16. Deve Tepmesi Katır Çiftesi Oyunu

Oyun tamamen taklide yöneliktir. Ebe at, katır vb gibi hayvanların hareketlerini bir oyuncu üzerinde gösterir. Oyuncu da ebenin yaptığı şekilde aynı sıra ile yanındaki oyuncuya kendisine yapılan hareketleri uygular. Genellikle taklidi yapılan hayvanlar oyunun adından da anlaşılacağı üzere deve, katır ve öküzdür. İlk oyuncuya deve gibi tekme, katır gibi çifte ve öküz gibi boynuz atılır. Son olarak da şamar vurulur.

2. BÖLÜM

YÂRANDA VE BURADAKİ OYUNLARDA VERİLEN CEZALARIN YAPISI VE İŞLEVİ

Yâran toplantılarına genellikle esnaflar katılmaktadır. Bu toplantılar Ahi Baba'nın öncülüğünde dostluk, çalışkanlık ve dürüstlük temelleri üzerinde İslam estetiğini sosyal ve ekonomik hayata yansıtması amacıyla kurumsallaşan ahiliğin bir kolu niteliğindedir (Duran 2004:170). Geneli esnaf olan yâran katılımcılarında idealde olması gereken özelliklerin içselleşmesi için belirli disiplinler ve kurallar vaz edilmiştir. Türk-İslam kültürünün model insanının oluşturulmasında tekkelerin ruhu, kışlanın disipliniyle birlikte yâranlarda verilmeye çalışılmıştır. Bu rol ve model insanın yetişmesi ve yâranda disiplinin sağlanması yâranda ve bu toplantıda oynanan oyunlarda verilen cezalarla sağlanmaktadır.

Yârenlerin oturması, kalkması, aralarındaki ilişkiler, verdikleri sözde durup durmama, sohbetin vaktine bağlı kalınıp kalınmamasından toplantı dışında yaptığı davranışlara kadar her şey kontrol altında olup işlenen cürme göre cezaları bulunmaktadır.

Yâran toplantılarında ve bu toplantıdaki oyunlarda verilen cezalarla yâranda oluşturulmak istenen ideal kişinin özelliklerini Cenikoğlu (2004: 67), kırk dört maddede şu şekilde ifade etmektedir:

1. Çevresinde iyi olarak bilinen,
2. Büyüklerine saygılı, küçüklerine sevgi ve şefkat besleyen,
3. Ahlaklı, namuslu, içki ve kumarı olmayan,
4. Sır saklamasını bilen,

5. Belirli bir meslek ve zanaatı olan,
6. Cömert olmak,
7. Konuksever olmak,
8. Misafire sofrası açık olmak,
9. Kimseye kötü gözle bakmamak,
10. Kimsenin namusuna göz dikmemek,
11. Kimseye kötü söz söylememek,
12. Ana-baba ve yakın akrabaya yardım etmek,
13. Arkadaş ve komşularına iyi davranmak,
14. Sabah akşam Allah'ı anmak,
15. İkiyüzlü olmamak,
16. Büyüklere hürmet etmek,
17. Suçluları affetmek,
18. Kendinden aşağı da olanlara şefkatli olmak,
19. Söz ve davranışlarında adaletli olmak,
20. Yumuşak sözlü olmak,
21. İyi niyetli olmak,
22. İşinde doğru ve güvenilir olmak,
23. Sözünde durmak,
24. Sözüünü bilmek,
25. Hizmette ayırım yapmamak,
26. Yaptığı iyilikten karşılık beklememek,
27. Güler yüzlü, tatlı dilli olmak,
28. Hataları yüze vurmamak,
29. Dostluğa önem vermek,
30. Kötülük edene iyilik yapmak,

31. Kimseyi azarlamamak,
32. Dedikoduyu terk etmek,
33. Daima samimi davranmak,
34. Emanete hıyanet etmemek,
35. Sabırlı olmak,
36. Daima hakkı gözetme,
37. Öfkesine hâkim olmak,
38. Suçlulara yumuşak davranmak,
39. Gelmeyene gitmek,
40. İçi, dışı, sözü bir olmak,
41. Dost ve akrabayı ziyaret etmek,
42. Güçlü, kuvvetliyken affetmek,
43. Makam sahibi olunca alçak gönüllü olmak,
44. Yapılan iyiliği başa kakmamaktır.

Bu sohbetlerde görgü kuralları, büyüğe saygı, dürüst, dikkatli ve enerjik olma, sorumluluk duygusu gelişen birey olma, başkalarının haklarına saygılı olma, misafirperverlik gibi kültürümüze ait birçok değer öğrenilmekte ve öğretilmektedir. Türk-İslam kültüründe ideal bir kişide bulunması gereken özelliklerin, yâranda oluşturulmak istenen model kişiyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Belirlenen davranışları sergileyip arzulanan özelliklere sahip ideal kişinin yetişmesi için yâran toplantılarında ve bu toplantılarda oynanan oyunlarda verilen cezalarla bireyin yanlışlarının giderilmesi, yukarıda ifade edilen özellikleri şahsında bulundurarak içselleştirmesi amaçlanmıştır.

Yârandaki oyunlarda verilen cezalara geçmeden önce, ceza kavramının yâranda hemen hemen her yerde kendisini gösterdiğini belirtmekte fayda bulunmaktadır. Toplantıda verilen cezalarla yâranda oynanan oyunlarda verilen cezalar yapısal ve işlevsel olarak benzerlik gösterdiğinden cezanın yapısı ve işlevleri ele alınırken oyunlardaki cezalarla birlikte yeri geldikçe yâranda verilen cezalara da değinilecektir.

2.1. YÂRANDA VERİLEN CEZALAR

Yâran toplantılarında verilen cezalar daha net ve keskindir. Yâran er kişilerin oluşturduğu bir topluluk olup, hayatın her alanını kapsadığından toplantı dışında yapılan hareketlerden dolayı da yâran hesap verir. Sosyal hayatta, iş hayatında yapılan yanlışlıklar çavuş ve yâranda bulunan kişiler tarafından tespit edilerek, hatası olan yârene “Meraba” çekmek suretiyle bildirilir. Kendisine “Meraba” çekilen yâren kırmızı minderde suçlarının hesabını vererek iddia edilen yanlışsa savunmasını yapar eğer doğruysa cezaya razı gelir.

Müşteriye kötü davranan ve yâren de olmaması gereken özelliklerden birini yaptığı tespit edilen yâren, bir okka yağdan yârandan ihraç edilme cezasına kadar geniş bir yelpaze de cezalandırılır.

Yârenlere verilen en ağır ceza yârandan ihraç cezasıdır. İhraç edilen yârenlerin yerine bir başkası alınmaz. Bazı yâranlarda yeri boş bırakılır bazılarında ise yerine bir kütük konarak yâran toplantılarının sonuna kadar toplantılar bu şekilde devam eder. Aslında bu da bu kişiye verilen cezanın devamlılığını sağlar. Her yâren ve yârana gelen misafirler kütüğü görerek buradan birisinin ihraç edildiğini bilirler.

“Pabucu dama atma deyimi yâranda verilen bir cezadır. Bir esnafın yaptığı ya da sattığı mal hileli hurdalı çıkar da uyarılara rağmen bu esnaf aynı şekilde satış yaparsa büyük başağa bu esnafın damına sattığı malı atarak esnaflık yapma hakkını elinden almış. Şimdi pek kalmadı” (KK3).

“Eline, diline ve beline sahip olmayan ve büyük günah işleyenin cezası yârandan atılmaktır. Yârandan atılanlara eskiden kız verilmez hayattan dışlanırdı. Bu kişi bulunduğu yeri terkederdi” (KK1).

Gözlem metoduna dayalı yapılan saha araştırmasında yâran da verilen bir cezanın da yârandaki davranışlardan dolayı olduğu görülmüştür. Başağanın oturma şekliyle oturmayan, yemeğe adabına göre başlamayan, davranışlarında aşırılığa kaçan ve buyrukları yerine getirmeyen yârenler, başağanın takdiriyle gerek eline gerek ayaklarının altına tura ile vurulmak suretiyle çavuş tarafından cezalandırılır. Ceza miktarını büyük başağa belirler. Genel de 3-5-7 kez vurulması söylenir. Aşırı söylemlerde reis başağadan cezanın biraz daha hafifletilmesini ister. Başağa isterse

reisin hatırını kırmaz, isterse cezayı aynen tatbik ettirir. Çavuştan şikâyeti olanların şikâyetini başağa isabetli görürse reis verir.

“Çavuş gördüğü küçük aksaklıkları büyük başağaya hemen söyler. Büyük başağanın takdirine göre cezası ya hemen verilir ya da kırmızı mindere bırakılır. Kırmızı minderde daha çok yâran dışındaki suçlarla yârandaki büyük kusurlar muhakeme edilir. Çavuş gece süresince yârandaki hataları defterine kaydeder. Misafirler gönderildikten sonra bu defterdeki hatalar herkesin içerisinde okunarak cezaları verilir. Bu ceza kişinin durumuna göre bazen tura ile bedene uygulanırken bazen de yağ cezası olarak verilir" (KK5).

Yâranda vaktinde gelmemeyi adet edinen yârene, verilen ikazlara uymayan kişiler yârenlere çay ısmarlama, tıraş ettirme, hamama götürme, evinde ya da dışarda ziyafet verme, tüm yârenlere kıymalı pide ısmarlama gibi maddi cezalar verilir. Başağanın uygun gördüğü bir zamanda bu cezalar tatbik edilir.

“Yâren akıllı, zeki, kurnaz ve cesur olmalı. Yâranda sürekli olarak ceza alan bir yârene bir saatte ancak gidilebilecek bir mesafeden gecenin saat üçünde bir saat içinde bir hindi getirme cezasını verdim. Yâren 45 dakikada hindiyi getirerek daha büyük bir cezadan kendisini kurtardı. Hindisi olan bir dostunu aramış o arabaya binip yâran evine doğru yâren de arabaya binip ona doğru hareket ederek yolda hindiyi alıp hızlıca getirmiş”(KK1).

Yâranın temelinde olan itaat duygusunun katılımcılarda yerleşmesi cezalarla sağlanmaktadır. Cezalarda mantık ve hikmet aranmaz mutlak itaat esastır. Bazı cezalar kış vaktinde çok zor da olsa yerine getirilmesi gerekir. Bulunulan yerde su olmasına rağmen yapraklıda yapılan yâran toplantısında mazeretsiz olarak dükkânı geç açtıkları tesbit edilen yârenler başağa tarafından Karacaören'e ve buldukları yerden çok uzak olan koca çeşmeye su almaya yollanırlar. Araya küçük başağanın girmesiyle cezaları hafifletilerek yüzlerine kara sürülür.

Yâran esnasında verilen bedeni cezalar, misafirlere ve yârenlere verilirken, misafirlere maddi ceza verilmez. Bedeni cezalarda misafirlere, yârenlere vurulduğu kadar sert vurulmaz. Kırmızı minder cezaları sadece yârenlere verilmektedir.

Yâranda verilen cezaların yârenlerde bulunmaması gereken davranışların sönmesine, yârenlerde bulunması gereken özelliklerin pekiştirilerek geliştirilmesine yönelik verildiği görülmektedir. İşledikleri suça göre cezalandırılan yârenlere bedeni ve maddi cezalar verilmektedir. Bedeni cezalar, el ve ayağa tura ile vurmaktan yâran

toplantılarından ihraç edilmeye kadar giderken, maddi cezalar bir okka yağ, - günümüzde 5 tl'nin karşılığıdır- iki fakirin kışlık ihtiyaçlarını giderme, 3-5 öğrencinin eğitim masraflarını üstlenme, yâran ekibine ziyafet verme, yârenleri hamama ve gezmeye götürme şeklindedir.

Yâranlarda verilen cezalar, Altınay'ın (2004:84) da ifade ettiği gibi, bireylerin toplumsal dayanışmasını, eğitilmesini ve olgunlaşmasını sağlayacak niteliktedir. Özellikle yârana yeni katılan yârenlerin toplumsal yaşamın gereklerini, birbirleriyle olan iletişimi, itaat kültürünü, bir sosyal gruba bağlı olmanın verdiği güven ve cesaretle grup bilincinin oluşmasında ve grubun ilkelerine bağlı kalıp sırlarına tutmanın gerekliliği verilen cezalarla öğretilmiş olur. Verilen cezalarla hem yârenler hem de misafirler disipline edilmek istenir. Yâranlarda ve burada oynanan oyunlarda eğlenme temel amaç değildir. Amaç sohbet ve bireyi yetiştirmekken, yol ve yöntem ise kurallar ve oyunlardır. Yâranlarda eğlenme, eğlendirme ve eğlendirirken öğretme amaçlanmaktadır. Birlik ve beraberlik ruhunun oluşmasının egzersizi ve alıştırması oyunlarda ve yâranda verilen cezalarla yapılmaktadır. Cezadan kurtulmak ya da cezaya kalmamak için ekip halinde hareket edilmesinin gerekliliği, arkadaşını korumak onun yerine ceza çekmek yâda onun için cezayı üstüne alma bireysel ve toplumsal bağları geliştirir. Hep birlikte hoşça vakit geçirmek için oyunlar oynanır. Oyun oynarken de adab erkân ve usul öğretilir. Cezalar yâranın yapıldığı gece toplanarak önceden tespit edilen fakirlerin kapısına bırakılır.

Yâranda cezaların takdiri başağaya tatbiki ise çavuş ya da başağanın görevlendirildiği yârene aittir. Başağanın verdiği cezaya koşulsuz itaat edilir. Başağanın verdiği cezalar genellikle bedeni ve maddi cezalar olup bu cezalarla birlik beraberliğin tesisi, itaat anlayışının yerleşmesi, dil becerisini geliştirilmesi, kıvrak ve keskin zekâ, gurur ve kibir gibi duyguların terbiye edilmesi, cesaret, dayanıklılık, başkaları için yaşama, sosyal hayattaki olaylara duyarlı olma gibi düşünce ve becerilerin gelişmesinin sağlamaya çalışıldığı görülmektedir.

2.2. YÂRANDA OYNANAN OYUNLARDA VERİLEN CEZALAR

Oyunlar gecenin en önemli etkinliğidir. Oyunların lokomotifi ise ödül ve cezadır. Günümüzde bu oyunlarda verilen cezaların temel işlevi eğlenme ve eğlendirme olarak görülmektedir. Bununla birlikte verilen cezalar incelendiğinde, yârenlerden beklenen davranışların pekiştirildiği, ideal bir yâren olma adına eğlenirken bazı davranışların öğretildiği ve bunun dışında birçok işlevinin olduğu görülmektedir. Oyunlarda verilen cezalarla el ve dil becerisi geliştirilmesi, çabukluk ve zekâyâ dayalı oyunlarda eğlenme ve düşünme bir arada verilerek verilen cezalarla daha çok bedensel özellikler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu cezalar bir nevi asker eğitimindeki cezalara benzemektedir. Bu oyunlarda sadece sürekli katılımcılara ceza verilmez. Oyuna klatılan ve oyunda bilerek ya da bilmeyerek hata yapan herkes gereken cezayı alır. Oyunda herkes eşittir, kayırmacılık yoktur.

2.2.1. Yüzük Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Yüzüğü son bulan kişi hayvan yerine konmak suretiyle sözle aşağılanmaktadır.
- 2- İlk beş sayıya ulaşan ekip, öteki ekibe oy kullanarak bir “pampılıt” cezası verir. Bir fincanın içine ağzına kadar meşe külü doldurulur, ceza verilen kişinin alt dudağına fincan dayanır ve ceza çekecek oyuncudan yüksek sesle pampılıpıt diye bağırması istenir. Oyuncu yüksek sesle pampılıpıt diye bağırınca ağzı, yüzü kül ile dolar ve ortam kahkahaya boğulur.
- 3- Her zaman aynı tarafın kaybetmesi üzerine kaybeden taraf, kazanan grup tarafından hayvan yerine konmak suretiyle sözle aşağılanmaktadır.
- 4- Oyun bu şekilde devam ederken ekiplerden dokuz sayıya ulaşan karşı tarafa tort cezası verir. Ağızları aynı genişlikte iki fincan alınır, içine yüzük konulur ve iki fincan ağız ağıza gelecek şekilde bağlanır. Bu iki bağlı fincan, boğaza geçecek şekilde bir ipe bağlanır ve cezalı oyuncunun boynuna geçirilir. Hareket edildikçe fincanların içindeki yüzük tıpkı koyun ya da keçilerin boynuna asılan çanları gibi sesler çıkarır.

- 5- Sayı on bire ulaşınca ise, mühür cezası verilir. Cezayı çekecek oyuncu için, bir fincanın altı idare lâmbasının ya da ıranın isiyle islendirilir. Bu isli fincanın altını muhtar seçilen oyuncunun alnına basarlar. Alnı mühürlenen oyuncu isi silemez ve oyuna kalınan yerden devam edilir.
- 6- Oyunun son sayısı yirmi birdir. Eğer bu sayıya ulaşmadan muhtarın ekibi diğer ekibe yetişirse, denge diye bağırırılar ve beraberliği sağlayan ekibin oyuncularından biri fincanların bulunduğu tepsiyi sağa sola sallamaya başlar. Dengeyi sağlayan grup diğer grubu hayvan yerine konmak suretiyle sözle aşağılanmaktadır. Manilerle bu Şekilde cezalandırılan grup, muhtarın alnına fincanın altındaki is ile mühür vuran oyuncu, bu mührü dili ile yalayarak silmek suretiyle cezalandırılır.
- 7- Destegl yapılarak karşı tarafa bir Şans verilmiş olur. Birinin altında yüzük bulunan dört fincan tepsinin dört köşesine dizilir, sayısı geride olan ekip bu dört fincandan ikisini kaldırma hakkına sahiptir. Bu iki haktan ilki kaldırılırken yarıya denilir ve yüzük bu ilk kaldırılışta bulunulursa öndeki ekibin on bir sayısı düşürülerek sayısı on'a indirilir. Desteglde sayısı geride olan ekip, birinci hakkında yüzüğü bulamazsa, ikinci hakkını kullanır. Buna da Cura denilir. Eğer ikinci haklarında bulurlarsa, sayıları yirmi bir olan ekibin bütün sayıları silinip sifıra iner. Grup risk alarak puanları silinmek suretiyle cezalandırılır.
- 8- Yarıya ya da cura hakkını kullanan ekip, eğer yüzüğü bulamazsa oyunu kaybeder. Bir sonraki oyunun yiyecekleri, erezleri veya meyveleri yenilen ekibe yüklenerek geceye son verilir
- 9- Yenen taraf getirilen anı kaybeden taraftan grubun bir üyesinin boynuna takılır. Yiğitbaşı ve grubu ceza olarak türkü söylerken boynunda an olan üyenin de an sesi çıkarması istenir. Ara sıra an sesinin çıkması için alınlar yere değdirilip kaldırılır.
- 10- Verilen cezalar kazanan tarafın yeter demesine kadar devam eder. Bir nane Şeker sat affedeyim der. "Hangi nane keskin nane, peşpeşe on tane alalım birer tane. Karın ağrısına, mide bulantısına baş ağrısına birebir. Bugün günlerden Pazar ustam söyler ben yazar. Değmesin görenler nazar haydi

nane keskin nane on kuruşa bir tane diş ağrısına deva tane.” diye nane şekeri satılır.

- 11- Grup lideri kendi tarafından birisini davet edip ortaya çöktürür. Gelen üye kendisini tren, grup başkanını da düdük olarak tanıtır ve dizleri üzeri çöker Her ikisi de bir süre hızlı bir şekilde ellerini birbirine ve dizlerine vurarak trenin gidiş sesini çıkarmaya çalışırlar. Sonra yiğitbaşı nefesi tükenene kadar düdük sesi çıkarır.
- 12- Yiğit başı yâren sopasıyla elleri arkadan ele ele tutmak suretiyle birbirine bağlı ve diz üzeri oturan üyeleri omuz hizalarından ölçer. Aynı zamanda oturmayan ya da kilolarından dolayı farklı olan üyelerin dizlerine kendi dizleriyle vurarak bütün üyelerin ölçümünü yapar.
- 13- Yattı kalktı oyunu oynama cezası yüzük oyununu kaybeden tarafın oyuncularının tümüne ceza olarak verilir.

2.2.2. Yattı Kaltı Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Oyuna katılan sekiz-on kişiden oluşan oyuncuların her birine delikanlıbaşı ya da oyunun lideri tarafından sebze meyve ya da hayvan adları verilir. Verilen isimler herkesin alay edebileceği isimler olması yönüyle ceza niteliği taşımaktadır.
- 2- İsmi söylenen oyuncu aynı çeviklikle kendisinden beklenen hareketleri yapmazsa sırtına vurulmak suretiyle cezalandırılır. Beklenen hareketleri yapıp başka bir oyuncunun ismini söyleyene kadar topuzla sırtına vurulmak suretiyle cezalandırılmasına devam edilir.
- 3- İsmi söylenen oyuncu vakit kaybetmeden alnını yere değdirip bu hareketleri yapmasını istediği diğer kişiyi seçer. Bu hareketlerin çok çabuk yapılması gerekir eğer gerektiği kadar hızlı olunamayıp gecikme ya da isimde yanılma olursa oyuncu cezalandırılır. Hep aynı kişilerin birbirini seçmeleri de elinde tura olan kâhyanın takdirine göre cezalandırılır.

- 4- Kâhya oyun esnasında yâran üyelerine tek tek isimlerini sorar. İsimlerini söylerken elleriyle çene ve burunlarından aşağı yukarı yaparak farklı bir şekilde söylemelerini sağlar. İsimlerini unutan ya da karıştıranlar aynı şekilde tura ile cezalandırılır. Her hata da en az bir tura vurulur. Turayla bazen bir bazen de iki üç tane vurulabilir. Turayı elinde tutan yaranın tasarrufundadır.
- 5- Yâran üyelerinden ismi hıyar olan ismini soran yiğitbaşına ismini söylerken “yiğitbaşım hıyar” demesi yanlış anlaşılardan dolayı hakaret olarak kabul edilir ve 13 tura ile cezalandırılır.

2.2.3. Tüccar-Gemici Oyununda Verilen Cezalar

- 1- İsmi okunan yaran ve misafirler hemen oturup kalkmaları gerekmektedir. Söylenenleri geç anlayan ya da anlamayan oyuncular ayakta bekleyen çavuşlar tarafından sert bir şekilde sırtlarına vurulmak suretiyle cezalandırılır.
- 2- Olayı anlatan yaran bazen olayı çok hızlı bir şekilde anlatarak etrafındaki kişileri sürekli olarak kaldırıp oturtur. Gereken hızda olmayan oyuncular sırtlarına vurulmak suretiyle cezalandırılır.

2.2.4. Ödev Yapma Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Salonun ortasına gelen yaran söylemesi gerekenleri unutması ya da karıştırması durumunda Yiğitbaşı tarafından tura ya da maddi ceza ile cezalandırılır
- 2- Oyun sırasında Yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen yarana daha büyük ceza verilir. Yiğitbaşı ceza keseceği yarana “Sen sınıfta kaldın.” cezan 10 dakika içerisinde bir tatlıcıya gidip bir kilo baklava almak şeklinde yarana cezasını bildirir. Cezasını öğrenen yaran üyesi, hemen cezası yerine getirmek için salondan ayrılır.

- 3- Yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen başka bir yârene “Sen de sınıfta kaldın.” cezan 15 dakika içerisinde bir doktora gidip yârana katılabilir, katılmasında bir mahsur yoktur yazısı getirme cezası verilir. Cezasını öğrenen yaran üyesi, hemen cezası yerine getirmek için salondan ayrılır.
- 4- Yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen başka bir yarane “Sen de sınıfta kaldın.” cezan 15 dakika içerisinde postaneye gidip memurdan bir imzalı kâğıt al gel demesi üzerine postanenin kapalı olduğunu öğrenince daha uzaktaki polis karakoluna gidip oradaki nöbetçi memurdan imzalı kâğıt getir diye cezalandırılır. Cezasını öğrenen yaran üyesi, hemen cezası yerine getirmek için salondan ayrılır.

2.2.5. Vız Vız Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Yiğitbaşı tarafından seçilen bir yâran öne geçip elinin birisinin avuç içi kulaklarını kapatacak şekilde durur. Arkasında kalan diğer oyuncular ebenin ya omzuna ya da ensesine hızlı bir şekilde tokat atarlar.
- 2- İlk vuruş oyunu daha önce bilen yaran ya da reisedir. Reis ve yanındaki vuran kişiyi tek tercihte bulmaya çalışırlar. Daha sonra tekrar önlerine dönerler. Bundan sonra hep misafırağaya vurulur. Vuran da misafir ağanın ebe arkadaşı olan reistir. Kendi takım arkadaşının kendisine vuracağını düşünmeyen misafir her seferinde başka birisini arar ama bir türlü kendisine vuramı bulamaz.

2.2.6. Hırsız Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Suçlanan yâran bu durum karşısında ıslak olan mendili kendisini suçlayan yaranın başına vurarak “Ben çalmadım.” der. Yaran suçlayan oyuncu, hırsızlıkla suçladığı yaranın başına mendille bir kez daha vurarak “Ya kim çaldı?” diye sorar. Bu soru üzerine diğer yaran tarafından hırsızlıkla suçlanan

yararı elindeki mendili yiğitbaşının tavuğunu çaldığını düşündüğü yaranın başına vurarak “bu yaran/misafir çalmıştır.” der.

- 2- Kendisine ilk kez vurulan oyuncu bundan sonra oyunun kimle devam etmesini istiyorsa bu misafir ağam çalmıştır diye onun kafasına vurur. Misafir ağa ben çalmadım diye kendisini suçlayan oyuncunun kafasına vurunca “ya kim çalmıştır?” diye kafasına vurulur. Misafir ağa oyunun kimle devam etmesini istiyorsa onun başına vurur. Oyun bu şekilde seri ve hızlı olarak devam eder.
- 3- Hırsız oyunu Şabanözü yâran sohbetlerinde eşli olarak oynanmaktadır. Dört grup şeklinde karşılıklı olarak oturulur. Ebe hırsızlıkla kimi suçalarsa mendili o kişinin oyundaki eşinin kafasına vurur. Bir nevi hırsızlık yapma ihtimali olanın eşi cezalandırılır.

2.2.7. Nefes Açma Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Oyuncular yanlarında oturan oyuncuların kollarından kendi kollarını zincir halkası gibi geçirerek ortadaki sofranın kenarlarından gerdirerek tutarlar. Elini çıkaran ya da sofranın bezini bırakan çavuş tarafından tura ile vurmaya suretiyle cezalandırılır.
- 2- Oyuncuların köze nefesleri yetmezse közün değmesiyle saçları ve kaşları yanar. Ellerini bırakırlarsa da çavuş tarafından cezalandırılırlar.
- 3- Düşülen duruma seyirciler tarafından gülünerek hata yapanlar manevi olarak cezalandırılmış olur.

2.2.8. Kuş Uçtu Oyununda verilen Cezalar

- 1- Oyun bu şekilde hızlı ve seri bir şekilde oynanır. Cevap vermede geç kalan oyuncular ellerindeki çiğ sebzedeki yemek suretiyle cezalandırılır.
- 2- İsmi söylenmediği halde diğer sebze oyuncu yerine cevap veren oyuncu elindeki üründen bir lokma yemek suretiyle cezalandırılır.

- 3- Başağının takdirine göre iki takla atması istenir.
- 4- Türkü mani vb. birşeyler söylenmesi istenir.
- 5- Tura ile vurularak cezalandırılır.
- 6- Bir yaranı sırtına alarak üç tur attırma cezası verilir.

2.2.9. Oyunların Başı Giriş Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Hataya teşebbüs eden, hata yapan ya da geç kalan oyuncu tura ile vurularak cezalandırılır.
- 2- Bir türkü söyleme ya da fıkra anlattırma cezası verilir. Genelde yârenin iyi olduğunu ifade eden reklam olabilecek sözler söylenmektedir; mani, türkü vb. anlatımlarla yâren ve misafirlere nasihatte bulunmakta bazende otorite protesto edilmektedir.
- 3- Oyundan çıkarılma cezası verilir.

2.2.10. Deve Tepmesi Katır Çiftesi Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Deve gibi tepilir. Katırgibi çifte atılır. Öküz gibi boynuz atılır. Şamar vurulur.
- 2- Sırayı şaşırان oyuncunun horoz gibi ötmesi istenir.
- 3- Hata yapan oyuncunun eşek olması istenir. Birisi sırtına binerek sırtında gezdirir
- 4- Birisi ayaklarını tutarak havaya kaldırır elleri üzerinde yürüyerek salonda tur atması istenir.

2.2.11. Topçu Atışı Ateş Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Sırasını karıştıran, geç kalan dur ve vur komutlarını karıştıranlara tokat atılarak ceza verilir.
- 2- Ortaya alınarak ebe yapılır.

2.2.12. Mum Dibi Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Hata yapanlar tura ile vurularak cezalandırılır
- 2- Aynı kişinin hata yapması neticesinde o kişiyle alay edilir.

2.2.13. Baldır Kızartma Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Ebe geç kalınması durumunda baldırlarına eliyle vurarak baldırlarını acıtarak bedenlerine ceza verir.
- 2- Ebe yavaş kalırsa da eline odunla vurularak cezalandırılmış olur.
- 3- Ara sıra oyuncularla alay edilir. Oyuncuların sabırları sınanır ve sinirlendirilmeye çalışılır.

2.2.14. Mani Satma Oyunu Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Her seferinde bir mani söylenir manileri söylerken her dize de oyuncunun eline vurulur.
- 2- Yârenler burada isyanlarından özlemlerine kadar her türlü düşüncesini dile getirirler.

2.2.15. Pamuk Sarma Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Bir okka yağ cezası verilir.
- 2- Hata yapana tura cezası verilir.
- 3- Türkü söyleme cezası verilir
- 4- Mani söyleme cezası verilir.
- 5- Özlü söz söyleme cezası verilir.

2.2.16. Tekerleme Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Tekerlemeyi söylerken ayağının altına vurulur
- 2- Söylenmesi zor olduğundan dili sürçer misafirlerin gülmesiyle manevi ceza verilir.
- 3- Meziyeti varsa şarkı türkü özlü söz söyleme cezası verilir.
- 4- Tura ile vurma cezası verilir.
- 5- Hiçbir şey bilmediği yönünden alay edilerek manevi ceza verilir.

2.2.17. Samıt Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Oyun süresince konuşmama cezası bulunmaktadır.
- 2- Ebe sağ taraftan başlayarak oyuncuların yüzüne, ensesine, kollarına ve dizlerine vurur. Aynı şekilde kendisi de oyuncu arkadaşına vurur yanılması durumunda ebeden aynı dayağı yer.
- 3- Acı biber yeme cezası verilir.
- 4- Don kalıncaya kadar soyunma cezası verilir..
- 5- Bir kova alıp – 10,15 derecede başından aşağıya dökme cezası verilir.
- 6- Yüzüne isler sürerek çarşıda yarı çıplak dolaşma cezası verilir.

2.2.18. Harf Oyununda Verilen Cezalar

- 1- Oyunda olmayıp kopya verenler çavuş tarafından tura ile cezalandırılır.
- 2- Oyuncu yavaş cevap verirse tura ile vurulur
- 3- Hızlı söylerken verdiği saçma cevaplara izleyicilerin gülmesiyle gülünç duruma düşerek manevi ceza verilir.

2.3. CEZALARIN ÇEŞİTLERİ

Yâranda ve buradaki oyunlarda birçok ceza verilmektedir. Bu cezaları incelediğimizde önceden belirli olup olmama, uygulama yerleri ve hüküm veren kişinin takdir hakkının bulunup bulunmaması açısından üç çeşit olarak incelenecektir. Tezde cezanın yapı ve işlevleri ele alınacağından bu değerlendirme bize daha uygun olsa da yaklaşım noktasına göre farklı tür ve çeşit değerlendirmeleri de yapılabilir.

2.3.1. Sabit ve Değişken Cezalar

Yâran toplantısında ve bu toplantıda oynanan oyunlarda verilen cezaların ne olduğu ve nasıl verileceği önceden belirlenen cezalar sabit, oyun başlamadan önce belirlenmeyen oyun esnasında ebe ya da başağa tarafından belirlenen cezalar ise değişkendir.

Yâran toplantılarında genellikle sabit cezalar verilmekle birlikte suçun mahiyetine göre başağa bu uygulamanın dışında cezalar vermektedir. Oynanan oyunlarda verilen cezalar pek değişmez bazen verilen cezayı yapamayan oyuncu için bedeli ceza verilerek asli ceza değişse de bu bedeli cezalarda daha önceden belirlenen cezalar şeklindedir. Yani gerek yâran gerek buradaki oynana oyunlarda verilen cezaların geneli sabit cezalardan oluşmaktadır.

2.3.1.1. Sabit Cezalar

Karşılığı daha önceden belirlenen cezalardır. Yâran toplantılarının cezalar, genellikle sözlü kültür ortamında belirlenmekle birlikte yâranın kurulum aşamasında yazılı olarak da kayıt altına alınmaktadır. Bedeni, maddi, hem maddi hem bedeni ve manevi ceza şekilleri genellikle işlenen suça göre belirlenmekte olup yârenler tarafından bilinmektedir. Otuma, toplantı esnasında düzeni bozma vb. suçlar tura ile vurularak, izinsiz geç kalma, gönül kırıklığına sebebiyet verme vb. biraz daha ağır suçlar maddi olarak, içki, fuhuş, toplantıya sürekli olarak izinsiz gelmeme, sırrı ifşa etme vb. büyük suçlar yârandan kısa süreli ya da sürekli uzaklaştırma şeklinde cezalandırılır.

Oynanan oyunlarda verilen cezaların geneli sabittir. Hata yapan kişiye el ya da ayağına tura ile vurma, el ile şamar atma, hayvan ya da herhangi bir varlığın taklidini yaptırma, kafasına mendille vurma, mani, ninni ve türkü söyletme gibi cezalar verilmektedir. Cezaların şekli ve sayısı oyun başlamadan önce belirli olup genellikle değişmez.

2.3.1.2. Değişken Cezalar

Daha önceden belirli olmayıp toplantı ya da oyun esnasında ebe ve başağının takdirine göre ya da verilen cezayı yapamayan oyuncuya verilen cezalardır.

Yâran toplantılarında bedeni cezaları yapmak istemeyen oyuncu başka bir ceza talep ederse başağının takdiriyle bedeni ceza maddi cezaya dönüştürülmektedir. Mesala hayvan taklidi vb. cezaları yapmak istemeyen misafir ya da yâren yağ cezası talep ederek cezasını maddi cezaya çevirebilmektedir.

Yâran toplantılarında oynanan oyunlarda yârenlere verilen cezalar sabit olurken toplantıya davet edilen misafirlere verilen cezalar kişinin durumuna göre değişiklik göstermektedir. Misafir oyunculara yârenlere göre tura ile daha yavaş vurulur. Tura ile vurulması gerektiği halde oyuncuya türkü, mani ve özlü söz söyleme ya da şınav ve mekik çekme gibi cezalar verilerek cezası değiştirilmektedir. Bazen başağa hafif bir cezayı daha da ağırlaştırarak tatlı, dondurma vb. alma cezaları vermektedir.

Yâran da ve burada oynanan oyunlarda genellikle katılımcı ve suçun mahiyetine göre değişken ek cezalar da verilmektedir. Toplantılara geç gelen bir yârene tura ile vurma cezasına ek olarak başağa tatlı dondurma, yemek ısmarlama cezaları vermektedir.

Yârende oynanan oyunlarda da tura cezasının yanında taklit yapma, mani ve türkü söyleme cezaları ek olarak verilmektedir.

2.3.2. Uygulandığı Yer Açısından Cezalar

Uygulandığı yer açısından cezalar bedeni, maddi, hem maddi hem bedeni ve manevi cezalar olmak üzere dört kısımda ele alınacaktır. Yâren ya da oyuncunun bedenine uygulanan cezalar bedeni, maddi olarak karşılığı olan cezalar maddi cezaları oluşturmaktadır. Bazı cezalar hem bedene hem de mala verildiği gibi bu cezaların dışında kişinin itibarını zedeleyen ve kişiliğine zor gelen duygularına yönelik cezalar da bulunmaktadır.

2.3.2.1. Bedene Uygulanan Cezalar

Yâran esnasında misafirlere daha çok bedene uygulanan cezalar verilmektedir. Yapılan hataların karşılığı tura ile vurmaktır. Yapmaması gereken bir davranışı yapan ya da yapması gereken bir davranışı yapmayan kişi başağının takdiriyle tura ile vurularak cezalandırılır.

Yâranda oynanan oyunlardaki cezalar genellikle bedene uygulanan cezalardır. Çavuş ya da ebe oyun kurallarını ihlal eden ya da oyunda yenilenlere tura ile vurularak cezalandırılır. Tura ile vurma bazen kemer ve bir sopa ile vurma şeklinde de olabilir. Tura ile genellikle el ve nadiren de ayakların altına vurulur. Bazen elleriyle ayakların altına vurma, tavuk çalma oyunun da olduğu gibi ıslatılan mendillerle oyuncuların başlarına vurma, vız vız oyunu, samıt oyununda olduğu gibi enseye ya da yüze tokat vurma şeklinde de oyuncular cezalandırılır.

Yüzük oyununda ilk beş sayıya ulaşan ekip, öteki ekibe oy kullanarak bir “pampılıt” cezası verilir. Bir fincanın içine ağzına kadar meşe külü doldurulur, ceza verilen kişinin alt dudağına fincan dayanır ve ceza çekecek oyuncudan yüksek sesle “pampılıpıt” diye bağırması istenir. Oyuncu yüksek sesle “pampılıpıt” diye bağırınca ağzı, yüzü kül ile dolar.

Oyun bu şekilde devam ederken ekiplerden dokuz sayıya ulaşan karşı tarafa “tort” cezası verir. Ağızları aynı genişlikte iki fincan alınır, içine yüzük konulur ve iki fincan ağız ağıza gelecek şekilde bağlanır. Bu iki bağlı fincan, boğaza geçecek şekilde bir ipe bağlanır ve cezalı oyuncunun boynuna geçirilir. Hareket edildikçe

fincanların içindeki yüzük tıpkı koyun ya da keçilerin boynuna asılan çanlarınkı gibi sesler çıkarır.

Yenen başağa tarafınca getirilen çan yiğitbaşının tespit ettiği grubun bir üyesinin boynuna takılır. Yiğitbaşı ve grubu ceza olarak türkü söylerken boynunda çan olan üyenin de çan sesi çıkarması istenir. Ara sıra çan sesinin çıkması için alınlr yere değdirilip kaldırılır.

Yiğitbaşı kendi tarafından birisini davet edip ortaya çöktürür. Gelen üye kendisini tren, yiğitbaşını da düdük olarak tanıtır ve dizleri üzeri çöker. Arkasına yiğitbaşıda aynı şekilde oturarak çöker. Her ikisi de bir süre hızlı bir şekilde ellerini birbirine ve dizlerine vurarak trenin gidiş sesini çıkarmaya çalışırlar. Sonra yiğitbaşı nefesi tükenene kadar düdük sesi çıkarır. Yiğit başı yâren sopasıyla elleri arkadan ele ele tutmak suretiyle birbirine bağlı ve diz üzeri oturan üyeleri omuz hizalarından ölçer. Aynı hizada oturmayan yada kilolarından dolayı farklı olan üyelerin dizlerine kendi dizleriyle vurarak bütün üyelerin ölçümünü yapar.

Yattı kalktı oyununda da ismi söylenen oyuncu aynı çeviklikle kendisinden beklenen hareketleri yapamazsa topuzla sırtına vurularak cezalandırılır. İsimlerini unutan ya da karıştıranlar aynı şekilde tura ile cezalandırılır. Her hata da en az bir tura vurulur. Turayla bazen bir bazen de iki tane vurulabilir. Turayı elinde tutan yârenin tasarrufundadır.

Tüccar gemici oyunun da söylenenleri geç anlayan ya da anlamayan oyuncular ayakta bekleyen çavuş tarafından sert bir şekilde sırtlarına vurulmak suretiyle cezalandırılır.

Ödev yapma oyununda, salonun ortasına gelen yâren söylemesi gerekenleri unutması ya da karıştırması durumunda tura ile cezalandırılır

Vız vız oyunu reis tarafından seçilen bir yâren öne geçip elinin birisinin avuç içi kulaklarını kapatacak şekilde durur. Arkasında kalan diğer oyuncular ebenin ya omzuna ya da ensesine hızlı bir şekilde tokat atarlar. İlk vuruş reis'edir. Reis ve yanındaki oyuncu, vuran kişiyi tek tercihte bulmaya çalışırlar. Daha sonra tekrar önlerine dönerler. Bundan sonra hep misafırağaya vurulur. Vuran da misafir

ağanın ebe arkadaşı olan reistir. Kendi takım arkadaşının kendisine vuracağını düşünmeyen misafir her seferinde başka birisini arar ama bir türlü kendisine vuramı bulamaz.

Ebemin tavuğunu çalmışlar oyununda suçlanan yâren, ıslak olan mendili kendisini suçlayan yârenin başına vurarak “Ben çalmadım.” der. Yâreni suçlayan oyuncu, hırsızlıkla suçladığı yârenin başına mendille bir kez daha vurarak “Ya kim çaldı?” diye sorar. Bu soru üzerine diğer yâren tarafından hırsızlıkla suçlanan yâren, elindeki mendili tavuğu çaldığını düşündüğü yârenin başına vurarak “bu çalmıştır.” der.

Nefes açma oyununda oyuncular, yanlarında oturan oyuncuların kollarından kendi kollarını zincir halkası gibi geçirerek ortadaki sofraya bezinin kenarlarından gerdirerek tutarlar. Elini çıkararak ya da sofraya bezini bırakan çavuş tarafından tura ile vurmaya suretiyle cezalandırılır. Oyuncuların köze nefesleri yetmezse közün değmesiyle saçları ve kaşları yanar. Ellerini bırakırlarsa da çavuş tarafından cezalandırılırlar.

Kuş uçuşu oyunu hızlı oynanır. Cevap vermede geç kalan oyuncular ellerindeki çiğ sebzeden yemek suretiyle cezalandırılır. İsmi söylenmediği halde, diğer oyuncu başkasının yerine cevap verirse o oyuncu elindeki üründen yemek suretiyle cezalandırılır. Başağının takdirine göre iki takla atması, türkü mani vb. söylenmesi istenir. Bunun dışında tura ile vurma, bir yâreni sırtına alarak üç tur attırma cezası verilir.

Oyunların başı giriş oyununda hata yapan ve geç kalan oyuncu cezalandırılır. Tura ile vurma, türkü söyletme ve fıkra anlatma cezası verilir.

Deve tepmesi, katır çiftesi, öküz süsmesi, genç oğlan şamarı oyununda, sırayı şaşırarak oyuncunun horoz gibi ötmesi, eşek taklidi yapararak onun gibi anırması istenir. Bunun dışında birisinin sırtına binerek sırtında gezdirme, ayaklarını tutarak havaya kaldırılıp, elleri üzerinde yürüyerek salonda tur atma cezaları da verilir.

Topçu atışı ateş oyununda sırasını karıştıran, geç kalan dur ve vur komutlarını anlayamayıp zamanında yapamayanlara tokat atma cezası verilir. Bazen ortaya alınarak ebe yapılır.

Mum dibi, mum ortası, keçene fitili, sitili, uçtu-uçtu kuş uçtu oyununda, hata yapanlar tura ile vurularak cezalandırılır ya da oyundan çıkarılırlar.

Baldır kızartma oyununda geç kalınması durumunda baldırlarına eliyle vurma ebe yavaş kalırsa da eline odunla vuruma cezası verilir.

Mani söyleme oyununda her seferinde bir mani söylenir manileri söylerken her dize de yârenin eline vurulur.

Bir okka pamuk sar oyununda denilenleri yapamayan oyunculara çavuş tura ile vurur. Türkü, mani ve özlü söz söyleme cezası verilir.

Tekerleme oyununda tekerlemeyi söylerken ayağının altına vurulur. Meziyeti varsa şarkı, türkü ve özlü söz söylenir. Oyuncunun bu cezalara yaklaşmazsa tura ile vurulur.

Samit oyununda, oyun süresince konuşmama cezası bulunmaktadır. Ebe sağ taraftan başlayarak oyuncuların yüzüne, ensesine, kollarına ve dizlerine vurur. Aynı şekilde kendisi de oyuncu arkadaşına vurur. Oyuncu yanılması durumunda ebeden aynı şekilde dayak yer. Acı biber yeme, üzerinde don kalıncaya kadar soyunma, -10,15 derecede başından aşağıya dökme ve yüzüne is sürerek dışarda yarı çıplak dolaşma cezaları verilir.

Harf oyununda, oyuncu yavaş cevap verirse tura ile vurulur. Oyunda olmayıp kopya verenler de çavuş tarafından tura ile cezalandırılır.

Yukarıda ifade edildiği gibi yâran toplantısında ve bu toplantıda oynanan oyunlara bakıldığında verilen cezaların geneli bedene uygulanan cezalardan oluşmaktadır.

2.3.2.2. Mala Uygulanan Maddi Cezalar

Yâran toplantılarında mahkemede genellikle maddi cezalar verilmektedir. Başağa bazen toplantı esnasında da yağ cezası vermektedir. Yağ cezası okka üzerinden verilmekte olup günümüzde bir okka yağ cezası beş lira olarak tahsil edilmektedir. Yârenlere suçlarına göre yağ cezasından çay, hamam, yemek vb. ısmarlama cezası, pikniğ ya da geziye götürme cezası verilmektedir.

Bu toplantıda oynanan oyunlar daha çok bedene uygulanan cezalar olduğu gibi az da olsa maddi cezalarda bulunmaktadır. Birkaç oyunda maddi ceza verilmiştir. Yüzük oyununda yarıya ya da cura hakkını kullanan ekip, eğer yüzüğü bulamazsa oyunu kaybedip bir sonraki oyunun yiyecekleri, çerezleri veya meyveleri yenilen ekibe yüklenerek cezalandırılır. Pamuk sarma oyununda yanılanlara ya da yorulanlara yağ cezası verilmektedir.

2.3.2.3. Hem Maddi Hem Bedeni Cezalar

Yâran toplantısında başağa takdirine göre bu tür cezalar vermektedir. Tolantıları aksatan bir yârene gecenin geç vaktinde bir saatlik mesafeden kırk beş dakika içerisinde hindi alıp gelmesini isteme, şehrin en uzak noktasındaki bir pastaneden çok kısa sürede koşarak tüm yârenlere tatlı alma vb. cezaları vermektedir.

Yâranda oynanan oyunlarda da hem maddi hem bedeni cezalar görülmektedir. Ödev yapma oyununda oyun sırasında yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen yârene yiğitbaşı “Sen sınıfta kaldın.” cezan 10 dakika içerisinde bir tatlıcıya gidip bir kilo baklava almayla cezalandırılır.

Yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen başka bir yârene “Sen de sınıfta kaldın.” cezan 15 dakika içerisinde bir doktora gidip muayene olarak “Yârana katılmasında bir mahsur yok.” raporu alıp gelme cezası verilir.

Yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım.” diyen başka bir yâren “Sen de sınıfta kaldın.” cezan 15 dakika içerisinde “postaneye gidip memurdan imzalı bir kâğıt alıp gelme” demesi üzerine postanenin kapalı olduğunu öğrenince daha uzaktaki polis karakoluna gidip oradaki nöbetçi memurdan imzalı kâğıt getir diye cezalandırılır.

2.3.2.4. Manevi Cezalar

Yâran toplantılarında bu tür cezalar pek verilmez. Bu cezalar daha çok bu toplantılarda oynanan oyunlarda verilmektedir. Kişiler bazen taklit yapma bazen şarkı türkü söyleme ya da söyleyememe vb. nedenlerden dolayı toplumsal baskı altında kalarak cezalandırılırlar. Toplumda küçük ve gülünç duruma düşme şeklinde cezalar oyunlarda bulunmaktadır.

Yüzük oyununda, yüzüğü bulmaması gereken bir zamanda bulan kişi hayvan yerine konmak suretiyle sözle aşağılanmaktadır. Her zaman aynı tarafın kaybetmesi üzerine kaybeden taraf kazanan grup tarafından kişi hayvan yerine konmak suretiyle sözle aşağılanmaktadır. Tort cezası alan taraf ağızları aynı genişlikte iki fincanın içine yüzük konulur ve iki fincan ağız ağıza gelecek şekilde bağlanır. Bu iki bağlı fincan, boğaza geçecek şekilde bir ipe bağlanır ve cezalı oyuncunun boynuna geçirilir. Hareket edildikçe fincanların içindeki yüzük tıpkı koyun ya da keçilerin boynuna asılan çanları gibi sesler çıkarır. Nane şekeri satma cezasında oyunu kaybeden yiğitbaşı nane satmaya başlar. Bu satış esnasında düşülen duruma herkes güler.

Yattı kalktı oyununda, oyuna katılan sekiz-on kişiden oluşan oyuncuların her birine delikanlıbaşı ya da oyunun lideri tarafından sebze, meyve ya da hayvan adları verilir. Verilen isimler herkesin alay edebileceği isimler olması yönüyle ceza niteliği taşımaktadır.

Deve tepmesi, katır çiftesi, öküz süsmesi, genç oğlan şamarı oyununda, sırayı şaşırın yâranın horoz gibi ötmesi, eşek taklidi yaparak anırması oyuncu ya da misafirlerden birisini sırtına alarak gezdirme cezası verilir.

Baldır kızartma oyununda ara sıra oyuncularla alay edilir. Oyuncuların sabırları sınanır ve oyuncular sinirlendirilmeye çalışılır.

Tekerleme oyununda oyuncunun hiçbir şey bilmediği yönünden alay edilir. Söylemeye çalışmasına gülünerek gülünç duruma düşer.

Samit oyununda üzerlerinde don kalana kadar soyunmaları, yüzlerine isler sürerek yarı çıplak dolaşmaları oyuncuları küçük düşüren cezalardan olup üzerlerinde manevi baskı oluşturur.

Harf oyununda hızlı söylerken oyuncunun verdiği saçma cevaplara izleyicilerin gülmesiyle ve oyuncuların alay etmesi manevi ceza olarak değerlendirilebilir.

2.3.3. İdarecinin Takdir Hakkının Bulunup Bulunmaması Açısından Cezalar

Yâran toplantılarında sözlü ve yazılı gelenekte yeri ve şekli belirli olsa da verilen cezalar tamamen idarecinin yani başağanın takdirine göre verilmektedir. Başağa istediği cezayı affedip istediğini artırıp istediği şekilde ceza vermektedir.

Yâranlarda ve bu toplantıda oynanan oyunların ceza şekli ve miktarının takdiri konusunda bütün yetki başağadadır. Başağanın takdiri yârenler tarafından sorgusuz olarak yerine getirilmelidir. Ancak küçük başağa ya da reis ağır olan cezalarda hafifletilme isteğinde bulunabilirler. Bazen de başka bir yâren cezayı üstüne almak isteyebilir. Ama son sözü her zaman büyük başağa söylemektedir. Başağanın sözünün ve takdir hakkının üzerinde herhangi bir takdir bulunmamaktadır.

Bu toplantıda oynanan oyunlarda kurallar baştan belirlenip cezaların verileceği şekilde belirli olduğundan idareci oyunlarda verilen cezalara pek karışmaz. Aşırıya kaçan sert cezalarda ve oyuncular arasında anlaşmazlık olduğunda başağa müdahale ederek cezayı tekrarlatabildiği gibi sona erdirip yerine bedeli bir ceza takdir edebilir. Bu yetki sadece büyük başağada bulunmaktadır.

2.4. CEZALARIN YAPISI

Sözlü geleneklerde yer alıp yaratılan, bu ortamda nesilden nesle aktarılan yapı, muhteva, biçim ve fonksiyonları ne olursa olsun her üretim sözlü kültürün kapsamına girdiğinden (Yılmaz 2011: 51) yâran, sözlü kültürün üretilip tüketildiği bir toplantıdır.

Kültürel yapı, toplumsal yapıdan farklıdır. Kongar (1995: 34), Robert K. Merton'un bu farkı, "bir toplum ya da grup üyelerinin ortak davranışlarını yöneten normatif değerler" olarak ele aldığını, kendisinin de bu görüşe katıldığını ifade etmiştir.

Yâran toplantılarında oynanan oyunlar eğlencenin en temel unsurlarından birisi olup tamamen doğaçlama olarak oynanmaktadır. Kurallar ve disiplin oyunların en önemli unsuru olup kuralların işletilmesi ve disiplinin sağlanması ödül ve cezalarla tesis edilmektedir. Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalar oyundaki kural ve disiplini sağlayan en önemli unsurdur.

2.4.1. Ceza Mekânı

Kültür bilim açısından mekân, Yılmaz'ın (2011: 63) ifade ettiği gibi, fiziki bir yerin adı olmaktan ziyade kültürel olayların yaşandığı, aktarıldığı ve değişerek devam ettiği kültürün şekillendirdiği ve kültürdeki değişimlere göre şekil alan dekor, mobilya dâhil, toplumsal olayın gerçekleştiği tüm plan ve malzemelerin şekillendirdiği yerdir.

Yâran toplantıları herkesin katılmadığı sadece erkeklerin ve davetlilerin katıldığı özel alanlarda gerçekleştirilmektedir. Kış mevsiminde ve gece yapılan toplantılar genellikle kapalı ve özel alanlar tercih edilmektedir. İç ve kapalı mekân olarak tercih edilmesinin nedeni aydınlanma ihtiyacı, eğlene- gece ilişkisi, sesin ve sözün muhafaza edilmesi gerekliliğidir (Yılmaz 2011).

Geleneksel yaşamın yaşatıldığı eril olan bu toplantı mekânlarında ve bu mekânda oynanan oyunlarda verilen cezaların mekânı, genellikle kültürün üretilip tüketildiği toplumsal olayın yaşandığı mekândır. Verilen cezalar bazen yaşanan zaman diliminde dış mekânda bazen de bulunulan il ve ilçe dışında yerine getirilmektedir.

2.4.1.1. Aynı Mekânda Verilen Cezalar

Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaların çoğu toplantı mekânında verilmektedir. Özellikle de bedene verilen cezaların mekânı sohbet toplantısının yapıldığı mekân, ortam ise sohbet meclistir. Yâranda verilen cezalar yâran toplantısı esnasında çavuş ya da görevlendirilen yâren ve misafir tarafından tura ile vurmak suretiyle verilir.

Ayrıca mala uygulanan cezaların bir kısmı özellikle de 1-3-5 okka ya gibi cezalar toplantı sona ermeden herkes cezasını kara bohçanın içine atarak yâran toplantısının yapıldığı mekânda verilmektedir.

Kişiyе gülme ve baskı altına alma gibi kişinin psikolojisiyle ilgili olan cezalarda oyunların oynandığı mekânda verilmektedir. Oyuncular yaptıkları yanlışlardan dolayı izleyen yâren ve misafirler tarafından alaya alınırlar.

Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda Halk Edebiyatı ürünleri de bazen ceza olarak verilmektedir. İyi bir iletişim uzmanı ve dil becerisine sahip yâran yetiştirme düşüncesi dili güzel kullanma ve kendini rahat ifade etme becerisi kazandırmak için mani, türkü, atasözü, tekerleme söyleme gibi cezalar yâran mekânında verilmektedir.

Yukarıda ifade edilen tespitler doğrultusunda yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaların mekânı olarak genellikle toplantının yapıldığı kendine özel dekorasyonu bulunan, iç-kapalı mekân karşımıza çıkmaktadır.

2.4.1.2. Aynı Coğrafyada Verilen Cezalar

Yâranlarda işlenen suçun niteliğine göre oynanan oyunlarda da başağının takdiriyle verilen bazı cezalar yaşanan zaman diliminde toplantı esnasında, aynı coğrafyada yerine getirilecek şekilde verilmektedir. Kışın çeşmenin soğuk yalağına gidip, elbiselerle yalağı girerek 15 dk içinde geri gelme, 45 dakikada hindi getirme, postaneye gidip telgraf çekme vb. cezalar dış mekânda tatbik edilmektedir.

Yapılan saha araştırması ve gözleme dayalı mülakatlarda bu cezaların diğer cezalara göre daha az ve özellikle cezaları kaldırabilecek eski yârenlere verildiği görülmüştür.

Yâran toplantılarında yârenlerin yapmaması gerekenleri yapması durumunda hamama götürme, kıymalı ısmarlama, çay ısmarlama, yârana yemek yedirme gibi cezalar toplantının yapıldığı coğrafyada verilen cezalardandır.

2.4.1.3. Tüm Ülke Sınırları İçerisinde Verilen Cezalar

Yapılan saha araştırması ve mülakatlarda yâran da oynanan oyunlarla ilgili verilen cezalarda yaşanan ilçe ve il dışında ülke sınırlarını kapsayan ceza bulunmamaktadır. Bu tür cezalar yâran mahkemesi tarafından kırmızı minderde verilen cezalardandır. Bu cezaların sayısı da oldukça azdır. Yıl içerisinde bir iki kez böyle ceza verilir. Yâranda kısa süreli ve sınırsız uzaklaştırma cezalarından sonra verilen en ağır cezalardır. Genellikle maddi ağırlığı olan bu ceza yâreni başka bir yere gezmeye veya pikniğe götürme şeklinde verilmektedir.

“Bazen uzun yıllardır yârana katılan yâren ağalar kendilerine uymayan bir davranışta bulunabiliyor. Mazeretsiz katılamama gibi. Bizde ağır gelemeyecek şekilde işlerimizi denk getirip hem yâreni tanıtmak hem de gezmek için yâreni gezdirme cezası veririz” (KK1).

2.4.2. Ceza Zamanı

Yâran toplantılarının yapısında belirtilen teolojik eksenli bölünmemiş zaman ve dakika, saat, gün, hafta, ay vb. şeklinde bölünen modern zaman anlayışlarının yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalarda birlikte kullanıldığı görülmektedir.

Yâran toplantıları kışa doğru Aralık ayında başlayıp yaza doğru Mayıs ayında son bulmaktadır. Bu mevsimde yapılan bu toplantılar gün içerisinde geceleyin yapılır. Teolojik eksenli zamanlama ile akşam namazından sonra başlayıp sabah namazına doğru son bulur.

Yazın bir kişinin suya girmesi o kişi için pek caydırıcı bir ceza olmamakla birlikte kışın yalağa elbiseleriyle birlikte girmek ciddi ve caydırıcı bir cezadır. Yapılan hatanın büyüklüğüne ya da başağının takdirine göre bu cezalar verilmektedir.

Normal bir zamanda bir kişinin evine gidip hal hatır sormak ceza olarak değerlendirilmezken yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda gecenin üç'ünde bulunulan yerin en ters ve belalı bir kişinin evinin kapısını çalıp hal hatır sormak ciddi ve caydırıcı bir cezadır.

Gündüz bir yerde bir hindi bulmak zor olmazken gecenin 04:00'ında 30 dakikada ancak gidilebilecek yerden 45 dakika içerisinde bir hindi istemek ciddi ve caydırıcı bir cezadır.

Saat 24:00'da postaneden telgraf çekme, gece yarısından sonra noterde evrak onaylatma vb. cezalarda gecenin oluşu caydırıcılık adına önem arz etmektedir.

Verilen cezalara bakıldığında cezalarda caydırıcılık açısından kış mevsimi ve gece vakti göz önünde bulundurulmakta verilen cezalar ona göre verilmektedir. Genellikle küçük cezalar toplantının yapıldığı zaman diliminde tahsil edilirken daha büyük cezalar toplantı sonrasında tahsil edilmektedir. Yarenleri yemeğe, hamama, pikniğe, geziye götürme gibi.

2.4.2.1. Toplantı Esnasında Verilen ve Tahsil Edilen Cezalar

Yâran toplantılarında ve bu toplantıda oynanan oyunlarda verilen cezalar genellikle toplantının geneliyle ilgiliyse toplantı süresince, oyunla ilgiliyse oyun oynanırken verilmektedir.

Yâranda oturma ihlali yapan, erkân ve adaba uymayan, küçük kusur ve hata yapan yâran ve misafirler başağının çavuşu işaret etmesi ya da çavuşun teklifi başağının da onaylamasıyla tura ile takdire göre cezalandırılır. Bazen bu cezalandırma bir orta oyunu ya da mahalli oyunun oynandığı esnada yapılmakta bu oyunların sona ermesi bile beklenmemektedir. Bazen de bu oyunlar sona erdikten sonra başağının

takdirine göre ayaklarından iki dakikalığına tavana asılma ya da çeşmenin yalağında elbise ile ıslanma şeklinde verilmektedir.

Oyunun en temel yapısal unsuru kural, kurallarında tesis edilmesi ceza ile olmaktadır. Bu yüzden yâranda ve buradaki oyunlarda bedeni, maddi, manevi, hem maddi hem de bedeni cezalar verilmektedir. Bedene uygulanan cezaların hepsi oyunun düzeni sağlamak için oyun esnasında çavuş tarafından ya da oyuncular tarafından kural ihlali yapan, oyunu kaybeden kişiye verilmektedir.

Yüzük oyununda, yattı kalktı oyununda, tüccar-gemici, ödev yapma, vız vız, hırsız oyunu gibi yâranda oynanan oyunlarda bedene uygulanan cezalar oyunun sona ermesi bile beklenmeden oyun esnasında verilmektedir.

2.4.2.2. Toplantı Esnasında Verilip Toplantı Sonrasında Tahsil Edilen Cezalar

Yâranda cezaların hepsi toplantı esnasında verilmekte olup toplantı esnasında af ya da değişikliğe uğramaktadır. Toplantı dışında hiçbir neden den dolayı yârenlere ceza verilemeyeceği gibi verilen cezanın affı da olmamaktadır.

Genelde yâranla ilgili ama bazen yâranlarda oynanan oyunlarla ilgili olarak verilen maddi cezalar toplantı sonrasında yâran tarafından yerine getirilmektedir.

Yâran toplantısına geç gelen ve tura ile cezalandırılmayacak küçük olmayan suçların karşılığı olarak verilen cezalar genellikle maddi olarak başağa tarafından takdir edilir. Yârenlere çay ısmarlama, yârenleri tıraş ettirme, yârenleri hamama götürme, evinde ya da dışarda ziyafet verme, tüm yârene kıymalı pide ısmarlama, belirli miktarda çay ve şeker alma, tavuk, hindi ve koyun kesme gibi maddi cezalar toplantı esnasında verilir. Başağının uygun gördüğü bir zamanda bu cezalar tahsil edilir.

Yâranlarda oynanan oyunlarda hem maddi hem de bedene uygulanan cezalarda toplantı sonrasında tahsil edilen cezalar verilmekle birlikte verilen cezalar genellikle oyun sona erdikten sonra olsa bile toplantı sona ermeden tahsil edilmektedir.

2.4.3. Cezayı Verenler ve Uygulayanlar

Yâranda, tura ile vurma, yağ cezası, hamama götüre, pide ısmarlama vb. gibi cezaların suçları belirli olmakla birlikte her suç veya hatanın net bir karşılığı yoktur. Verilen cezalarda belirleyici unsur başağının takdiridir. Misafirlerin oynadığı oyunlarda oyuna başlamadan önce oyunun kuralları ebe tarafından anlatılır daha sonra oyun yârenlerin katılımıyla kısaca oynanarak gösterilir.

Yâran toplantılarında devlet sisteminde bulunan yargılama bulunmakta ve bu sistem içerisinde büyük başağa hâkim, küçük başağa savcı, reis ise avukat rolünü üstlenmektedir. Toplantının geneliyle ilgili suçlar kırmızı minderde sadece yârenlerin katıldığı bir esnada büyük başağa başkanlığında yapılan mahkemede cezalar verilir. Bu mahkemede bir başkasının ceza verme yetkisi yoktur. Mağdur olan mağduriyetini ifade eder. Gereken cezayı tarafları dinledikten sonra büyük başağa takdir eder. Suçlu yâren suçlamayı kendi adına savunabildiği gibi reis de yârenlerden suçlanan kişiyi savunarak cezasının hafifletilmesini talep edebilir. Son sözü her zaman büyük başağa söyler.

Yâranda oynanan oyunlarda verilen cezalarda ise başağa verilen cezalara genellikle karışmaz. Başta konulan kurallara göre çavuş, ebe ya da oyuncu gereken cezayı verir.

2.4.4. Cezayı Alanlar ve Çekenler

Yâran toplantılarında toplantı kurallarını, yârenlerde bulunması gereken özellikleri ihlal eden yâren cezalandırılır. Bir yârenin suçlu olduğunu iddia eden yaran, kırmızı mindere oturan yarana suçunu söyler. Reis ve yaran başağaya karşı savunmaların yapar. Başağa suçlu bulunduğu takdirde cezasını bildirir. Verilen ceza büyük olursa küçük başağa ve diğer yaran araya girerek cezanın hafifletilmesi talebinde bulunurlar.

Başağının bir kusuru tespit edilirse küçük başağa tarafından suçu kendisine bildirilir. Başağa kendi cezasını kendisi vererek yârenlere duyurur.

Yâranda verilen ceza şahsidir. Kişisel suçlardan dolayı bir başkasına ceza verilmez. Herkes kendi cezasını kendisi çeker. Maddi cezalarda gönüllülük esasına bağlı olarak isteyen masrafa ortak olabilir. Cezayı genelde suçu işleyenler çekmekle birlikte bazen suçun mahiyetine göre yârenlerden birisi diğer bir yârene kefil olarak cezayı kendisi çekebilir. Bu durumda da takdir yine başağaya aittir.

Oyunların kuralları baştan belirlenip alacakları cezalarda baştan oyunculara bildirilir. Cezayı kaybeden oyuncular bedeni ve maddi ve manevi cezalar alıp aldıkları cezaları da bazı oyunlarda kendileri, bazı oyunlarda grup arkadaşları bazı oyunlarda da cezayı alacak kişinin yerine cezaya talip olan yâren ya da misafir çeker.

Oyunların genelinde durum böyle iken bazı oyunlarda yâren oyuncu ya da misafir oyuncu başağam cezasını ne takdir edersiniz diye başağaya sorulursa kaybeden oyuncu başağanın verdiği cezayı çeker.

Yâran toplantılarının en vazgeçilmez oyunlarından yüzük oyunu verilen cezaların çeşitliliği bakımından kapsamlı oyunlardan birisidir. Yüzük oyununda bir grubun kaybetmesiyle gruptan bir ya da birkaç kişinin cezalandırılması, bir kişinin kaybetmesiyle grubun tüm üyelerinin cezalandırılma örnekleri bulunmaktadır. Yüzüğü bulması gereken oyuncu zamanından daha önce bulduğunda hayvan taklidi yapılması istenerek cezalandırılır. Oyunda ilk beş sayıya ulaşan ekip, rakip ekibe “pampıltı” cezası verir. Verilen cezayı grup adına bir oyuncu çeker. Dokuz sayıya ulaşan taraf, karşı tarafa “tort” cezası verir. Bu cezayı da grup adına bir oyuncu çeker. Sayı on bire ulaşınca mühür cezası verilir. Cezayı çekecek oyuncu için, bir fincanın altı idare lâmbasının ya da çıranın isiyile islendirilir. Bu isli fincanın altını muhtar seçilen oyuncunun alınına basarlar. Alını mühürlenmiş oyuncu isiyile silemez ve oyuna kalınan yerden devam edilir.

Yüzük oyununda verilen cezalar oyunculara verildiği gibi grup başkanına da verilmektedir. Yüzük oyununu yiğitbaşının ekibinin kaybetmesi üzerine nane şeker satma cezası verilir. Oyunu kaybeden yiğitbaşı grup adına cezayı çeker. Bu cezadan başka tren cezasını da gruptan bir oyuncu ve grup başkanı çeker. Oyun kaybedildiğinde ise çekilen cezalar grup adına bireylere verilmez gruptaki tüm oyuncular cezalandırılır. Yenen taraf, getirdiği çanı kaybeden tarafın kendi arasında seçtiği bir oyuncunun boynuna takar. Oyunu kaybeden taraf, ceza olarak türkü

söylerken boynunda çan olan üyenin de çan sesi çıkarması istenir. Yattı kalktı oyunu oynama cezası yüzük oyununu kaybeden tarafın tüm oyuncularına ceza olarak verilir.

Birçok oyunda cezaları ebe verir. Oyun kuralını ihlal eden oyuncu da cezayı çeker. Yattı kalktı oyununda oyuncular sırayla ebe olmakta hem ceza vermekte hem de ceza çekmektedirler. Tüccar gemici oyununda cezayı oyunu kuran yâren verirken kuralları ihlal edenler cezaları çeker. Ödev yapma oyununda cezaları oyun kuran yâren verirken cezaları hata yapan bireyler bireysel olarak çekmektedir. Vız vız oyununda grup arkadaşı ve oyunu kuran yârenler ceza verirken dikkatini yoğunlaştırmayan oyuncu cezayı çekmektedir. Hırsız oyununda kendisine hırsızlık iddia edilen oyuncu hem ceza vermekte hem de cezayı çekmektedir. Bu oyun bazen eşli olarak oynanmakta olup eşler birbirinin yerine ceza vermekte ve çekmektedir. Kuş uçtu, oyunların başı giriş, deve tepmesi, mum dibi, baldır kızartma, mani satma, bir okka pamuk sarma, tekerleme, harf oyunlarında ceza bir oyuncu ya da ebe tarafından verilir ve bireysel olarak çekilir.

2.5. YÂRANDA VE DİĞER DİSİPLİNLERDEKİ CEZALAR

Sosyolojik açıdan yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaları ele alacak olursak; İlkel toplumlarda işlenen suç tüm kabileye karşı işlenmiş sayılır ve işlenen suçun cezası tüm kabileye kesilirdi. Cezaların verilmesinde ve belirlenmesinde kabile içinde deneyim tecrübe ve herkes tarafından kabul edilen bilgi kişi devreye girer onun teklifiyle kabile reisi tarafından ceza verilirdi.

Yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaların bazılarının ilkel toplumlarda verilen ceza yaklaşımıyla örtüştüğü görülür. Yüzük oyunlarında gruplar yarışır grup adına birer kişi seçilerek fincanları açar. Oyun kaybedilirse sadece fincanı açan kişi değil o kişinin ait olduğu grup cezalandırılır. Ceza yetkisi başağa ya da reise aittir. Hırsız oyununda da suç isnat edilen kişinin eşi, eşine suç isnat eden kişiye benim eşim çalmamıştır diye vurarak eşini savunur.

Modern öncesi merkezi otoritenin ilk örnekleri olan imparatorluklarda suç ve cezaya bireyler karar vermesi ve bireylerin birbirine ceza vermesi engellenerek merkezi otorite gücünü her yerde hissettirmiş suçlu ilanına ve bireylerin ceza vermelerine izin vermemiştir. Suç tanımını kendisi yapıp cezayı da bireylerden alarak icra eden bir organ adı altında kendisi vermiştir.

Yâranda cezalar bireysellikten ziyade başağa tarafından verilir. Cezayı bireyler birbirine veremez başağa adına çavuş verir. Yâranlarda oynanan bazı oyunlarda verilen cezalar, merkezi otoritenin sahibi olan, başağa tarafından görevlendirilen çavuş tarafından verilir. Bireylerin birbirine ceza vermeleri başağanın iznine bağlıdır.

Modern dönem ve ulus devletlerde cezalar, halk önünde beden üzerinde acı verme şeklinde devam etmiştir. İktidar birey üzerindeki gücünü insan bedeni üzerindeki tasarrufuyla göstermiştir. Beden özgürlüklerin taşıyıcısı olarak görüldüğü için mahkeme önüne beden çıkartılıp beden üzerinde cezalar verilmiştir.

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezaların büyük çoğunluğunda cezalar bedensel olarak halk önünde verilmekte nadiren manevi ve maddi cezalarda verilmektedir. Verilen cezalar halk önünde herkesin göreceği şekilde verilmiştir.

Sosyolojik olarak suç ve ceza kavramında yapılan tasnifte yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalar ilkel ya da modern dönemde verilen ceza tasnifine birebir benzememektedir. Verilen cezaların bazılarında ilkel dönemde verilen ceza anlayışı görülürken bazılarında modern dönem anlayışı görülmektedir.

Sosyolojik olarak cezanın ele alınmasında zamanla toplum içerisinde cezanın mahiyeti değişmektedir. Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda suçun tanımı zaman içerisinde değişmemekle birlikte verilen cezalar, zamanla katılığını kaybedip esneyerek değişmiştir. Eskiden yârandan ihraç cezası ya da şehirden sürgün etme cezası verilirken günümüzde böyle bir yaptırım bulunmamaktadır. İhraç edilebilecek kişi yârana seçilmemeye çalışılırken seçilen kişi de ihraç edilmemektedir. Maddi olarak verilen cezalar ise 1 okka yağ -5 tl- gibi yârenlerin kaldırabileceği şekilde verilmektedir.

Yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaları felsefe ve ceza ilişkisi yönünden ele alacak olursak; Felsefi açıdan ceza, teorik bazlı (epistemoloji, ontolojik)

sorgulamalardan çok etik çalışmaların konusu olarak ele alınmaktadır. Çünkü ceza karşılık geldiği suçun tekrarlanmaması için iyileşmeye ve ilerlemeye yol açması amacıyla verilmelidir. Düzeni sağlamak için bir araç olan ceza, kuralcı adaletten onarıcı adalete dönüşmezse zaman içinde zafiyete uğrar. Felsefe suçun işlenme nedeniyle ilgilenir. Bir taraftan cezanın işlevi sorgulanırken bir yandan da insanın suç işleme potansiyeli ve özgürlüğü ele alınır. Suçluya ceza verme sürecinde bireyin özgürlüğünün sınırlandırılmasında kriterlerin belirsizliğini bir problem olarak görülürken, bu karmaşanın nedenini sıradan ve makul bir insan tipinin ne olduğunun bilinemesindeki temel kriter olarak değerlendirmektedir.

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalar toplumsal düzeni sağlamak ve yârenlerde bulunması gereken özellikleri pekiştirip, gelişmelerini sağlamak, yapmamaları gereken davranışları da terk etmeleri amacıyla verilmektedir. Bu yönüyle yâranda verilen cezalar bireyleri topluma kazandırma ve istenen davranışların pekişmesine, istenmeyen davranışların tekrarlanmayıp iyileşmesine ve onarılmasına yöneliktir.

Felsefi açıdan ideal insan tipinde kriterlerin belirlenmesinde bir karmaşa durmu bulunmaktadır. Yâranda ideal insan tipinde ve verilen cezalarda bir karmaşa yoktur. Yapılması ve yapılmaması gereken davranış ve fiiller, bunlar yapıldığında verilebilecek cezalar katılımcılar tarafından bilinmektedir. Yâranın temel hedefi olan kültürün korunması, birlik beraberliğin sağlanması, çevreye duyarlı olma, ahlaklı ve faziletli davranışlara sahip birey olma oyunlar ve bu oyunlarda verilen cezalarla sağlanmaya çalışılmaktadır. Cezalar daha çok bireyi ıslah et ki toplum ıslah olsun düşüncesiyle verilmektedir.

Ceza hukuku açısından yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaları ele alacak olursak; ceza hukukunda cezaların amacı insanları imha etmek değil, topluma yeniden kazandırmaktır.

Yâranında temel amacı topluma faydalı gelenek göreneklerine ve kültürel değerlerine bağlı bireylerin yetişmesini sağlamak olduğundan gerek toplantının genelinde gerekse toplantıda oynanan oyunlarda verilen cezaların amacı yâren ve misafirleri topluma kazandırmak eğlenirken toplumsal kuralları benimseyecek donanıma sahip kılmaktır.

Yâran toplantıları mini bir toplumdan meydana gelmekte toplumsal disiplinin ve düzen verilen cezalarla sağlanmaktadır. Burada sağlanan toplumsal düzende toplu yaşama kuralları ve bu kuralların ihlalinde yaşanacaklar eğlence esnasında yâren ve misafirlere uygulamalı olarak gösterilmiş olur.

Yâranda ve burada oyunlarda verilen cezalar ceza hukukunun tarihi seyri içerisindeki nüfusu az olan klan ve İslam öncesi Türk hukukuyla benzerlik göstermektedir.

Klanlar halinde yaşayan insanlar ayrı bir güce ihtiyaç duymadan aralarındaki ilişkileri kendileri düzenlemekte, gereken hallerde de yaptırımları kendileri uygulamaktaydı.

İslamiyet'ten önceki Türk hukukuna baktığımızda cezalandırılan hareketlerin daha çok ya devlet aleyhine fiiller ya da toplumsal düzeni bozan hareketler olduğu görülmektedir.

Önceleri nüfusu az olan insanlar ayrı bir güce ihtiyaç duymadan aralarındaki ilişkileri kendileri düzenlemekte, gereken hallerde intikam alırcasına yaptırımları kendileri uygularken daha sonra toplumun kalabalıklaşmaya başlamasıyla bir otoriteye ihtiyaç duyulmuş bazen ilahi bazen de yöneten tarafından kurallar konularak bu kurallara uymayanlar suçlu, bu suçların bir daha yapılmaması ve mağdur olanların mağduriyetlerinin giderilmesi için ceza hukuku oluşmuştur.

Yâran ve oynanan oyunlarda verilen cezalar da bir topluluk arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuka benzemekte, daha çok sözlü kültür ortamında aktarılan suç unsurları ve buna karşı verilen cezalar bireyi eğitmeye yöneliktir. Yâranda verilen cezaların en ağırı sohbetten kısa süreliğine ya da süresiz olarak uzaklaştırmak olup genelde yanlış davranışta bulunan yâren ya da misafirin verilen küçük cezalarla ıslahına çalışılmaktadır.

2.6. CEZALARIN İŞLEVİ

Yapılan saha araştırması ve ulaşılan kaynaklar itibarıyla yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezalarla ilgili derli toplu bir değerlendirmeye rastlanamamıştır. Yapılan çalışmalarda genellikle, yâranın nasıl bir etkinlik olduğu, bu icranın içeriği,,unsurları ve bu unsurların ne anlama geldiği üzerinde durulmuştur.

Ekici (1998: 109), Dundes'ten naklen işlevi özü itibarıyla belli sayıda bağlama dayanarak oluşturulan bir soyutlama olup folklor türünün kullanımı ve amacı hakkında katılımcıların düşünceleri şeklinde değerlendirmektedir. Çobanoğlu (1999: 225), bir folklor ürününün bağlamına göre işlevlerinde değişiklik olabileceğini ifade etmiştir. Bu yaklaşımlardan hareketle yâran ve yâranda oynanan oyunlardaki cezanın işlevleriyle ilgili yapılan değerlendirme, nihai bir değerlendirme olmayıp elde edilen veriler doğrultusunda cezaların sosyal çevrede hangi ihtiyaçları gidermeye yönelik olduğundan oluşmaktadır.

Yâran toplantıları ve buradaki oyunlarda verilen cezaların en belirgin işlevi eğlence gibi görünse de bunun dışında da işlevleri bulunmaktadır. Çobanoğlu (1999:226), W. Bascom'un folklorun işlevlerini sıralarken ilk sıraya eğlenme ve eğlendirme işlevini koyduğunu sonrasında bu işlevinin tek işlevi olmayıp eğlendirme dışında da işlevleri olduğu düşüncesine kendisinin de katıldığını ifade etmektedir.

Sosyal bilimlerde genel kabule göre kültür, insanın ihtiyaçlarına göre değişim ve gelişim göstermektedir. Yılmaz (2011: 176), Maslow'a atfen ihtiyaçlarla ilgili olarak alt kademe ihtiyaçlarından üst kademe ihtiyaçlara doğru bir gelişmenin olduğunu ileri sürerek ihtiyaçları şöyle sınıflandırmıştır.

1. Fizyolojik ihtiyaçlar; açlık, susuzluk gibi.
2. Emniyette olma ihtiyaçları; asayiş, nizam gibi.
3. Birbirine ait olma ihtiyaçları; sevgi, şefkat gibi.
4. Takdir olunma ihtiyaçları; itibar, başarı gibi.
5. Kendini gerçekleştirme ihtiyaçları; kendi imkân ve kabiliyetlerini kullanma arzusu

Bu yaklaşım doğrultusunda yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezaların ne tür ihtiyaçları karşıladıkları bu olayı yaşayan kişilerin düşünceleri de dikkate alınarak şu şekilde tespit edilmiştir.

2.6.1. Kültürel İşlev

Kültür bir toplumun kimliğidir. Bireysel kimlik diğer fertlerden bizi ayırdığı gibi kültür de bir toplumu diğer toplumdan ayıran kendine has özellikleri ihtiva eden değerler mozaiğidir. Sargut'a (2010: 58) göre, toplumlar kültürlerini üretip bu üretimi insan kişiliğinde etkin olan simgeler evreniyle bir birikim meydana getirirler. Yılmaz (2011: 182), yazarın simgeler evreni adını verdiği bu birikime "kültürel bellek" adını vermekte ve bu belleğin söz, yazı ve gösterim yoluyla, nesilden nesile aktarılması olan, kültürlenmenin eğitimle gerçekleştiğini ifade etmektedir. Yâran toplantılarının eğitim işlevi diğer işlevlerinin önünde olup eğitimleri oyunlar yoluyla nefret ettirmeden sevdirek vermektedir. Oyunlarda kültürel belleğin davranışa dönüşmesinde verilen cezaların büyük bir önemi bulunmaktadır. Birey yapmaması gereken davranışları ve kültürel değerleri aldığı cezalarla anlamakta ve içselleştirerek davranışa dönüştürmektedir.

Yâranda verilen cezaların bir kısmı otoriteyi temsil eden başağanın oturuş şekline göre oturma düzenini ayarlayamama, başağanın huzurunda konuşma adabına uymama, yemek yerken başağadan, küçük başağadan ve reisten erken başlama gibi gelenek ve göreneklerin ihlali tura ile vurma ya da yağ cezası kesilmesine neden olmaktadır. Bu toplantıya katılan yâren ya da misafirler böylece toplum içerisinde nasıl oturulması ve konuşulması gerektiğini yemek yeme adabını da öğrenmektedir.

"Büyüklere saygı küçüklere sevgi birlik beraberlik hep oyunlarda işlenir. Böylece hem sohbet eder hem eğlenir hemde bağlarımızı güçlendirmiş oluruz" (KK8).

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalar mani, tekerleme, türkü ve atasözü gibi halk edebiyatı ürünlerinin yanında yeme-içme, inanç unsurlarını yansıtmaya gibi Türk toplumunun geçiş dönemi kültürel unsurları dışında birçok kültürel değerlerin yaratım, aktarım ve icra ortamı olmasından dolayı kültürün aktarılması ve yaşatılması işlevine sahiptir (Özdemir 2005: 340).

Yüzük oyununda oyunun son sayısı yirmi birdir. Eğer bu sayıya ulaşmadan puanı az olan ekip diğer ekibe yetişirse, “Denge” diye bağırmakta beraberliği sağlayan ekip oyuncularından birisi fincanların bulunduğu tepsiyi sağa sola sallamaktadır. Dengeyi sağlayan grup diğer gruba mani söyleme cezası vermektedir. Kuş uçuşu oyununda yanılan oyunculardan tura ile cezalandırılmasındansa türkü, mani, tekerleme ve atasözü söylemesi istenir.

Oyunların başı giriş oyununda da ceza olarak bir türkü ya da fıkra anlatılmaktadır. Genelde yaran geleneğinin devamı niteliğinde ve reklam olabilecek sözler söylenmekte mani, türkü vb. anlatımlarla yâren ve misafirlere nasihatte bulunmakta bazen protesto edilmektedir.

Mani satma oyunu kültürümüzün aktarım yollarında bir olan edebi bir tür olmakla birlikte verilen ceza da her seferinde bir mani söylenir manileri söylerken her dize de yaranın eline vurulur. Yârenler burada isyanlarından özlemlerine kadar her türlü düşüncesini dile getirirler.

Bir okka pamuk sarma oyununda da verilen cezalar türkü söyleme, mani söyleme ve özlü söz söyleme şeklinde verilir. Tekerleme söyleme oyunu da oyun olarak sözlü edebiyatın bir türü olup bu oyunda verilen cezalar da tekerleme söyleme meziyeti varsa şarkı türkü özlü söz söyleme şeklindedir.

Yukarıda bahsedilen oyunlarda ve oyunlarda verilen cezalarda görüldüğü gibi kültürümüzün gelecek nesillere aktarılması ve yaşatılmasında bu toplantılarda verilen mani, türkü ve özlü söz söyleme gibi cezaların işlevleri bulunmaktadır.

Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaların işlevlerinden birisi de çeşitli bağlamlarda kültürel kimlik gösterilerek, bu kimliğin benimsenmesini korunarak geliştirilmesini ve aktarılmasını sağlamasıdır. Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalarda yâren ya da misafirler yeme-içme, oturma-kalkma, konuşma-susma, giydikleri giysi, söyledikleri mani, türkü, tekerleme vb. unsurlarla belirli bir kültürel kimliğe sahip olduklarını ifade etmekte katılımcılara da göstermektedirler.

Yâranda hamama gitme, kıymalı yeme, çay ısmarlama vb. cezalar yeme-içme ve yemek yeme kültürü adına icra edilmekte ve katılımcılara gösterilmektedir. Yapılması

gereken ve yapılmaması gereken davranışlar ifade edilip verilen ceza ve ödüllere kültürel kimliğin doğru ve yanlışları katılımcıların şuurlarına ve şuur altlarına kodlanmaktadır. Kültürel değerler kültür emperyalizminin özellikle medya vasıtasıyla baskısını gösterdiği günümüzde korunma altına alınarak yaşatılmaktadır.

“Çocuklarımız çok değişti daha da değişmesin diye hafta sonları Ankara’dan kalkıp buraya geliyoruz. Bu geleneğimizi imkânlar el verdiği kadarıyla yaşatmaya çalışıyoruz” (KK3).

Yukarıda ifade edildiği gibi verilen cezalar, kültürel değerlerimizi korumaya ve yaşatmaya yönelik olup başka kültürlerin baskısı altında kalarak yok olup gitmemesi, bizi biz yapan değerlerin kimliğimizin bir parçası olarak kalması işlevine sahiptir. Yapılan saha araştırması ve mülakatlarda yâran toplantılarını devam ettiren ve bu toplantılara katılan kişilerin bu toplantılardan beklediği en önemli işlevin geçmişten kopmadan geleceği inşa etmek için bir araya gelme olarak görülüp değerlendirildiği tespit edilmiştir.

2.6.2. Eğlence İşlevi

Eğlenceyi, yerelliğin yok edilerek gelenekselliğin içinde yer bulamadığı bir yaşam alanı olarak değerlendiren Özdemir (2005: 30), sosyal eğilimleri yansıtan eğlenceyi, Barnouw ve Kirkland’a (1992: 53) atfen “karakterlerin, ilişkilerin ve sonuçların sosyal bir repertuarı,” olarak değerlendirmektedir.

Yâran toplantıları da karakter ve ilişkilerin şekillendiği sohbet temalı eğlencelerdir. Yâranlarda eğlenceyi müzik eşliğinde oynanan mahalli oyunlar ve tezimizde ele aldığımız toplantı süresince oynanan oyunlar ve bu oyunlarda verilen cezalar sağlamaktadır. Oyunların lokomotifleri cezalardır. Toplantıya katılanlar aldığı cezalar ya da cezaya kalmamak için gayret göstermekte bu gayretler de katılımcıları eğlendirmektedir.

Yâran toplantısını bu toplantının yapısında da ifade ettiğimiz gibi başlı başına birçok unsur meydana getirmekle birlikte bu toplantının dörtte üçünü oyunlar oluşturmaktadır. Katılımcıların eğlendirilmesi ve kültürün öğretilmesi amacıyla oynanan oyunlar belirli periyotlarla değiştirilmektedir.

“Yâranlarda oynanan onlarca oyun var. Gece 12’ye kadar 9-10 oyun oynarız. Her toplantı da farklı oyunlar oynarız ki kişiler sıkılmasın. Misafirağalar gönderildikten sonra da sabah namazına kadar oyun oynamaya devam ederiz. Yüzük oyununu yârenler arasında oynarız. Gece yarısından sonra ilk yüzük oyunu oynarız” (KK6).

Özellikle uzun kış gecelerinde vakit geçirmek ve eğlenmek bu şekilde de Tania Modleski’nin (1998: 9) vurguladığı kitle iletişim araçlarının ortaya çıkıp yaygınlaşmasıyla endüstri haline gelen kültürün başka kültürler arasında yok olup gitme tehlikesine karşı yâranlardaki oyunlar ve burada verilen cezaların eğlence yönü kültürün devamı için önemli bir işleve sahiptir. Eğlencenin temelini de doğaçlama olarak oynanan oyunlar ve bu oyunlarda verilen cezalar sağlamaktadır.

Eğlenmenin insan üzerindeki tepkisinin gülmek ve kahkaha atmak olduğu düşünülürse, yâran toplantılarında oynanan oyunlar esnasında verilen cezalarda kahkaha hiçbir zaman eksik olmamakta, herkes aşırıya kaçmayacak şekilde eğlenmektedir. Eğlenme adabında aşırılıklar çavuş tarafından turayla vurulmak suretiyle cezalandırılır.

Yüzük oyununda yüzüğü son bulan kişinin hayvan yerine konulması, Pampıltı cezası cezasında oyuncunun ağzının, yüzünün kül ile dolması, tort cezasında boynuna geçirilen fincanların koyun ya da keçilerin boynuna asılan çan gibi sesler çıkarması, mühür cezası, nane satma cezası tren olma cezası yattı kalktı oyunu cezası ortamı kahkahaya boğar.

Yâranda ve buradaki oyunlarda da verilen cezalar hem yârenleri hem de yârana katılan misafirleri eğlendirmektedir. Katılımcılar hoşça vakit geçirmek ve eğlenmek için oyunları beklerken oyunlarda verilen bedeni cezalar izleyicileri keyiflendirmektedir.

“Yâranlar çok eğlenceli geçiyor. Günlük hayatta bazen sıkılıyoruz. Yârenağalardan biri geldi mi moral oluyor. Yaran akşamını ipe çektiğimiz zamanlar oluyor” (KK8).

Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezalar katılımcıları eğlendirerek baskın olan kültürlerin eğlence şeklinde yerel kültürleri yok etmesini önleme adına önemli işlevi bulunmaktadır. Kendi kültürel değerlerimizin yaşatıldığı bir ortamda bu ihtiyaç giderilmektedir.

2.6.3. Ekonomik İşlevi

Yâranlar ana temasında sohbet olan eğlence toplantıdır. Özdemir (2005:310), eğlence ve ekonomi arasında direk bir ilişki olduğunu, ekonomiyi canlandırmak için eğlenceler düzenlendiğini, eğlence dışında ekonomiyi alım satım yönünden birçok ürünün pazarlandığı başka bir ortam bulunmadığını genel olarak Türk halk eğlencelerinin en temel özelliklerinin harcama ve savurganlık olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden bir yönü de eğlence olan yâran toplantılarında ve bu toplantıların temel unsurlardan olan oyunlarda verilen cezalar, ekonominin canlanmasına katkı sağlamıştır. Yâranlarda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaların ekonomiye katkısı genel anlamda yerel olmakla birlikte küçük ölçüde de ulusal katkıları bulunmaktadır. Bu katkı diğer eğlencelerin ekonomiye katkılarına göre daha azdır.

Yâranlarda verilen yemeğe götürme, yârenlere çay ısmarlama, yârenleri hamam götürüp kıymalı ısmarlama, pikniğe götürme, bir fakirin bir yıllık kışlık yakacak ihtiyacının karşılama, fakir bir öğrencinin bir yıllık eğitim öğretim masraflarının karşılanma gibi cezalar etkinliğin yapıldığı çevrede ekonominin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bazen başağının değişken ceza olarak tavuk, hindi vb. alma cezası da yöreye ekonomik olarak katkı sağlamaktadır.

Yâranlarda oynanan oyunlarda verilen cezalardan bazılarının da yerel ekonomik yapı üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır.

Yattı kalktı oyununda oyuna katılan oyuncuların her birine sebze meyve adları verilirken bu meyveler hem oyunculara hem de misafirlere ikram edilmektedir. Ödev yapma oyununda salonun ortasına gelen yâran söylemesi gerekenleri unutması ya da karıştırması durumunda on dakika içerisinde bir tatlıcıya gidip beş kilo baklava, üç kilo dondurma, meyve vb. almak şeklinde cezalar yâran toplantılarında sürekli olarak verilmektedir.

Kuş uçuşu oyununda cevap vermede geç kalan oyuncular ellerindeki çiğ sebze ve meyvelerden yemek suretiyle cezalandırılır. Pamuk sarma oyununda geciken ya da şaşırın oyuncu yağ cezasıyla cezalandırılır. Yağ cezaları gerek yâranda gerekse yâranda oynanan oyunlarda kara bohçada biriktirilir. Burada biriken paralar bir ihtiyaç sahibinin haftalık mutfak ihtiyacı alınarak kapısının önüne bırakılır.

Yâranın yapıldığı çevrede donanımlı esnafın yetişmesi de yörenin ekonomisine dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Esnafların iyi yetişip toplumsal düzenin sağlanması, müşteri menuniyeti, sağlam üretim ve pazarlama dil becerisini geliştirici cezalar ve iş disiplinini sağlayan cezalar donanımlı esnaf yetişmesinde verilen cezaların ekonomiye katkısını göstermektedir.

“Biz hepimiz esnafız. Esnaflık disiplinli olma ve iyi konuşma işidir. Dilimizin gelişmesi için mani, tekerleme, türkü söyleme oyunları oynarız” (KK6).

2.6.4. Siyasi İşlev

İnsanları duygusal ve eylemsel olarak harekete geçirme yetisine sahip olan Halk biliminin bir işlevinin de siyasal ve ideolojik amaçlı kullanıldığı genel bir kabuldür. Özdemir (2005:316), Barre Toelken'den naklen, halk biliminin çok kültürlü gruplardaki yaşam, ırk ilişkileri, eğitim, kültürel münasebetler gibi alanlarda başka bir grubun baskısı altında kaldıktan sonra bağımsızlıklarını kazanan toplulukların kimliklerini netleştirip etnik birlikteliklerin devam etme de halk ruhunun kullanılarak derlendiğini ama bu durumun aşırı ırkçı yaklaşımlara neden olma gibi bir sonuç doğurduğunu ve birçok bilim adamının bu amaçla kullanılmasına alet olmak istemediğinden ortadan kaldırıldığını ifade etmiştir.

Halk bilgisi ürünlerinin bir eğlence unsuru olmasının yanında politik bir güç unsuru olup kitleler üzerinde kimlik oluşturma, değişim ve dönüşüm sağlamayı amaçlayan siyasal hareketlerin temel dinamiği oluşturduğunu ifade eden Özdemir (2005: 318), aslında folklorun doğası gereği kaynaştırma ve birleştirmeyi birçok renkten anlamlı bir resim oluşturmayı hedeflediğini, toplumu bütünleştirme alanlarından biri olduğunu belirtmektedir.

Temelde eğlenme amacıyla yapılan faaliyetler farklı amaçlar için kullanılabilir. Yâran toplantıları da sohbet temalı eğlenceler olmakla birlikte toplumda bütünleştirici, tamamlayıcı ve grup üyelerinin eksikliklerinin giderilmesini toplumsal sorumluluğa sahip bireyler yetiştirmeyi eğlence başlığı altında ortaya koymaktadır. Bu hedefine ulaşmak için verilen cezalar etkin rol oynamaktadır. Yâranda

disiplin ve hedeflenen davranışlar toplantıda ve bu toplantıda oynanan oyunlarda verilen cezalarla sağlanmaktadır.

“Yâran, birlik beraberlik demektir. Kardeşlik ve kardeşçe hareket etmek demektir. Birlik beraberlik ruhunu da oynadığımız oyunlarda herkes kazanmaktadır” (KK5).

Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezalarda bu birlik beraberlik ruhu ve fütüvvetçilik düşüncesi pekiştirilerek yönetime katkı sağlanmıştır. Yâran toplantılarında yerel ve ulusal konularla ilgili değerlendirme ve yorumlarda bulunulur. Müzik ve oyunlara geçilmeden önce katılımcılar siyasi meselelerle ilgili fikir alışverişinde bulunmakta bu ortamda Özdemir’in (2005) ifade ettiği gibi kamuoyu oluşturma, siyasal eğilim belirlenerek siyasal kimliğin oluşturulması ve pekiştirilmesi sağlanmaktadır.

Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda otoriteye itaat düşüncesi baskın olarak verilmektedir. Yattı kalktı oyununda oyuna katılan oyuncuların her birine delikanlıbaşı ya da oyunun lideri tarafından sebze meyve ya da hayvan adları verilir. Verilen isimler herkesin alay edebileceği isimler olmasına rağmen bu isimlerle hitap edilmektedir. Oyuncu ve misafirler otoriteye itaat etmektedir.

Tüccar gemici oyununda İsmi okunan yâren ve misafirler hemen oturup kalkmaları gerekmektedir. Söylenenleri geç anlayan ya da anlamayan oyuncular ayakta bekleyen çavuşlar tarafından sert bir şekilde sırtlarına vurulmak suretiyle cezalandırılır.

Ödev yapma oyununda Yiğitbaşının “Sen ne hazırladın?” sorusuna “Bir şey hazırlayamadım diyen oyuncu cezalandırılarak sorumluluğunu yerine getirmeyince cezalandırılır ve cezasını hemen yerine getirir.

Samit oyununda otoriteye mutlak itaat vardır. İtaat edilecek konuda mantık aranmaz yapılması gereken hususların yapılması istenir. Ebe sağ taraftan başlayarak oyuncuların yüzüne, ensesine, kollarına ve dizlerine vurur. Aynı şekilde kendisi de oyuncu arkadaşına vurur yanılması durumunda ebeden aynı dayağı yer. Ebe acı biber yer ve tüm oyuncular da acı biber yer. Ebe üzerinde don kalıncaya kadar soyunur oyuncular da aynı şekilde soyunur. Bir kova alıp – 10,15 derecede başından aşağıya döker oyuncular da aynı şekilde yapar. Yüzüne isler sürerek çarşıda yarı çıplak dolaşılır

Otoriteye yöneticiye saygıda kusur etmeme kusurda bulunursa ceza alacağı yattı kalktı oyununda yaran üyelerinden ismi hıyar olan oyuncuya ismini soran yiğitbaşına ismini söylerken “yiğitbaşım hıyar” demesi yanlış anlaşılardan dolayı hakaret olarak kabul edilir ve 13 tura ile cezalandırılmak suretiyle öğretilmektedir.

Oynanan oyunlarda ve bu oyunlarda verilen cezalarda otoriteye tepki gösterme de yine kendi kuralları içerisinde öğretilmektedir. Mani satma oyununda yârenler burada isyanlarından özlemlerine kadar her türlü düşüncesini dile getirirler.

Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezalarla bireye toplu yaşam kurallarına uyma, otoriteye bağlı kalma, saygılı olma ve otoriteye olan tepkisini aşırılığa kaçmayacak şekilde ifade etme öğretilmektedir. Her yâren yasama yürütme ve yargı mantığı içerisinde küçük bir devlet disiplininin icra edildiği yâranda aldığı cezalarla disipline edilir. Cezayı bireyler veremez bireylerin yerine otorite verir.

2.6.5. Psikolojik ve Sosyal İşlev

Yaran toplantıları, Yılmazın (2011:176) sıra geceleri için ifade ettiği gibi mevcut düzenin devam etmesi, yeniliklerin tartışılması ve bunlara karşı yaklaşımın belirlendiği, yeniliklerin kendi kültür potamızda eritilerek şekil alıp içselleştiği ve grup refleksinin ortaya konduğu toplantılardır.

Yâranlarda ve buradaki oyunlarda verilen cezalar bireysel, toplumsal psikoloji ve sosyolojik açısından önemli işlevlere sahiptir. Toplum kurallarını bilen, birbiriyle iyi iletişimkurabilen, saygı ve sevgi gibi vasıfları olan bireyler yâranda ve yâran toplantılarında oynanan oyunlarda verilen cezalarla yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu şekilde toplumsal bilinç oluşturulmaya çalışılmakta katılımcılar psikolojik olarak toplumda istenen insan olmaya yönlendirmektedir.

Toplumsal bilinç Hançerlioğlu'nun (1986: 386) ifade ettiği gibi toplumun yaşamda toplumun anlamlandırdığı bilinç biçimlerinin tamamıdır. Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezalarla sosyal olaylara duyarlı olma ve toplum gereklerine göre hareket etme öğretilmektedir.

Yâran ve buradaki oyunlarda verilen cezalar bu yönüyle ele alındığında toplumsal değerleri gelecek kuşaklara eğlence ortamında öğretmekte ve burada yetişen birey kültürel değerleri benliği rencide olmadan hazmetmekte sosyal olaylara karşı duyarlı psikolojik bilinç ve benliğe sahip olmaktadır.

Yâran ve oyunlarda verilen cezalarla birey hayata hazırlanmaktadır. Özdemir (2005), And'ın (1982:3) Durkheim'den naklen folklor bireyi, toplumda yaşamak için toplumsal bağların daha güçlü olmasına, acı çekmeye hazırlamaya çalışarak bu bağları güçlendirdiğini ifade etmektedir.

Yâranda ve yâranda oynanan oyunlarda verilen cezaların oluşturmak istediği davranışlara bakıldığında, bireyselliğin yanında birlikte hareket etme, verilen görevi yerine getirme, sır saklama, ihtiyatlı olma, dili iyi kullanma, grup arkadaşlarına güvenme, hızlı hareket etme, kıvrak zekâyaya sahip olma, dikkati yoğunlaştırma, sağlam bir hafızaya sahip olma, güçlü ve dayanıklı olma gibi özelliklerin bulunması vb. bulunmasını amaçlar. Bu şekilde geneli esnaf olan yârenlerin esnafta olması gereken vasıflara hazırladığı görülür.

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezaların bir diğer psiko-sosyal işlevi de bireyi kendisine ve topluma karşı yabancılaştırmaktan uzak tutmaktır. Yabancılaşmayı Yılmaz (2011), Adıgüzel'den (2001:55) naklen toplum içerisinde diğer bireylerle bağlantısı ve irtibatı olmayan, sağlıklı ilişki kuramayan topluma uzantısı olmayan birey olarak tanımlamaktadır. Adıgüzel (2001), toplum tarafından karşılanması gereken bir takım gereksinimlerin karşılanmadığından ortaya çıktığını ifade ettiği bu eksiklikleri Etzion'ye atfen şu şekilde sıralamaktadır:

1. Duygusal yakınlık ya da dayanışma, uyum ve sevgi gereksinimi.
2. Tanınma ya da öz saygı, başarıma, takdir görme gereksinimi.
3. Bağlam ya da oryantasyon, tutarlılık, sentez, anlam ya da bütünlük ihtiyacı.
4. Sık ve öngörülebilir ödüllendirmeleri mümkün kılan tekrar tekrar memnun edilme gereksinimi.

Yâranda ve buradaki oyunlarda yukarıda bahsedilen bireyin sosyalleşmesini sağlayan gereksinimlerin karşılandığı bu gereksinimlerin verilen cezalar yoluyla pekiştirildiği görülmektedir.

Cezaya kalmak istemeyen birey, oyundaki diğer kişilerle bazen birlikte hareket ederek onların gücünden istifade ederken bazen de onlara karşı kendini savunarak diğer bireylerle bağlantı kurmakta ve irtibatını sağlamlaştırarak, sağlıklı ilişkiler kurmaktadır. Oyunlarda sağlanan bu durum hayata karşı yârenleri ve yârana katılan misafirleri hazırlamaktadır.

Yâranda ve burada oynanan oyunlarda verilen maddi cezalar toplumda daha çok fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasında kullanıldığı gibi eğitim öğretim vb. ihtiyaçların karşılanmasında da kullanılmakta toplumda yardımlaşma duygusunu geliştirmektedir. Kara bohçada toplanan bu paralarla fakirler doyurulur ve ihtiyaçları giderilir. Zenginler duyarlılıklarını ifade ederken fakirlerde zenginlerin duyarlılığını görerek onlara karşı öfke ve kin hislerini dizginler.

Yâranda başağa, bir kişinin kışlık ihtiyacının karşılama, 1 öğrencinin bir yıllık eğitim öğretim masraflarını karşılama, bir ailenin yıllık mutfak masrafını karşılama gibi cezalar verirken, yâranda oynanan oyunlarda tatlı, dondurma alma cezası ve özellikle de yağ cezaları paraya dönüştürülüp ihtiyaç sahibinin ihtiyacı alınarak evinin kapısına bırakılır.

Toplumda hatalara karşı sabırlı olma ve olumlu yaklaşma, gurur, benlik ve kibir gibi özelliklerin bireyde kontrol altında tutulması için özellikle de esnaflığın sabır ve hoşgörü işi olduğu düşünülecek olursa büyük önem arz etmektedir. Yaranda ve yaranda oynanan oyunlarda verilen cezalarda ciddi bir sabır eğitimi verilmektedir.

Her yaş grubundan oluşan katılımcılar oyunlarda ve verilen cezalarda eşittirler. Bazı oyunlarda hayvan taklidi yaparken bazı oyunlarda tura ile ellerine vurulmakta bazı oyunlarda ıslak mendille başlarına vurulurken bazı oyunlarda da mani, tekerleme ve türkü söyleyerek kendilerine zor gelen cezalara sabır göstermektedirler.

Verilen cezaların diğer işlevini de Özdemir (2005: 328), Durkheim'den atıfta bulunan And'dan (1982: 3) naklen bireyleri bir araya getirme, bireyler arasında sosyal bağları güçlendirme ve ortaklığı pekiştirme olarak belirtmiştir. Yaran ve yaranda oynanan oyunların geneli grup halinde birlikte ya da karşılıklı olarak oynandığından cezaya kalmamak için bireyleri birleştirici ve bütünleştirici işlevi bulunmaktadır.

SONUÇ

Geleneksel bir sohbet toplantısı olan yâran Çankırı merkez, ilçe ve köylerinde, Kütahya'nın Simav, Konya'nın Akşehir ilçesinde devam etmektedir. Zaman içerisinde yapı unsurlarında ve işlevlerinde değişiklikler olsa da varlığını korumaktadır.

Bu çalışmada yâran toplantısında ve burada icra edilen oyunlarda verilen cezaların yapısı çıkartılarak, işlevleri kültürel, eğlence, ekonomik, siyasi ve psiko-sosyal başlıkları altında incelenmiştir. Yapılan araştırmada yâran toplantılarının işlevleriyle, yâranda ve bu toplantılarda yer alan oyunlarda verilen cezaların işlevlerinin birbirine benzediği görülmektedir. Bu durumun nedeni yâran teşkilatının bireysel ve toplumsal amaçlarını toplantıda ve burada icra edilen oyunlarda verilen cezalarla kazandırmaya çalışmasından kaynaklanmaktadır.

Geleneksel sohbet toplantılarının -sıra geceleri, yâranlar, barana ve kürsü başı sohbetleri- yapı unsurlarında oyunlar ortak bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu oyunların lokomotifi daha önce de belirttiğimiz gibi bu oyunlarda verilen cezalardır. Sohbet toplantılarını Çankırı yâran örneğinde ele almış olsak da ulaşılan sonuçlar diğer sohbet toplantılarında cezaların yapıları ve işlevleriyle benzerlik göstermektedir.

Bu cezaların bireysel ve sosyal amaçlarını, toplumsal düzenin sağlanmasına katkıda bulunmak, bireysel çatışmaları azaltarak birlik ve beraberlik ruhunu güçlendirmek, bireylere kendini ifade etme imkânı vererek özgürlük alanı kendilerini değerli hissettirmek ve keyfi davranışları engelleyerek güç ve yetkilerin aşılmasını engellemek şeklinde sıralayabiliriz.

Yâran ve burada icra edilen oyunlarda verilen cezaların eğlence amaçlı olduğu genel bir kabul olsa da, bu cezaların yukarıda ifade edildiği gibi bireysel ve sosyal katkılarının dışında ekonomik, siyasi, kültürel, psikolojik ve sosyal işlevleri ortaya konmuştur.

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezaların katılımcı ve misafirlerde hedeflenen davranışların kazandırdığı görülmektedir. Bireylere bireysel ve sosyal sorumlulukların kazandırılmak istendiği örgün eğitimin kurumlarında bu tür toplantılara yer verilmesi, buradaki ceza mantığının incelenerek eğitim ve öğretimde uygulanan ceza mantığına taşınması değerlendirilmelidir. Günümüz eğitim sisteminde bilgi hamalı olup birçok doğruyu bilmesine rağmen hayatına tatbik etmeyen fertlerde kişisel ve toplumsal sorumluluk oluşturulması için bu oyunlarda verilen cezalar incelenmelidir.

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezaların bireye sorumluluk ve kişilik kazandırmadaki rolünün MEB, suçluların ıslah edilerek topluma yeniden kazandırılması adına gayret gösteren Adalet Bakanlığı tarafından dikkate alınması gerekir. Bireyi yetiştirme ve ona davranış kazandırma hedefi olan kurumlar tarafından bu cezaların yapıları ve işlevleri incelenerek kendi sahalarına aktarılması bu kurumların hedeflerine ulaşmasında kolaylık sağlayacaktır.

Yukarıda ifade edildiği gibi yaranda ve bu toplantılardaki oyunlarda verilen cezaların bireysel ve toplumsal işlevlerinin önemine binaen bu toplantıların devam ettirilmesi gerekmektedir. Bu toplantılarda ve bu toplantılardaki oyunlarda verilen cezaların günümüzde uygulanması adına önerilerimiz şunlardır:

1- Hemen hemen geleceğin büyükleri olacak nesillerin zorunlu olarak eğitime ve öğretim gördüğü yıllarda bu toplantılardan herhangi birisinin yörelerinde icra edilen şekli seçmeli ders olarak okutulması, eğer bu olmuyorsa öğrencilerin gelişmesi için planlanan ders dışı etkinlikler listesinde bu toplantıların da bulunması, hem eğitim öğretimin etkin olması hem de kişilikli bireylerin yetişmesi adına önem arz etmektedir. Böylece televizyonun ağında sosyal ilişkilerini yitiren kendini ifade edemeyen toplum kurallarından habersiz yaşayan bireylerin sorumluluk kazanması sağlanmış olacaktır.

2- Özellikle kültürümüzün yaşatılması korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması adına Kültür Bakanlığı'nın bu toplantıları koruma ve değişimi takip ederek yaşatılması adına araştırma-inceleme, seminer, bilgi şöleni, yazılı doküman reklam ve tanıtım alanlarında gayret göstermelidir. Sadece toplantılar hakkında değil de tezde ceza unsuru olarak ele alındığı gibi bu toplantıların yapı unsurlarını monografik olarak ele alıp derinlemesine incelenmesi gerekmektedir.

3- Ülke genelinin büyük ilgi gösterilen geniş kitlelere hitap eden aydın, sanatçı, sporcu vb. kişilerin destek vermesiyle bu toplantıların gündemde kalarak tanıtımının yapılması önem arz etmektedir.

4- Suçlularla mücadele eden Adalet Bakanlığı ve kolluk güçlerinin bünyelerinde bu tür faaliyetler düzenlenerek suçluların ıslahında bu toplantıda ve burada oynanan oyunların incelenerek suçluların kurallara uymasında suçlu ve devlet arasında bir bağ kurulmasında burada verilen cezaların eğlence ve eğitim işlevi kullanılmalıdır.

5- Ekonomik işlevleri dikkate alındığında bu tür faaliyetlerin yapıldığı işletmeler açılarak kültürel olarak varlığını devam ettirirken bölgesel ekonomiye katkı sağlama ve özellikle tek tiplikten sıkılan ve farklı kültürel ortam arayan turistlerin de ziyaret edeceği mekânlarla bölge ekonomisine katkı sağlayıp etkinlikte verilen cezalarla da ekonomiye katkısı değerlendirilebilir.

6- Mekânsal problemlerin çözülmesi adına yerel yönetimler yardımcı olarak toplumda birçok işlevi bulunan bu toplantı ve bu toplantılarda oynanan oyunların devamı adına en büyük engel olan ekonomik katkı sağlanmalıdır.

7- Bulunulan bölgede var olan üniversiteler bilimsel yollarla bu toplantıları akademik sahaya taşımalı. Bu toplantıların ve bu toplantılarda ceza gibi yapı unsurlarının işlevleri ortaya konularak güncele taşınması noktasında yetkili makamlarla ve halkın bilgilendirilmesi konularında inisiyatif alması bu konuyla ilgili projeler geliştirmesi önem arz etmektedir.

8- Bu toplantıları düzenleyenler, yerel ve ulusal yöneticileri ziyaret ve etkinliklere davet ederek gündemde tutmalı, AB projelerini takip ederek bu değerleri ulusal ve uluslararası gündeme taşımalıdır. Genellikle çalışanlardan oluşan icracıların yanında bu işe vakit ayırabilecek kişilere de görev vererek istihdam sağlanmalıdır.

Yâranda ve buradaki oyunlarda verilen cezalarla toplumda çevresinde iyi olarak bilinen, büyüklerine saygılı, küçüklerine sevgi ve şefkat besleyen, ahlaklı, namuslu, içki ve kumarı olmayan, sır saklamasını bilen, cömert, konuksever, kimseye kötü gözle bakmayan, kimseye kötü söz söylemeyen ana-baba ve yakın akrabaya yardım eden,

arkadaş ve komşularına iyi davranan vb. bireysel ve toplumsal sorumluluk sahibi üstün ahlaklı kişiler yetiştirilmeye çalışılmıştır.

Kişilikli bir insanın yetişmesinde bu toplantı ve burada oynanan oyunlarda verilen cezalar rolü olduğu gibi esnaflıkla ilgili beceri ve disiplinlerin kazandırılması askerliğe her an hazır bedeni ve zihni altyapıya sahip bireylerin yetişmesinde de etkin olduğu görülmüştür.

Sohbet toplantıları ve oyunlarda verilen cezaların özellikle kültürün aktarılması ve eğitici işlevi ve bunun dışında eğlence, ekonomik, siyasi ve psiko - sosyal işlevleri incelenerek günümüze taşınmalıdır.

SÖZLÜ KAYNAKLAR

KK1

Adı soyadı : İSMAİL KARCI
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1972
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Tekstil ve telekominasyon
Eğitimi : Üniversite
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâren evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Büyük başağa

KK2

Adı soyadı : KÜRŞAR COŞAR
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1976
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Kitap Kırtasiye ve Büro Malzemeleri
Eğitimi : Üniversite
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Küçük başağa

KK3

Adı soyadı : AHMET KIVRAK
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1975
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Lpg Dönüşüm Sistemleri
Eğitimi : Üniversite
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Yâran Reis

KK4

Adı soyadı : ARİF ŞAHİN
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1980
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Fotoğrafçı
Eğitimi : Lise
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Çavuş

KK5

Adı soyadı : MÜSLÜM GÜRPINAR
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1979
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Çiçekçi
Eğitimi : Lise
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Yâren

KK6

Adı soyadı : ALİ DENEÇİ
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1974
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Tuhafiye
Eğitimi : Lise
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Yâren

KK7

Adı soyadı : ALİ KOÇ
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1976
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Teknik Servis
Eğitimi : Üniversite
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Yâren

KK8

Adı soyadı : HARUN ÇETİN
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1975
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Kuaför
Eğitimi : Lise
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Yâren

KK9

Adı soyadı : ABDULLAH MERDAN
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1977
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Oto Tamir- Motor Ustası-
Eğitimi : Orta Okul
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Yâren

KK10

Adı soyadı : MEHMET DENİZ
Doğum Tarihi/Yılı-Yaşı : 1970
Doğum Yeri : Çankırı
Mesleği : Memur
Eğitimi : Lise
Derlemenin Yapıldığı Yer : Çankırı Merkez Yâran Evi
Derlemenin Yapıldığı Tarih : 30-04-2011
Yârandaki Görevi : Yâren

KAYNAKÇA

- Absarılioğlu, Ahmet (2012), **Dünya Kültür Mirasımız Yaran**, Çankırı: Çankırı Valiliği Kültür Yayınları.
- Altınay, F. Reyhan (2004), “Çankırı ve Simav’da Yaran geleneği”, **II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri**, Çankırı: Çankırı Valiliği Yayınları.
- And, Metin (1974), “*Türk Folklorunda Oyun Kavramı ve Oyunun Önemi*”, (1. **Uluslararası Türk Folklor Sempozyumu Bildirileri:305-2014**), Ankara: Kültür Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi.
- And, Metin (1986), “19. Yüzyılda Anadolu Köyü Üzerine Bir Yabancınnın Gözlemleri”, **Tarih Ve Toplum Dergisi**, 32. Sayı, İstanbul.
- And, Metin (2012), **Oyun ve Büğü**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ana Britanica (1994), “*Ceza maddesi*”, cilt:1, İstanbul: Ana yayıncılık.
- Arslan, Hüseyin (2006), “İslam Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul: Marmara Üniversitesi
- Aşkun, V. Cem (1943), **Sivas Folkloru**, Sivas: Kamil Basımevi
- Ataman, Sadi Yaver (1994), **Eski Safranbolu Hayatı**, (yay.haz. Süleyman Şenel), İstanbul: Eser Sahibinin Kendi Yayını
- Atauz, Sevil (1989), “*Gönüllü örgütlere ilişkin Yaklaşım ve Kuramlara Eleştirel Bir Bakış*”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 21, Sayı 2, Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
- Atauz, Sevil (1973), **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Esnaf ve Sanatkâr**, (yay.haz. Hüsamettin Tiyaşan), Ankara: b.y.y
- Ateşsoy, Yaşar (1988), **Yaran Diyarı Bizim Çankırı**, Ankara: Sanat Kitapevi
- Avedon, E.M., Smith B. Sutton (1971), **The Structure Elements of Games**, New York.

- Barnouw, Erik ve C.E Kirkland (1992), “Entertainmend”, Richarda Bouman (edt.by) Folklore, **Ciltural Performances and popüler Entertainments**, NewYork, Oxford University Press,: 50-53
- Bascom, William (1964), Four Functions of Folklore, **Journal of American Folklore**, C.67,s. S. 333-349.
- Bascom, R. William (2005), “*Folklorun dört işlevi*”, (çev. Ferya Çalış, Redaksiyon: Selcan Gülçayır), **Halk biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2**, (yay. haz. Öcal Oğuz-Selcan Gürçayır), Ankara: Geleneksel Yayınları.
- Bardakoğlu, Ali (1992), “*Ceza*”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, VII, 470-478, Ankara: Diyanet Yayınları.
- Basmacıoğlu, Gülten (2012), **Halk Anlatısının Sözlü Kültür Ortamlarında Değişim ve Dönüşüm: Oda ve Konak**, Turkish Studies (769-792), Ankara.
- Başgöz, İlhan, Andreas Tietze (1999), **Türk Halkının Bilmeceleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Başoğlu, Bekir (1982), “*Boyabat Yöresi Yüzük Oyunu*”, **Türk Folkloru**, 6(35), s.21-22.
- Bilge, Necip (2004), **Hukuk Başlangıcı**, Ankara: Turhan Kitabevi
- Boratav, P.Naili (1984), **100 soruda Türk Folkloru**, İstanbul: Gerçek Yayınları
- Boratav, P.Naili (1985), **100 soruda Türk Folkloru**, İstanbul: Gerçek Yayınları
- Burke, Peter (1996), **Yeniçağ Başında Avrupa’da Halk kültürü**, (çev.: Göktuğ Aslan), Ankara: İmge Yayınları
- Can, Sıtkı (1945), **Ordu İlinde Çocuk ve ilgili İnanmalar**, Ordu: Halkevi yayımı Gürses Matbaası
- Cemiloğlu, Mustafa (2001), “*Âsık Mevlut İhsani Hayatı ve Hikâyeciliği*”, **Milli Folklor**, Yıl 13, sayı:51, 80-92.s Ankara: Geleneksel Yayıncılık
- Cenikoğlu, G. Tarıman (1998), **Akşehir’de Sıra Yâranları**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Cenikoğlu, G. Tarıman (2004), “*Akşehirde Yârenlik Geleneği*”, **II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri**, Çankırı Valiliği.

- Cerîme, Ebû Zehre Muhammed, **Dâru'l- Fikri'l- Arabî, Kahire**, (yay. haz.: Şamil Dağcı, (1996), İslam Ceza Hukukunda Şahıslara Karşı Müessir Fiiller), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Cumbur, Müjgân (1989), “*Kastamonu Tarihinde Ahiler ve Esnaf kuruluşları*”, **Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler**, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Cumbur, Müjgan (1973), **Cumhuriyetimizin 50. Yılında Esnaf ve Sanatkar**, Ankara
- Çağatay, Neşet (1990), **Ahilik Nedir?** , Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Çağatay, Neşet (1981), **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Çakır, Vedat, “*Konya'nın Geleneksel Eğlence Kültürü*”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 381s.
- Çalışkan, İbrahim (1989), “*İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Had Cezaları*”, **AÜİFD**, Cilt: 31, 367-397, Ankara: Ankara Üniversitesi
- Çelen, Nermin (1992), “4-6 Yaş Çocuklarının Sayı ve Mekân Korunumu Kazanmasında Sembolik Oyunun İşlevi”, **Doktora Tezi**, Ankara: Ankara Üniversitesi
- Çobanoğlu, Özkul (2000), **Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü**, Ankara: Akçağ Yayınları
- Çobanoğlu, Özkul (2010), **Halk Bilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş**, Ankara: Akçağ Yayınları
- Demirbaş, Timur (1994), **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara:Seçkin Yayıncılık.
- Develioğlu, Ferit (1990), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük**, Ankara: Aydın Kitapevi
- Dönmezer, Sulhi / Erman, Sahir (1967), **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Umumi Kısım**, İstanbul: Akgün Matbaası
- Dundes, Alan (1964), “*On game morphology, Oyun morfolojisi üzerine: Sözsüz folklorun yapısının incelenmesi*”, (çev. : Nebi Özdemir), **Türk Çocuk Oyunları**, C. 1,105 s.
- Dundes, Alan (1978), **Essays in Folkloristics**, Delhi: Folklore Institute.

- Dundes, Alan (1998), “*Doku, Metin, Konteks*”, (çev. Metin Ekici), **Milli Folklor Dergisi**, Yıl 10, sayı 38, s. 106-119
- Duran, Hakkı (2004), “*Yaran kurumunun Tarihsel Kökleri ve Günümüzdeki Durumu*”, **II. Çankırı Kültürü Bilgi Şoleni Bildirileri**, Çankırı: Çankırı Valiliği
- Ekici, Metin (1990), “*Batı Anadolu Köy Odaları*”, **Türk Kültürü**, XXVIII(332), s.744-751, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları
- Ekici, Metin (2010), **Türk halk Edebiyatı El kitabı (57-92s)**, Ankara: Grafiker Yayınları
- Elçin, Şükrü (1991), **Anadolu Köy Orta Oyunları**, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Er, Tülay (1988), **Simav ilçesi ve çevresi Yâren Teşkilatı**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı yanları Milli folklor Araştırma Dairesi Yayınları no: 101
- Erem, Faruk (1995), **Ümanist Doktrin Açısından Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Seçkin Kitabeci
- Erem, Faruk (1988), **Adalet Psikolojisi**, Ankara: Sevinç Matbaası
- Eren, Naci (1984), **Çocuk Oyunları**, İstanbul: y.y.y
- Eyüpoğlu, İsmail Zeki (1995), **Türk dilinin etimoloji sözlüğü**, Ankara: Sosyal Yayınlar
- Foucault, Michel (2000), **Ayrıntı ve Hapishanenin Doğuşu**, (çev. : M.Ali Kılıçbay), Ankara: İmgeYayınları
- Fudaylât, Cebr Mahmut (1987), **Sukûtu'l- Ukûbât fi'l- Fıkhi'l- İslâmî**, (yay.haz.: Yaşar Yiğit), Dâru Ammâr, Amman.
- Gazzali (2002), **İhya u Ulumud'Din**, (çev. : Ahmet Serdaroğlu), İstanbul: Bedir Yayınları.
- Görkem, İsmail (1998), “*Türk Halk Hikâyelerinin Canlı Gösterim Olarak İncelenmesi*”, **Millî Folklor**, (Yıl 5, Sayı 37, s.107-113) Ankara: Geleneksel Yayıncılık
- Güriz, Adnan (1999), **Hukuk Başlangıcı**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi

- Hacışeyhoğlu, Hasan (2002), **Çankırı'da Ahilikten Kalma Esnaf ve Sohbet Teşkilatı**, Ankara: Okuyan Adam Yayınları
- Hart, H.L.A., (1968), **Punishment and Responsibility**, Oxford Uni.Press, New York, London, s.171.
- Hatipoğlu, Mehmet (2007), "Türkiye'de ergi suç ve cezalarının algılanması üzerine bir Çalışma", **Yüksek Lisans Tezi**, Afyon Kocatape Üniversitesi
- Huizinga, Johan (2010), **Homo Ludens** (çev. : M.Ali Kılıçbay), Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- İbn-i Sinâ (1995), **El Kanun Fi't Tıp**, (çev. : Esin Kahya), Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Kale, Nesrin (1995), "*Çocuk Ve Ceza Ceza Olgusuna Felsefi Bir Yorum*", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, sayı 1, Ankara
- Kıymaz, Ahmet (1985), **Folklor ve halk edebiyatı yönüyle sosyal Teşkilat Yâran**, Ankara: (Çoğaltma)
- Kunter, Nurullah (1955), **Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- Kunter, Nurullah (1949), **Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları
- Lundberg, G., Schrag,C., Larsen, O. (1963), **Sociology**, Thitd Ed. U.S.A.
- Lefebvre, Henri (2007), **Modern Dünyada Gündelik Hayat**, (çev.: Işın Gürbüz), İstanbul: Metis Yayınları
- Malinovski, Bronislaw (1995), **İnsan ve Kültür**, (çev.: F.Gümüş), Ankara: Verso Yayınları
- Modleski, Tania (1998), **Eğlence İncelemeleri**, (çev.: Nurdan Gürbilek), İstanbul: Metis Yayınları,
- Mutlu, A. Erol (1994), **İletişim Sözlüğü**, Ankara: Ark Yayınları
- Numan, İbrahim (1981), "*Çankırı'da Yaran Sohbetleri ve sohbet Odaları*", **Vakıflar Dergisi** , Cilt:13, Ankara

- Nutku, Özdemir (1997), **Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri**, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- Oğuz, M. Öcal (2002), “*Metin ve Anlatım Ortamı Merkezli Kuramların Türk Halk Bilimi Çalışmalarına Uygulanması Üzerine Bazı Dikkatler*”, **Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri 26-28 Mayıs 2000**, Kültür Bakanlığı yayınları, s. 549-553, Ankara
- Ong, Walter (1995), **Sözlü ve yazılı kültür, Sözüün Teknolojikleşmesi**, (çev.: Sema Postacıoğlu), İstanbul: Metis Yayınları.
- Onur, B., Güney, N. (2004), **Türkiye’de Çocuk Oyunları: Araştırmalar**, Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları no: 12. ve Kök Yayıncılık.
- Orkun, Hüseyin Namık (1987), **Eski Türk Yazıtları**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Öngen, Demet (1991), “Okul Öncesi Çağdaki Çocukların Oyun Konusundaki Toplumsal-Bilişsel Davranış Örüntüleri ile Oyun Materyalleri Arasındaki İlişki”, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Özarslan, Metin (2001), **Erzurum Âşıklık Geleneği**, Ankara: Akçağ Yayınları
- Özbudun, Ergun (1999), **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara: İmaj Yayınları.
- Özdemir, Nebi (2005), **Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özdemir, Nebi (2006), **Türk Çocuk Oyunları 1-2**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özhan, Mevlüt (1990), **Çocuk Oyunlarımız**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, Bahri (2001), **Uygulamalı Ceza Hukuku Ve Emniyet Tedbirleri Hukuku**, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Parmaksızoğlu, İsmet (2000), **İbn Batuta Seyahatnamesi’nden Seçmeler**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Redl, Fritz (1959), **The Impact of Game Ingredients on Children’s Play Behavior**, New York

- Sakaoğlu, Saim (1985), “*Geleneklerimiz-Göreneklerimiz, Yüyük Oyunu*”, 1 C. Yüyük Oyunu (s. 99-105), **Görgü Ansiklopedisi**, İstanbul: Tercüman Gazetesi Eki.
- Sarı, Özgür / Önkal, Güncel (2010), “*Suç Sosyolojisi, Ceza Felsefesi*”, **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arşivi**, 21. Kitap, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Sami, Şemseddin 1317(1901), **Kamus-u Türkî**, İstanbul.
- Sezen, Lütfi (1988), “*Erzurum Köylerinde Konaklar*”, **İstanbul Üniversitesi Tercübi Psikoloji Çalışmaları Dergisi**, C.16, s.87-90, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Soyaslan, Doğan (1998), **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Tekin, Mehmet (2012), **Roman Sanatı**, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Tezcan, Mahmut (1985), “*Ülkemizde Geleneksel Halk Hukuku Uygulamaları*” TFA, Ankara: Kültür Bakanlığı MFA Dairesi Yayınları No:64
- Tezcan, Mahmut (1989), **Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yaran Sohbetleri**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Tezcan, Mahmut (2004), “*Türk kültürünün Simgesi Olarak Çankırı Yaran Kültürü*”, **II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri**, 18 s, 17-18 Eylül 2004, Ankara: Detamat Basımevi
- Toelken, Barre (1996), **Thu Dynamics of Folklore**, Utah, Utah State University Press,
- Türkiçin, Bilge (1974), **Çocuk Oyunları ve Tekerlemeleri**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Halkbilim Yıllığı,
- Türkçe Sözlük (2009), **Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük**, Ankara: Tdk Yayınları
- Uslu, Necati Asım (2004), “*Çankırı yaran sohbetleri ve Oğuz Töresi*”, **II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri**, Çankırı Valiliği
- Üçok, Hacışeyhoğlu Hasan (1932), **Çankırı’da Ahilikten Kalma Esnaf ve Sohbet Teşkilatı**, Çankırı: Vilayet Matbaası
- Üçok, Coşkun / Mumcu, Ahmet / Bozkurt, Gülnihal (1999), **Türk Hukuk Tarihi**, Ankara: Turhan Kitapevi

Yılmaz, Aktan Müge (2011), **Geleneksel Bir Sohbet Toplantısı Urfa Sıra Geceleri**,
Ankara: Grafiker Yayınları

Yiğiter, Cenk (2005), Feodal Dönemden Modern Döneme Geçişte Cezalandırma
İktidarının Dönüşümü, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara: Ankara Ü. Hukuk Fak.

Erişim: “(<http://genekli.blogcu.com/yaran-nedir/3618618>)” 06 Mayıs 2012

ÖZGEÇMİŞ

05.10.1977 tarihinde Samsun'un Bafra ilçesinde dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise öğrenimini burada tamamlamıştır. 1995 yılında Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydolarak 2000 yılında bu bölümden mezun olmuştur. Aynı yıl öğretmenlik görevine başlayarak halen Diyarbakır'da öğretmenlik görevine devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

FOTOGRAFLAR

Fotoğraf 1. Çankırı Merkez Yaran Salonu (Sağ köşe: Büyük başağa, Sol Köşe: Küçük Başağa, Orta Kısım: Reis ve Özel Misafir Yeri) 2011.

Fotoğraf 2. Çankırı Merkez Yaran Salonu (Sağ köşe: Büyük başağa yeri) 2011.

Fotoğraf 3. Çankırı Merkez Yaran Salonu (Duvar işlemleri) 2011.

Fotoğraf 4. Çankırı Merkez Yaran Salonu (Misafir Bekleme Salonu) 2011.

Fotoğraf 5. Çankırı Merkez Yaran Salonu (Misafir Bekleme Salonu) 2011.

Fotoğraf 6. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığında Çankırı Merkez Yaran Salonu (Büyük Başağa Gecesi) 2011.

Fotoğraf 7. Çankırı Merkez Yaran Büyük Başağası (İsmail KARCI) 2013.

Fotoğraf 8. Çankırı Merkez Yaran Küçük Başağası (Kürşat COŞAR) 2013.

Fotoğraf 9. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Yârenler) 2013.

Fotoğraf 10. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaran Salonunda (Yârenler ve Sazende) 2013.

Fotoğraf 11. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Yöresel Oyun) 2013.

Fotoğraf 12. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Selamlama) 2013.

Fotoğraf 13. İsmail Karıcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Yârenler Kahve İkramı) 2013.

Fotoğraf 14. İsmail Karıcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Başağanın misafirlerle selamlaşması) 2013.

Fotoğraf 15. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Dramatik Oyun) 2011.

Fotoğraf 16. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Deveci Biro Oyunu) 2011.

Fotoğraf 17. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Nefes Açma Oyunu) 2011.

Fotoğraf 18. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Selamlaşma Oyunu) 2011.

Fotoğraf 19. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Uçtu uçtu Kuş Uçtu Oyunu) 2011.

Fotoğraf 20. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Tekerleme Oyunu) 2011.

Fotoğraf 21. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Mani Söyleme Oyunu) 2011.

Fotoğraf 22. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Mani Söyleme Oyunu) 2011.

Fotoğraf 23. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Oyunları Başı Giriş Oyunu) 2011.

Fotoğraf 24. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Oyunlar Başı Giriş Oyunu) 2011.

Fotoğraf 25. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Kuş Uçtu Oyunu) 2011.

Fotoğraf 26. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Kuş Uçtu Oyunu) 2011.

Fotoğraf 27. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Hırsız Oyunu) 2011.

Fotoğraf 28. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Yemeğe Hazırlık) 2011.

Fotoğraf 29. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Yemeğe Hazırlık) 2011.

Fotoğraf 30. İsmail Karcı Büyük Başağa Başkanlığındaki Çankırı Merkez Yaranı (Yemeğe Hazırlık) 2011.